

Агата Кристи

**НЕПОЗНАТО
ОДРЕДИШТЕ**

Nepoznato odredište
(Destination unknown)
Agatha Cgristie

Prvo poglavlje

Čovjek s druge strane stola pomaknuo je teški pritiskivač udesno. Lice mu je bilo više bezizražajno nego zamišljeno ili odsutno. Bljedilo je očito potjecalo od dugih sati probdjevenih za stolom uz umjetno svjetlo. Do njegove radne sobe stizalo se dugim uskim podzemnim hodnicima. Godine si mu teško mogao odrediti. Nije bio ni mlad ni star. Lice glatko i bez bora doimalo se mladoliko, ali su oči bile vrlo umorne.

Drugi čovjek u sobi bio je stariji, tamnopusit i s vojničkim brčićima. Djelovao je nervozno. Ni sad nije mirno sjedio, nego je šetkao tamo-amo i nestrpljivo dobacivao:

— Izvještaji! Hrpe izvještaja, a nijedan povoljan!

Čovjek za stolom pogledao je papire ispred sebe. Na vrhu je bio službeni spis naslovljen »Betterton, Thomas Charles« a kraj imena krupan upitnik. Zamišljeno je kimnuo.

— Vi ste pregledali te izvještaje? Ni jedan od njih nije prihvatljiv? — upitao je.

— Tko bi to znao — slegnuo je ramenima drugi.

— To zaista nitko ne može znati — uzdahnuo je čovjek za stolom.

Stariji čovjek nastavio je nabrajati:

— Izvještaji iz Rima, iz Touraina, viđen na Rivijeri, primijećen u Antwerpenu, identificiran u Oslu, zatim u Biarritzu, sumnjivo se ponašao u Strasbourgu, na plaži u Ostendeu viđen s izazovnom plavušom, na ulicama Bruxellesa šetao sa sivim lovačkim psom. Još nije viđen kako u zoološkom vrtu hrani zeburu, ali se usuđujem reći da će i to stići!

— Vi nemate određene pretpostavke, Whartone? Nadao sam se da će nam pomoći izvještaj iz Antwerpena, ali nas on nije odveo nikamo. Naravno, dosad — mladi je čovjek zastao, a zatim rekao značajno: — Da, vjerojatno... pa ipak, pitam se?

Pukovnik Wharton je sjeo na naslon stolca.

— Ali mi moramo otkriti — kazao je tvrdoglavo. — Moramo rasvijetliti sve te kako i zašto i gdje. Ne može se svakog mjeseca izgubiti po jedan mirni znanstvenik i ne znati kako je otišao, zašto i kamo? Je li tamo gdje mi mislimo da jest — ili nije? Uvijek smo smatrali sigurnim da znamo kamo je nestao, ali sad više nisam tako

siguran. Jeste li pročitali one posljednje izmišljotine o Bettertonu iz Amerike.

Čovjek za pisaćim stolom je kimnuo.

— Simpatizer ljevičara. To je bilo uobičajeno tih godina. Kao da rad prije rata za nj nije imao neko posebno obilježje. Kad je Mannheim pobjegao iz Njemačke, Betterton mu je dodijeljen za asistenta i uskoro se oženio Mannheimovom kćerkom. Poslije Mannheimove smrti nastavio je raditi samostalno i postigao izvanredan uspjeh. Pročuo se iznenadnim otkrićem: ZE cijepanjem. ZE cijepanje bilo je prava revolucija. Betterton se proslavio. Očekivala ga je blistava karijera, ali je njegova žena umrla ubrzo poslije vjenčanja i to ga je potpuno slomilo. Došao je u Englesku. Posljednjih osamnaest mjeseci bio je u Hanvellu. Upravo prije šest mjeseci ponovo se oženio.

— Ima li nešto u tome? — oštro je upitao Wharton.

— Ništa nismo pronašli — odmahnuo je drugi glavom. — Ona je kćer lokalnog odvjetnika. Prije udaje radila je u uredu za osiguranje. Nikakvi politički afiniteti, koliko smo mogli otkriti.

— ZE cijepanje — zlovoljno je ponovio pukovnik Wharton.

— Ne mogu slijediti sve te nazive. Ja sam staromodan. Nikad nisam zamišljao čak ni molekulu, ali one su sad razbacane po svemiru! Atomske bombe, nuklearno cijepanje, ZE cijepanje, i sva ostala. I Betterton je jedan od glavnih cjepača! Što o njemu kažu u Harwellu?

— Prilično ugodna ličnost, što se tiče posla, ništa neobično ih' spektakularno. Samo varijacije praktične primjene ZE cijepanja.

Oba su čovjeka trenutak utihla. Njihov razgovor bio je nepovezan. Tajni izvještaji ležali su na pisaćem stolu, ali u njima nije bilo ničega značajnog.

— On je, naravno, bio potpuno zaštićen pri dolasku ovamo? — upitao je Wharton.

— Da, sve je bilo u redu.

— Prije osamnaest mjeseci — rekao je zamišljeno Wharton — To ih proguta, znate. Izolacije zaštite. Osjećaj da si neprestano ispod mikroskopa, osamljen život. Postaju nervozni, čudnovati, često sam to vidio. Počnu sanjati o savršenom svijetu. Sloboda i bratstvo, ujedinjavanje svih naučnih dostignuća za dobro čovječanstva! To je

upravo trenutak kad netko, u kojem je ostalo vrlo malo čovječnosti, vidi svoju šansu i ščepa je! — Protrljao je nos.

— Nitko nije tako lakovjeran kao učenjak — rekao je. — Mnogi kažu tako. Ne vidim, zapravo, zašto?

— To vam je tako — umorno se osmijehnuo onaj drugi. — Vidite, oni misle da znaju. To je uvijek opasno. Mi smo drukčiji. Mi smo ljudi bez velikih zahtjeva. Ne očekujemo da ćemo spasiti svijet, samo izvučeno pokoji slomljeni komadić, ili uklonimo kakvu maticu koja smeta. — Zamišljeno je lupkao prstima po stolu.

— Kad bih barem malo više znao o Bettertonu — rekao je. — Ne o njegovu životu i akcijama nego one obične, svakodnevne stvari. Kakvim se šalama smije. U što vjeruje. Tko su bili ljudi kojima se divio, što ga je ljutilo.

Wharton ga je znatiželjno pogledao.

— Što je sa ženom — jeste li pokušali razgovarati s njom?

— Nekoliko puta.

— Može li pomoći?

— Dosad nije — slegnuo je ramenima drugi.

— Mislite da ona nešto zna?

— Naravno, nije kazala da nešto zna. Ali je prilično namještena ta briga, bol i zabrinutost. Ni na koga ne sumnja, muževljev život je potpuno normalan, nije bilo nikakvih stresova — i tako dalje, i tako dalje. Ona smatra da je otet.

— I vi joj ne vjerujete?

— Ja sam hendikepiran — gorko se požalio čovjek za stolom. — Nikad nikome ne vjerujem.

— U redu — polako je kazao Wharton. — Pretpostavljam da valja biti oprezan. Kako ona izgleda?

— Obična žena kakvu možete • svaki dan sresti.

— To otežava stvar — s razumijevanjem je kimnuo Wharton.

— Ona je sada ovdje. Ponovo ćemo razmotriti cijeli slučaj.

— To je jedini način — složio se Wharton. — Ja to ne mogu. Nemam strpljenja. — Ustao je. — Neću vas zadržavati. Nismo mnogo napredovali, zar ne?

— Na žalost, nismo. Mogli bismo posebno provjeriti taj izvještaj iz Osla. Prilično je šaren.

Wharton je kimnuo i izišao. Drugi čovjek je podigao slušalicu kraj ruke i rekao:

— Primit ću sad gospođu Betterton. Pošaljite je unutra.

Zurio je u prazno, dok nije začuo kucanje na vratima nakon čega se pojavila gospođa Betterton. Bila je visoka žena, i imala je otprilike godina. Najizrazatije na njoj bila je bujna crvena kosa. Ta veličanstvena kosa uokvirivala je gotovo beznačajno lice sa plavozelenim očima i svijetlim obrvama, tako čestim kod crvenokosih žena. Primijetio je da nije bila našminkana. Razmišljao je o tome, dok ju je pozdravljao i pomagao joj da se udobno smjesti u stolac kraj pisaćeg stola. To ga je navelo da pomisli kako gospođa Betterton zna više nego što je rekla da zna.

Iskustvo ga je poučilo da žene koje zadesi istinski bol i tuga ne zanemaruju šminku. Svjesne bora koje je bol urezao na licu, one čine sve što mogu da to sakriju. Pitao se nije li gospođa Betterton hotimice došla nenašminkana kako bi bolje odigrala ulogu zbunjene žene. Rekla je gotovo bez glasa:

— Gospodine Jessope, nadam se — ima li kakvih novosti?

— Žao mi je što sam vas morao pozvati, gospođo Betterton — ispričavao se brižno. — Bojim se da nemamo nikakve određene vijesti za vas.

— Znam, napisali ste to i u pismu — brzo je rekla Olive Betterton. — Ali nadala sam se — možda od onda? Drago mi je što sam došla. Od svega je najgore sjediti kod kuće i bespomoćno razmišljati svjestan da ne možeš učiniti ništa.

Čovjek kojeg je nazvala Jessop rekao je:

— Nemojte mi zamjeriti, gospođo Betterton, ako budem ponovo i ponovo postavljao ista pitanja, naglašavao ista mjesta. Vidite, uvijek je moguće da se pojavi neka satnica. Nešto o čemu prije niste razmišljali, ili možda niste smatrali važnim.

— Da. Da, shvaćam vas. Pitajte me sve ponovo.

— Posljednji put vidjeli ste svog muža 23. kolovoza?

— Da.

— Toga je dana napustio Englesku da bi otputovao u Pariz na konferenciju.

— Da.

— Prva dva dana prisustvovao je konferenciji— brzo je nastavio Jessop. — Trećega dana nije se pojavio. — Jednom od kolega spomenuo je da umjesto toga ide na put s bateau mouche.

— Bateau mouche? Što je bateau mouche?

— Jedan od onih malih čamaca što plove niz Senu — smiješio se Jessop. Pogledao ju je prodorno. — Ne čini li vam se da to nije nalik na vašeg muža.

— Zaista — rekla je neodlučno — mislila sam da ga konferencija vrlo zanima.

— Vjerojatno. Osim ako se toga dana nije razmatrala tema koja ga nije posebno zanimala, pa je sebi mogao dati slobodan dan. Ali vama se čini da tako nešto nije nalik na vašeg muža?

Kimnula je glavom.

— Toga se dana nije vratio u hotel — nastavio je Jessop. — Koliko se moglo ustanoviti, nije prešao ni jednu granicu, svakako ne sa svojim pasošem. Mislite li da je mogao imati drugi pasoš, možda s drugim imenom?

— Ne, zašto bi imao? On ju je promatrao.

— Nikad niste vidjeli takvu stvar kod njega?

— Ne, to ne vjerujem — žestoko je odmahнула glavom — U to uopće ne vjerujem. Ne vjerujem da je on svojevolumino otišao, kao što vi svi želite dokazati. Nešto mu se dogodilo, ili — ili je izgubio pamćenje.

— On je bio sasvim zdrav?

— Jest. Mnogo je radio, ponekad se osjećao malo umoran, ali ništa više od toga.

Ni zbog čega nije bio zabrinut ni potišten! — Drhtavim prstima otvorila je torbicu i izvadila maramicu. — To je tako strašno — glas joj je podrhtavao. — Ne mogu to vjerovati. Nikad ne bi otišao da mi se ne javi. Nešto mu se dogodilo. On je otet ili je napadnut. Pokušavam ne misliti na to, ali ponekad sam gotovo sigurna da je — mrtav.

— Molim vas, gospođo Betterton — takva pretpostavka nema smisla. Da je mrtav, njegovo bi se tijelo već dosad otkrilo.

— Možda i ne bi. Događaju se užasne stvari. Možda su ga udavili ili gurnuli u kanal. U Parizu se može dogoditi svašta!

— Pariz je vrlo civiliziran grad, uvjeravam vas, gospođo Betterton.

Odmaknula je maramicu od očiju i gnjevno pogledala u nj.

— Znam što vi mislite, ali to nije to! Tom ne bi prodao tajne, niti bi izdao svoju zemlju. Cijeli njegov život je otvorena knjiga.

— Kakvo je njegovo političko opredjeljenje, gospođo Betterton.

— U Americi je, mislim, bio demokrat. Ovdje je glasao za laburiste. Nije ga zanimala politika. Bio je prije svega znanstvenik. Bio je odličan znanstvenik — ponovila je odlučno.

— Tako je — naglasio je Jessop — bio je odličan znanstvenik. To je zaista zagonetka cijelog slučaja. Možda je zbog vrlo važnih razloga napustio ovu zemlju i otišao negdje drugdje.

— To nije istina — ponovo je izbio bijes. — To je ono što žele prikazati novine. To je ono što svi mislite kad me ispituju. To nije istina! On nikad ne bi otišao da mi to ne kaže, da mi barem ne nagovijesti.

— I on vam nije rekao ništa? — ponovo ju je prodorno promatrao.

— Ništa. Ne znam gdje je. Mislim da je otet ili je, kao što sam rekla, mrtav. Ali ako je mrtav, ja to moram saznati. Moram saznati što prije. Ne mogu više ovako čekati i nagađati. Ne mogu ni jesti ni spavati. Ja sam bolesna i iznemogla od briga. Možete li mi uopće pomoći?

Tada je ustao i zaobišao stol.

— Zaista mi je žao, gospođo Betterton — promrmlijao je. — Uvjeravam vas da pokušavamo sve što možemo da pronađemo što se dogodilo s vašim mužem. Svaki dan dobivamo izvještaje iz različitih mjesta.

— Čiji izvještaji? — upitala je oštro. — što piše u njima?

— Svi oni moraju biti provjereni — odmahnuo je glavom — slijedimo njihov trag i pažljivo ispituju. Ali, kao po pravilu, oni su do krajnosti neodređeni.

— Moram znati — ponovila je slomljeno. — Ne mogu izdržati ovako.

— Je li vam mnogo stalo do muža, gospođo Betterton?

— Naravno da mi je stalo. Vjenčani smo tek šest mjeseci. Samo šest mjeseci.

— Da, znam. Nije li bilo — oprostite što pitam — među vama svađe ili nešto slično?

— Nije!

— Nikakve neprilike s nekom drugom ženom?

— Naravno da nije. Rekla sam vam, vjenčali smo se tek prošlog travnja.

— Molim vas vjerujte mi, ne mislim da je to moguće, ali čovjek mora uzeti u obzir sve što bi moglo bita uzrok njegova nestanka. Rekli ste da u posljednje vrijeme nije bio uzbuđen, ni zabrinut niti nervozan?

— Ne, ne i ne!

— U poslu kakvim se bavio vaš muž, ljudi postaju rastrojani, živeći u određenim uvjetima zaštite. Zapravo — nasmiješio se — gotovo je normalno biti rastrojen.

Nije mu uzvratila osmijeh.

— Bio je isti kao i prije — rekla je ravnodušno.

— Zadovoljan svojim poslom? Da li je o tome uopće raspravljao s vama?

— Nije.

— Vi ne mislite da je sumnjao u te, kako bih rekao, razorne mogućnosti? Znanstvenici to ponekad osjećaju.

— Nikad nije rekao tako nešto.

— Vidite, gospođo Betterton — nagnuo se naprijed preko stola — pokušavam stvoriti sliku vašeg muža, kakav je on bio čovjek. I nekako, vi mi ne pomažete.

— Ali što još mogu reći ili napraviti? Odgovorila sam na sva vaša pitanja.

— Da, odgovarali ste na sva moja pitanja uglavnom negativno, želim nešto potvrdno, nešto konstruktivno. Shvaćate li što mislim? Mnogo je lakše tražiti čovjeka ako znate kakav je on.

— Shvaćam. Mislim da najzad shvaćam. Dakle, Tom je bio veseo i dobre naravi. I, naravno, pametan.

— To je popis kvaliteta — smiješio se Jessop. — Da pokušamo više osobno. Da li je mnogo čitao?

— Jest, prilično.

— Kakvu vrstu knjige?

— Biografije. Knjige, koje su mu preporučivali, kriminalističke priče, kad je bio umoran.

— Prilično uobičajeni čitalac zapravo. Nikakve posebne sklonosti? Je li igrao karte ili šah?

— Igrao je bridž. Običavali smo igrati s drom Evansom i njegovom ženom jedan ili dva puta u tjednu.

— Je li vaš muž imao mnogo prijatelja?
— Jest, bio je vrlo društven.
— Nisam mislio to. Mislio sam je li mnogo držao do prijatelja?
— Igrao je golf s jednim ili dva susjeda.
— Nikakvi bliski prijatelji ili stari znanci?
— Ne. Vidite, dugo je živio u SAD, a rođen je u Kanadi. Ovdje nije poznavao mnogo ljudi.

Jessop je bacio pogled na komad papira kraj sebe.

— U posljednje vrijeme posjetila su ga tri čovjeka iz Sjedinjenih Država. Imam ovdje njihova imena. Koliko smo mogli otkriti, to su bili jedini ljudi s kojima se susreo izvana. Zato smo im posvetili posebnu pažnju. Kao prvo, Walter Griffiths. Posjetio vas je u Hanvellu.

— Da doputovao je u Englesku i došao se javiti Tomu.

— I kako je reagirao vaš muž?

— Tom se iznenadio kad ga je vidio, ali mu je bilo drago. Oni su se prilično dobro poznavali.

— Kako vam je izgledao taj Griffiths? Opišite ga.

— Ali sigurno znate sve o njemu?

— Znamo, ali želim čuti što vi mislite o njemu.

Ona je na trenutak razmišljala.

— Dakle, bio je dostojanstven i prilično dosadan — počela je nakon kraćeg razmišljanja. — Vrlo uljudan prema meni i doimao se vrlo privržen Tomu. Želio mu je ispričati sve novosti koje su se dogodile poslije Tomova dolaska u Englesku. Sva prepričavanja, pretpostavljam. To me nije zanimalo, jer nisam poznavala nikoga od tih ljudi. Pripremala sam ručak dok su se oni prepustila uspomenu.

— Nisu dotakli politiku?

— Želite reći da je bio komunist — zarumenjela se Oliva Betterton.

— Sigurna sam da nije imao ništa s time. Imao -je neki posao za vladu. I kada je Tom, smijući se, rekao nešto o lovu na vještice u Americi, odgovorio je kako mi to ovdje nismo razumjeli. On je bio potreban. To dokazuje da nije bio komunist.

— Molim vas, gospođo Betterton, nemojte se uzbuđivati.

— Tom nije bio komunist. To vam ponavljam, a vi mi ne vjerujete.

— Da, vjerujem vam, ali stvar se mora povezati. A sada o drugom susretu iz inozemstva, Dr Mark Lucas. Sreli ste se s njim u Londonu

u Dorsetu.

— Da. Išli smo na predstavu i poslije smo večerali u Dorsetu. Najednom je taj čovjek, Luke ili Lucas prišao i pozdravio Toma. Bio je neka vrsta kemičara istraživača, i posljednji put vidio je Toma u Americi. On je bio njemački izbjeglica, koji je uzeo američko državljanstvo. Ali vi to sigurno ...

— Da li to znam? Znam, gospođu Betterton. Je li vaš muž bio iznenađen kad ga je vidio?

— Jest, vrlo iznenađen.

— Bilo mu je drago?

— Da, da — mislim da jest.

— Ali niste sigurna? — inzistirao je.

— Dakle, Tom nije mnogo mario za nj, tako mi je poslije rekao.

— Bio je to samo slučajan susret? Nisu se dogovorili da se sastanu neki drugi dan?

— Nisu.

— Razumijem. Treći susret bio je sa ženom, gospođom Carol Speeder, također iz Amerike. Kako se to dogodilo?

— Vjerujem da je ona radila nešto za UN. Poznavala je Toma iz Amerike. Telefonski se javila iz Londona da kaže kako je ovdje; pozvala nas je da dođemo jedan dan na ručak.

— I jeste li išli?

— Nismo.

— Vi niste, ali vaš je muž išao!

— Što! — zabuljila se u njega.

— Nije vam rekao?

— Nije.

Olive Betterton bila je zbunjena i nesigurna. Čovjek koji ju je ispitivao osjetio je sažaljenje prema njoj, ali nije popustio. Prvi put je imao osjećaj da bi mogao negdje stići.

— To ne razumijem — rekla je nesigurno. — Izgleda mi čudno da mi nije ništa rekao o tome.

— Ručali su zajedno u Dorsetu, gdje je stanovala gospođa Speeder, u srijedu 12. kolovoza.

— 12. kolovoza?

— Da.

— Da, toga je dana išao u London... Nikad nije ništa rekao — zastala je i tada je izbacila pitanje. — Kako ona izgleda?

— Nije nekakva posebna ljepotica, gospođo Betterton — brzo ju je umirio. — Sposobna mlada žena tridesetih godina. Nema nikakvih nagovještaja da je imala bilo kakve intimne sastanke s vašim mužem. Upravo zato je čudno što vam ništa nije rekao o tom sastanku.

— Da, da, razumijem to.

— Sada pažljivo razmislite, gospođo Betterton. Jeste li u to vrijeme primijetili bilo kakvu promjenu na mužu? Sredinom kolovoza? To je bilo sedmicu dana prije konferencije.

— Ne, ne, nisam ništa primijetila. Nije bilo ništa da se primijeti.

Jessop je uzdahnuo.

Aparat na njegovu stolu diskretno je zazujao. Podigao je slušalicu.

— Da — javio se.

— Ovdje je neki čovjek koji bi želio vidjeti nekog odgovornog u vezi s Bettertonovim slučajem — rekao je glas s druge strane.

— Kako se zove?

Čovjek s druge strane diskretno se nakašljao.

— Nisam sasvim siguran kako to izgovarate, gospodine Jessope. Možda je bolje da govorim slovo po slovo.

— Dobro. Slušam.

Upisivao je u blok slova kako ih je čuo.

— Poljak? — upitao je na kraju.

— Nije rekao, gospodine. Sasvim dobro govori engleski, ali s neznatnim akcentom.

— Recite mu da pričeka.

— U redu, gospodine.

Jessop je odložio slušalicu. Tada je pogledao Olive Betterton. Sjedila je ispred njega s nekim beznadnim mirom. Otrgnuo je list iz bloka i pružio joj ga.

— Poznajete li ikog s tim imenom? — upitao je. Širom je otvorila oči dok je gledala u papir. Na trenutak je pomislio da se preplašila.

— Da — rekla je. — Da, znam. Pisao mi je. Jučer. On je rođak prve Tomove žene. Upravo je stigao u zemlju. Bio je vrlo zabrinut zbog Tomova nestanka. Pisao mi je da me pita imam li neke novosti — i da mi izrazi suosjećanje.

— Nikad prije toga niste čuli za nj? Odmahnula je glavom.

— Jeste li ikad čuli muža da govori o njemu?

— Nisam.

— Tako možda i nije rođak vašeg muža?

— Nisam o tome razmišljala — izgledala je preplašeno. — Ali Tomova prva žena bila je strankinja. Bila je kćer profesora Mannheima. Prema njegovom pismu, činilo se da on sve zna o njoj i Tomu. Bilo je vrlo korektno i formalno— strano. Izgledalo je sasvim iskreno. Zapravo, što bi značilo ako on nije bio iskren?

— To je ono što se čovjek uvijek pita? — nemarno se smiješio Jessop. — Ovdje činimo toliko mnogo da počinjemo zamjećivati i najsitnije stvari.

— Sigurna sam da možete — najednom se stresla. — To je kao vaša soba, usred labirinta hodnika, upravo kao san, kad mislite da nikad nećete izići...

— Da, da, razumijem, to može izazvati klaustrofobiju — rekao je ljubazno Jessop. Olive Betterton podigla je ruku i odmaknula pramen kose s čela.

— Ne mogu više izdržati, shvaćate li — rekla je. — Samo sjediti i čekati, željela bih negdje otići. U inozemstvo, na primjer. Negdje gdje novinari neće zvoniti cijelo vrijeme i gdje ljudi neće buljiti u mene. Susrećem prijatelje i oni me neprestano pitaju imam li ikakvih novosti.

— Malo je zastala i onda nastavila. — Mislim — mislim da ću doživjeti slom. Pokušala sam biti hrabra, ali to je iznad mojih snaga. Liječnik kaže da moram smjesta negdje otići na tri ili četiri sedmice. Napisao mi je pismo. Pokazat ću vam.

Otvorila je torbicu, izvadila omotnicu i gurnula je preko stola prema Jessopu.

— Pročitajte što piše.

Jessop je izvadio pismo iz omotnice i pročitao ga.

— Da, da — složio se i vratio pismo u omotnicu.

— Dakle, mogla bih otići? — njene oči uznemireno su ga promatrale.

— Naravno, gospođo Betterton — začuđeno je podigao obrve. — Zašto ne biste odputovali?

— Mislila sam da biste vi možda bili protiv toga?

— Protiv — zašto? To je vaša stvar. Vi ćete to tako urediti da mogu s vama doći u vezu, ako bi se pojavila neka novost?;

— Naravno.

— Kamo ste namjeravali otići?

— Negdje gdje je sunce i gdje nema mnogo Engleza, Španjolska ili Maroko.

— Vrlo lijepo. To će vam prijati, siguran sam.

— Hvala lijepo. Mnogo vam hvala.

Ustala je uzbuđeno — nervoza je bila očita.

I Jessop je ustao, rukovao se s njom i pritisnuo zvono za pratioca. Kad su njih dvoje izišli, vratio se natrag do stolice i sjeo. Na trenutak mu je lice ostalo bezizražajno, a tada se vrlo polako nasmiješio. Podigao je slušalicu.

— Primit ću majora Glvdra — rekao je.

Drugo poglavlje

— Major Glydr — malo je oklijevao Jessop pri izgovaranju imena.

— To je teško — s humorom je zaključio posjetilac. — Vaši zemljaci za vrijeme rata zvali su me Glider. A sad sam u Americi promijenio svoje prezime u Glyn, što je mnogo prihvatljivije za sve.

— Sad ste došli iz Amerike?

— Stigao sam prije tjedan dana. Oprostite, jeste li vi gospodin Jessop?

— Ja sam Jessop.— Tako — pogledao ga je s velikim zanimanjem. — čuo sam o vama.

— Zaista? Od koga? Drugi se nasmiješio.

— Vjerojatno idemo prebrzo. Prije nego što mi dopustite da vam postavim nekoliko pitanja, predat ću vam ovo pismo iz američke ambasade.

Pružio ga je s naklonom. Jessop ga je uzeo, pročitao nekoliko ljubaznih uvodnih redaka i spustio ga. Gledao je procjenjujući svog posjetioca. Visok čovjek, tridesetih godina, prilično ukočena držanja. Plava kosa bila je kratko podšišana po modi s Kontinenta. Stranac je govorio polako sa stranim akcentom, ali gramatički pravilno. Ponašao se vrlo sigurno i bez trunka nervoze. To je bilo neobično. Većina ljudi koja mu je dolazila bila je uzbuđena ili zabrinuta. Neki su bili lukavi, a neki naprašiti.

Ovaj je čovjek potpuno vladao sobom, čovjek s licem pokeraša, koji je znao što radi i zašto, njega se nije moglo lako prevariti ili navesti da kaže više nego što je mislio reći.

— Što možemo učiniti za vas? — uljudno je upitao Jessop.

— Došao sam vas upitati imate li neke nove vijesti o Tomu Bettertonu, koji je nedavno nestao na nekakav, čini se senzacionalan način. Znam da čovjek ne može vjerovati svemu što piše u novinama, zato sam odlučio da tražim ondje gdje mogu dobiti određene informacije. Oni su mi rekli — kod vas.

— Žao mi je, ali mi nemamo određene informacije o Bettertonu.

— Mislio sam da je možda poslan van po nekoj misiji. — Zastao je i dodao posebnim tonom. — Mislim, tajno.

— Dragi moj gospodine — Jessop je izgledao uvrijeđeno. — Betterton je bio učenjak, a ne diplomat ili tajni agent.

— Ne zamjerite. Ali etikete nisu uvijek pravilne. Možda želite znati razlog moje zainteresiranosti za slučaj, žena Thomassa Bettertona bila je moja bliska rođaka.

— Da. Vi ste nećak pokojnog profesora Mannheima.

— To već znate. Vi ste vrlo dobro obaviješteni.

— Ljudi dolaze i govore nam — promrmljao je Jessop. — Bettertonova žena je bila ovdje. Ona mi je rekla. Vi ste joj pisali.

— Da, da izrazim svoje suosjećanje i upitam ima li neke nove vijesti.

— To je vrlo pametno.

— Majka je bila jedina sestra profesora Manheima. Bili su vrlo bliski. Još kao dijete u Varšavi često sam boravio kod ujaka i njegova kćerka Elsa bila mi je kao sestra. Kad su otac i majka umrla, sasvim sam prešao kod ujaka. Bili su to sretni dani. Tada je došao rat, tragedije, užasi... Ali o tome nećemo govoriti. Ujak i Elsa pobjegli su u Ameriku. Ja sam ostao u pokretu otpora i kad je rat završio, imao sam neke obaveze. Jedanput sam bio u America da vidim ujaka i sestričnu i to je sve. Ali najzad sam podmirio sve obaveze u Evropi, pa sam se odlučio nastaniti u Americi, želio sam biti blizu ujaka, sestrične i njena muža. Na žalost — ispružio je ruke — stigao sam tamo, a ujak je bio mrtav, sestrična također, a njen muž je došao u ovu zemlju i ponovo se oženio. Tako opet nemam porodice. Tada sam pročitao o nestanku poznatog učenjaka Thomasa Bettertona i doputovao sam da vidim što se može učiniti. — Zašutio je i ispitujući promatrao Jessopa.

Jessop ga je gledao bezizražajno.

— Zašto je on nestao, gospodine Jessope?

— To je ono — rekao je Jessop — što bismo i mi željeli znati — odgovorio je Jessop.

— Možda vi znate?

Jessop je primijetio kako su se njihove uloge promijenile. Bio je naviknut da u toj sobi on ispituje ljude. Sad je stranac bio istražitelj.

— Uvjeravam vas da ne znamo — odgovorio je Jessop s uljudnim osmijehom.

— Ali nešto pretpostavljate?

— Možda se — rekao je Jessop oprezno — stvari događaju po nekom modelu... Već je bilo takvih slučajeva.

— Znam. — Posjetilac je brzo nabrojio pola tuceta sličnih slučajeva.
— Svi su učenjaci — rekao je značajno.

— Da.

— Oni su nestali iza željezne zavjese?

— Možda, ali mi to ne znamo.

— Ali otišli su bez svoje želje?

— Čak je i to teško reći — nije popuštao Jessop.

— Mislite da se to mene ne tiče, zar ne?

— Ali, molim vas.

— Imate pravo. To me zanima samo zbog Bettertona.

— Oprostit ćete mi — rekao je Jessop — ako sasvim ne shvaćam vašu zainteresiranost. Na kraju, Betterton vam je rođak po ženi. Čak ga i ne poznajete.

— To je istina. Ali za nas Poljake porodica je vrlo važna. Postoje obaveze. — Ustao je i ukočeno se naklonio. — žao mi je što sam vam oduzeo vrijeme i zahvaljujem na vašoj ljubaznosti.

Jessop je također ustao.

— Žao mi je što vam ne možemo pomoći — rekao je — ali uvjeravam vas da tapkamo u mraku. Ako čujem bilo što, mogu li doći do vas?

— Službenik u američkoj ambasadi lako će me naći. Hvala vam. — Ponovo se formalno naklonio.

Jessop je pritisnuo zvono. Major Glydr je " izišao. Jessop je podigao slušalicu.

— Zamolite pukovnika Whartona da dođe u moju sobu.

Kad je Wharton ušao u sobu, Jessop je rekao:

— Stvari su se najzad pokrenule.

— Kako?

— Gospođa Betterton želi otputovati u inozemstvo.

Wharton je zazviždao.

— Želi se pridružiti mužiću?

— Nadam se. Došla je s pismom svog liječnika. Potreban joj je temeljit odmor i promjena okoline.

— Izgleda dobro!

— Iako to, naravno, može biti istina — opominjao ga je Jessop.

— Ovdje nismo nikad tako gledali na to — usprotivio se Wharton.

— Nismo. Ali moram reći da je vrlo uvjerljiva. Ni na trenutak se nije spotakla.

— Od nje niste saznali ništa novo, pretpostavljam.

— Tek slabi znak. Ta žena, Speederova, s kojom je Betterton objedovao u Dorsetu.

— Da?

— Svojoj ženi nije rekao o objedu.

— Mislite da je to u vezi? — razmišljao je Wharton.

— Moglo bi biti. Carol Speeder odgovarala je pred komisijom za ispitivanje zbog antiameričke djelatnosti... Uspjela se obraniti...

— Ipak, ona je bila ili su oni mislili da je bila kompromitirana. To bi mogla biti neka veza. Jedina stvar koju smo do sada mogli povezati s Bettertonom. Uspjela se obraniti, ali ipak ...

— Što je s vezama gospođe Betterton — je li se u posljednje vrijeme bilo s kime susrela tko bi je naveo na put u inozemstvo?

— Nije. Jučer je dobila pismo iz Poljske. Rođak prve Bettertonove žene. Upravo je bio sad ovdje i ispitivao o detaljima.

— Kako izgleda?

— Nestvarno — rekao je Jessop. — Vrlo stran i čudnovato nestvaran.

— Mislite li da je on veza koja ju je pokolebala.

— Moglo bi biti. Ne znam. On mi je zagonetan.

— Hoćete li ga kontrolirati? Jessop se nasmiješio.

— Hoću. Dvaput sam pritisnuo zvonce.

— Stari lukavac — sa svojim trikovima! — Wharton je ponovo postao služben. — Dakle tko ide?

— Janet, mislim, kao obično, Španjolska ili Maroko.

— Nije švicarska?

— Ovaj put nije.

— Mislio sam da bi Španjolska ili Maroko bili teški za njih.

— Ne smijemo potcjenjivati protivnike. Wharton je s prezirom pokazao na tajne izvještaje.

— Jedine dvije zemlje gdje Betterton nije viđen, — rekao je zlovoljno. — Dobro, sve ćemo to ostaviti. Bože, ako ovaj put ne uspijemo ...

— Prošlo je mnogo vremena od kada sam bio na dopustu, — Jessop se naslonio u stolicu. — Dosta mi je ovog ureda. Mogao bih

poći na malo putovanje u inozemstvo...

Treće poglavlje

I

— Let 108 za Pariz. Ovim putem molim. Ljudi u predvorju aerodroma su ustali su i krenuli. Hilary Craven podigla je malu, putnu torbu od gušterove kože i s ostalima izišla na pistu. Poslije ugodne topline u predvorju vani se vjetar činio još hladniji.

Hilary je zadrhtala i stisnula krzno oko sebe. Slijedila je putnike do mjesta gdje je stajao avion. Najzad je otišla, pobjegla. Iz sivila, hladnoće, nevolje. Bijeg prema suncu i plavom nebu i novom životu. Sve će tegobe ostaviti iza sebe, sve nevolje i razočaranja. Stepenicama se uspinjala do aviona, gdje joj je stjuardesa pokazala njeno sjedište. Prvi put poslije nekoliko mjeseci osjetila je oslobađanje od boli, koja je bila tako jaka da je prelazila gotovo u fizičku bol. — Otići ću, — rekla je sama sebi, puna nade. — Otići ću.

Grmljavina i kružno rulanje aviona uzbuđivalo ju je. Bilo je to kao neka vrsta divljaštva. Zlo civilizacije, mislila je, najveće je zlo. Sivo i beznadno.

— Ali sad — mislila je — sad ću pobjeći.

Avion je polako rulao pistom. Domaćica aviona je rekla:

— Molim, vežite svoje pojase.

Avion se napola okrenuo i čekao je znak da krene.

— Možda će se avion srušiti — mislila je Hilary. — Možda se nikad neće podići sa zemlje. Bit će to kraj, rješenje za sve. — činilo se kao da vječno čekaju na kraju piste. — Nikad neću otići, nikad. Zadržat će me ovdje kao zatvorenika — govorila je sama sebi.

Najzad! Posljednji urlik motora i avion je krenuo. Brže, sve brže. Neće se podići, mislila je Hilary... to je kraj. Izgleda da su sad iznad zemlje. Nije osjetila kako se avion diže, nego kako zemlja nestaje, pada, kako njezine brige, nezadovoljstva i razočaranja nestaju ispod letjelice koja ponosno uzlijeće u oblake. Ispod njih je aerodrom izgledao kao dječja igračka. Smiješne male ceste, male tračnice s vlakom koji se doima poput igračke. Čudan dječji svijet, u kojem su se ljudi voljeli i mrzili.

Više ništa nije bilo važno, sad su bili tako smiješno mali i nevažni. Ispod njih su bili oblaci; gusta, sivobijela masa. Sigurno su već iznad Kanala. Hilary se naslonila, zatvorivši oči. Pobjeći. Pobjeći. Napustila

je Englesku, napustila Nigela, napustila tužni mali humak, ispod kojeg je bio Brendin grob. Sve je ostalo iza nje. Otvorila je oči, ponovo ih zatvorila i duboko uzdahnula. Zaspala je.

II

Kad se Hilary probudila, avion se spuštao. — Pariz — pomislila je, dok se uspravila u sjedištu i posegnula za torbicom. Ali to nije bio Pariz. Domaćica je prolazila duž aviona, govoreći zaštitnički:

— Spustit ćemo vas u Beauvaisu, jer je u Parizu vrlo gusta magla.

— Zar to neće biti divno, djeco? — sugerirala im je.

Hilary je provirila kroz malo prozorsko okno kraj sebe. Nije vidjela gotovo ništa. I Beauvais je utonuo u maglu. Avion se polako okretao. Kad je najzad stao, putnici su prošli kroz hladnu, gustu maglu do drvene zgrade s nekoliko stolica i dugom drvenom tezgom.

Hilary je osjetila potištenost, ali ju je pokušavala odagnati. Čovjek kraj nje mrmljao je:

— Stari ratni aerodrom. Bez grijanja, i bilo kakva komfora. Na sreću, to su Francuzi, pa će nam poslužiti neko piće.

I zaista, skoro u isti trenutak stigao je čovjek s nekim ključevima i odmah je putnicima ponuđeno nekoliko vrsta alkoholnog pića. Sad su već lakše čekali.

Prošlo je nekoliko sati prije nego što se išta dogodilo. Iz magle su se pojavljivali drugi avioni, također skrenuti s Unije za Pariz. Mala prostorija uskoro je bila prepuna smrznutih, nervoznih i nezadovoljnih ljudi.

Hilary se sve to činilo nestvarno. Kao da je san još štiti od realnosti. Bdio je to samo odgađanje — samo stvar čekanja. Ona još putuje — još traje bijeg. Još nije stigla do cilja, gdje će ponovo početi život. Uspjela je održati raspoloženje unatoč dugom, zamornom odgađanju, unatoč kaosu. Mnogo je kasnije objavljeno da stižu autobusi, koji će putnike povesti u Pariz.

Tada je nastala luda strka. Svi su nekud žurili, putnici, osoblje i nosači s prtljagom, koji su se sudarali u mraku. Konačno je Hilary, smrznutih nogu, bila u autobusu, koji se polako probijao kroz maglu prema Parizu.

Bio je to tegoban put, dug četiri sata. U ponoć su stigli do Palače Les Invalides i Hilary je bila presretna da skupi prtljagu i odveze se u

hotel u kojem je rezervirala sobu. Bila je preumorna da nešto pojede — samo se okupala i bacila u krevet.

Avion za Casablanku trebao je napustiti aerodrom Orly u deset i trideset slijedećeg jutra. Ali kad je stigla, na Orlyju je vladala luda zbrka. Zbog magle avioni su sletjeli u mnogim dijelovima Evrope, odgađani su dolasci i odlasci.

Službenik na prijemnom šalteru slegnuo je ramenima i rekao:

— Nemoguće je da madame otputuje avionom za koji ima rezervaciju. Sve liste putnika morale su se mijenjati. Kad bi madame samo malo sjela i pričekala, sigurno bih sve uredio.

Na kraju su je pozvali a rekli da ima mjesta u avionu, koji leti u Dakar. On obično ne staje u Casablanki, ali ovaj put će sletjeti.

— Stići ćete tri sata kasnije, to je sve, madame, ako idete tim kasnijim avionom.

Hilary je odmah pristala i službenik se začudio i, jasno, oduševio njenom odlukom.

— Madame ne može ni zamisliti — kakve su mi sve poteškoće pravili jutros — rekao je. — Enfin, oni su nerazumni, gospoda putnici. Nisam ja stvorio maglu. Naravno, ona je izazvala kaos ali to čovjek mora prihvatiti s humorom. Kažem to iako znam da je neugodno kad se mijenjaju nečiji planovi. Apres tout, madame, mala odgoda od jedan, dva ili tri sata, što to znači? Kako može biti važno kojim će avionom netko stići u Casablanku?

Ipak toga dana to je značilo mnogo više nego što je mali Francuz mogao znati, kad je to izgovorio. Jer, kad je Hilary najzad stigla i izišla na sunčanu pistu, nosač koji je hodao kraj nje s kolicima natovarenim prtljagom primijetio je:

— Imali ste sreću, madame, što niste bila u avionu prije ovog, u redovnom avionu za Casablanku.

— Zašto, što se dogodilo? — upitala je Hilary. čovjek se nelagodno osvrnuo, razmišljajući kako će se vijest ionako proširiti. Snizio je glas i nagnuo se prema njoj:

— Mauvaise affaire! — promrmlijao je. — Srušio se — dok je slijetao. Pilot i navigator su mrtvi i gotovo svi putnici. Četvoro ili petoro su preživjeli ali su teško ozlijeđeni i odvezeni u bolnicu.

Prva reakcija bila je luda srdžba. — Zašto nisam bila u avionu? — pomislila je. — Da sam bila, sad bi sve bilo gotovo, bila bih mrtva,

izvan svega. Ne bi bilo više tuge ni jada. Ljudi u tom avionu željeli su da žive. A ja — ja ne želim. Zašto to nisam bila ja?

Prošla je kroz carinarnicu, pasošku kontrolu i odvezla se u hotel. Bilo je prekrasno, sunčano poslijepodne, sa suncem, koje je tonulo na odmor. Čist zrak i zlatno svjetlo — to je mogla jedino tako opisati. Ona je stigla! Napustila je maglu, hladnoću, turobnost Londona; iza sebe je ostavila tugu, neodlučnost i patnju. Ovdje je pulsirao život, i boje i sunce.

Prošla je preko spavaće sobe i odškrinuvši zavjesu, promatrala ulicu. Da, sve je bilo onako kako je zamišljala. Hilary se polako odmaknula od prozora i sjela na ruo kreveta. Bijeg. Bijeg. Taj je refren neprestano zvonio u njenim mislima otkad je napustila Englesku. Bijeg. Bijeg. A sad je znala — znala s užasnom, stravičnom hladnoćom da nije bilo bijega.

Sve je bilo isto tako kao u Londonu. Ona sama, Hilary Craven, bila je ista. Pokušavala je pobjeći od Hilary Craven, a Hilary Craven bila je Hilary Craven u Maroku isto kao što je bila Hilary Craven u Londonu. Rekla je sama sebi:

— Kako sam bila luda — kako luda! Zašto sam mislila da ću se osjećati drukčije ako odem iz Engleske?

Brendin grob, taj mali tužni humak, bio je u Engleskoj i Nigel će se uskoro oženiti drugom ženom u Engleskoj. Zašto je mislila da će je te dvije stvari manje boljeti ovdje? Sada je sve gotovo. Bila je spremna da prihvati zbilju. Realnost onoga što može podnijeti i onoga što ne može. Čovjek podnosi neke stvari, sve dok postoji razlog da ih podnosi, mislila je Hilary. Izdržala je svoju dugu bolest, podnijela je Nigelovu nevjeru i sve njegove grubosti. Sve je to podnijela zbog toga što je tamo bila Brenda. Tada je došla duga, iscrpljujuća i unaprijed izgubljena bitka za Brendin život — konačan poraz. Sada nije bilo ničega zbog čega bi više živjela. Trebao joj je put u Maroko da joj to potvrdi. U Londonu joj se činilo da bi mogla zaboraviti što joj se dogodilo i početi iznova samo kad bi otišla negdje drugdje. I tako je krenula na to putovanje, u mjesto koje nema nikakve veze s prošlošću, u mjesto s mnogo sunca, sa čistim zrakom i čarom nepoznatih ljudi i stvari. Ovdje će, mislila je, sve biti drukčije. Ali ništa nije bilo drukčije. Činjenice su bile jednostavne i

neizbježne. Ona, Hilary Craven, više nije željela živjeti. To je bilo tako jednostavno.

Da nije bilo magle, da je putovala avionom u kojem je rezervirala mjesto njeni bi se problemi dosad sredili. Vjerojatno bi ležala u nekoj francuskoj mrtvačnici, slomljena i dznakažena, ali smirena i oslobođena svih patnji. Mogla bi završiti život i ovdje, ali bi se morala malo potruditi.

Bilo bi to jednostavno da uza se ima tablete za spavanje. Sjetila se kako je zamolila dra Greya da joj ih prepíše. Sumnjičavo ju je pogledao kad joj je odgovorio.

— Radije ne bih. Mnogo je bolje naviknuti se na prirodan san. Bit će vam teško u prvo vrijeme, ali uspjet ćete.

Je li znao ili je sumnjao da bi se moglo dogoditi? Dakle, to neće biti teško. Odlučno je ustala. Sada će otići u ljekarnu.

III

Hilary je uvijek zamišljala da je u stranom gradu lako kupiti drogu. Iznenadila se kad je otkrila da to nije tako. Ljekarnik kod kojeg je prvo došla opskrbio ju je samo s dvije tablete. Ako želi više, rekao joj je, trebala bi imati liječnički recept. Zahvalila mu je i smiješeći se krenula prema vratima ljekarne. Tog trenutka sudarila se s visokim, mladim čovjekom, prilično ozbiljna lica, koji joj se ispričao na engleskom jeziku. Čula ga je kako traži pastu za zube.

To ju je zabavilo. Pasta za zube! Zvučalo je tako normalno, tako svakodneвно. Tada je osjetila oštar ubod, tu je zubnu pastu Nigel najviše volio. Prešla je ulicu i ušla u slijedeću ljekarnu. Bila je u četiri ljekarne prije nego što se vratila u hotel. U trećoj je ponovo srela budalastog mladog čovjeka, koji je tvrdoglavo tražio svoju zubnu pastu, iako te vrste očito nije bilo u Casablanki.

Hilary se osjećala nekako lako, kad je preodjenula haljinu i našminkala se prije nego što je sišla na večeru. Namjerno je krenula kasnije kako ne bi susrela nekog suputnika ili službenika iz aviona. U svakom slučaju, za to je bilo malo mogućnosti jer je avion odletio u Dakar, a učinilo joj se da se jedino ona iskrčala u Casablanki.

Restoran je bio gotovo prazan kad je ušla u njega, iako je primijetila da je mladi visoki Englez upravo završio obrok za stolom kraj zida. Bio je sasvim zaokupljen francuskim novinama koje je držao ispred sebe.

Hilary je naručila dobro jelo i pola litre vina. Bila je vrlo uzbuđena. Na kraju, to je samo posljednja avantura? — mislila je u sebi. Tada je naručila bocu vode »Viehy« i naredila da joj odnesu u sobu. Zatim je i sama otišla gore.

Konobar je donio »Vichy«, otvorio bocu, stavio je na stol i zaželjevši joj laku noć napustio sobu. Hilary je uzdahnula s olakšanjem. Kad su se za njim zatvorila vrata, otišla je do njih i zaključala ih. Iz ladice toaletnog stolića izvadila je četiri paketića, koje je dobila od ljekarnika i razmotala ih. Tablete je položila na stol i nalila u čašu vode. Još je samo trebalo progutati tablete i zaliti ih vodom »Vichy«.

Presvukla se u kućnu haljinu i ponovo sjela kraj stola. Srce joj je brže zakucalo. No to nije bio strah koji bi je nagnao da odustane od plana. Bila je sasvim mirna i sigurna u svoju odluku. To je konačno bio bijeg — pravi bijeg. Pogledala je na pisaći stol, razmišljajući bi li trebala ostaviti poruku. Odustala je. Nije imala rođaka, ni bliskih prijatelja, nije bilo nikoga kome bi željela reći zbogom. Nigela nije željela opterećivati nepotrebnom grižnjom savjesti. Nigel će vjerojatno pročitati u novinama da je gospođa Hilary Craven umrla u Casablanki zbog toga što je popila previše tableta za spavanje. Vjerojatno će to biti samo mala vijest. — Jadna stara Hilary— reći će — loša sreća — i možda će osjetiti olakšanje. Bila je uvjerena da je Nigel nosi na savjesti, a on je bio čovjek koji se želio osjećati ugodno.

Ipak Nigel je izgledao vrlo daleko i sve joj se to činilo nevažno. Ništa više ne mora činiti. Progutat će tablete, leći u krevet i zaspati. Iz tog sna neće se probuditi. Nije imala, ili je mislila da nema nikakve religiozne osjećaje. Brendina smrt sve ih je uništila. Tako više nema ni o čemu razmišljati. Još je jedanput bila putnik, kao što je bila na aerodromu Heath Bow, putnik koji čeka da krene prema nepoznatom odredištu, neopterećen prtljagom, nedirnut pozdravima. Prvi put u svom životu bila je slobodna, sasvim slobodna, mogla je raditi što želi. Prošlost je bila iza nje. Tupa bol koja ju je pritiskala pri svakom buđenju nestala je. Da, laka je, slobodna, neopterećena! Spremna da krene na svoj put.

Ispružila je ruku prema prvoj tableti. Uto se začulo tiho kucanje. Hilary se namrštila, a ruka joj je ostala napola podignuta u zraku. Tko je to— sobarica? Ne, krevet je već pripremljen. Vjerojatno netko

u vezi s dokumentima ili pasošem? Ona neće otvoriti vrata. Zašto bi se uznemiravala? Tko god bio, otići će i vratit će se drugom prilikom.

Kucanje se ponovilo, ovaj put malo jače. Ali Hilary se nije pomakla. Neželjenog posjetioca prisilit će da ode.

Gledala je u vrata i najednom nije vjerovala rođenim očima. Ključ se polako okretao u bravi. Krenuo je naprijed i pao na pod s metalnim zvukom. Tada se okrenula kvaka, vrata su se otvorila i ušao je čovjek. Prepoznala je ozbiljnog, mladog čovjeka, koji je kupovao zubnu pastu. Hilary je buljila u njega. Na trenutak je bila previše uplašena da bi išta rekla ili učinila. Čovjek se okrenuo, zatvorio vrata, podigao ključ s poda, stavio ga u bravu i zaključao. Tada je došao do nje i sjeo na stolicu s druge strane stola.

— Moje ime je Jessop — predstavio se.

— Mogu li znati što zapravo radite ovdje? — upitala ga je hladno.

— Smiješno, upravo sam vas htio isto pitati. — Značajno je pogledao tablete na stolu.

— Ne shvaćam što hoćete reći — uzvratila je oštro.

— O da, vi znate.

Hilary je zastala, tražeći prave riječi, željela mu je narediti da izađe iz sobe. Ali začudo ovaj put je pobijedila znatiželja. Pitanje joj je izletjelo tako brzo da nije bila ni svjesna da ga je izgovorila:

— Taj ključ — upitala je — on se sam okrenuo u bravi?

— A, to! — čovjek se mangupski nasmiješio. Stavio je ruku u džep i izvadio metalnu napravu, koju joj je pružio.

— Evo pogledajte — rekao je — mala praktična stvar. Postavite je na drugoj strani brave i ona uhvati ključ i okrene ga. — Ponovo ju je uzeo od nje i vratio u džep. — Upotrebljavaju je provalnici — rekao je.

— Znači vi ste provalnik?

— Ne, ne, gospođo Craven, vjerujte mi. Ja sam kucao, vi to znate. Provalnici ne kucaju. Ali kada sam pomislio da me nećete pustiti da uđem, upotrijebio sam to.

— Ali zašto?

Posjetilac je ponovo pogledao tablete na stolu.

— Ne bih to činio, da sam na vašem mjestu— savjetovao ju je. — To uopće nije onako kao što vi mislite, želite zaspati i ne probuditi se. Ali to nije tako jednostavno. Svašta može biti. Ponekad se jave

grčevi, gangrena kože. Ako ste otporni prema drogi, trebat će za to dugo vremena i netko će vas na vrijeme otkriti i tada slijede mnoge neugodnosti. Ispiranje želuca, ricinusovo ulje, vruća kava, udaranje, prisilno hodanje. Sve je to vrlo neugodno, uvjeravam vas.

Hilary se ponovo uspravila u stolcu, stisnuvši oči. Prisilila se na smiješak.

— Kakav ste vi čudak — rekla je. — Zar zamišljate da sam pripremala samoubojstvo ili tako nešto?

— Ne samo da zamišljam — rekao je Jessop— nego sam siguran u to. Sreo sam vas u onoj ljekarni, kad sam kupovao zubnu pastu. Nisu imali onu vrstu koju sam tražio pa sam otišao i u drugu ljekarnu. I tamo ste vi biM, ponovo tražeći tablete za spavanje. Pomislio sam da je to prilično čudno, pa sam vas slijedio. Sve te tablete za spavanje na različitim mjestima. To može značiti samo jednu stvar.

Njegov ton bio je prijateljski, neusiljen, ali potpuno uvjerljiv. Gledajući u njega, Hilary Craven je napuštala putovanje.

— Zar ne mislite da je to bezobrazno od vas što me pokušavate spriječiti?

Malo je razmišljao, a zatim odmahnuo glavom.

— Ne. Takve se stvari ne mogu učiniti — ako me razumijete.

— Vi me možete zaustaviti sada. — Hilary je bila energična. — Možete odnijeti pilule, baciti ih kroz prozor ili slično, ali me ne možete spriječiti da ih ponovo kupim drugi dan, ili da skočim s najvišeg kata zgrade, ili da se bacim pod vlak.

— Slažem se da vas ne mogu spriječiti da učinite bilo što od toga — odgovorio je. — Ali je pitanje hoćete li to učiniti. Sutra, na primjer.

— Mislite da ću se sutra osjećati drukčije? — upitala je Hilary s gorčinom.

— To se obično događa — gotovo se ispričavao Jessop.

— Možda — složila se — ako se to radi u trenutku očajanja. Ali kad je to hladna odluka, onda je drukčije. Vidite, ja nemam zbog čega živjeti.

— Zanimljivo — primijetio je Jessop.

— Zapravo nije. Uopće nije zanimljivo. Ja nisam zanimljiva žena. Muž, kojeg sam voljela, napustio me, jedino dijete umrlo je od meningitisa. Nemam bliskih prijatelja ili rođaka. Nemam dara ni za umjetnost, niti me bilo što privlači.

— Tako — rekao je Jessop s razumijevanjem. — Ne mislite li da je to loše? — dodao je neodlučno.

— Zašto bi to bilo loše? To je moj život — razljutila se Hilary.

— Da, da — brzo je produžio Jessop. — Nisam neki veliki moralist, ali ima ljudi koji misle da je to pogrešno ...

— Ja nisam jedna od njih — presjekla ga je Hilary.

— Zaista — uzvratio je gospodin Jessop gledajući je zamišljeno.

— Tako možda biste sad, gospodine Je ...

— Jessop — rekao je mladi čovjek.

— Tako možda ćete me sad, gospodine Jessop, ostaviti samu.

— Ne još sad — odmahnuo je glavom Jessop. — Želio bih znati što stoji iza toga. Moramo to raščistiti, zar ne? Vas ne zanima život, ne želite više živjeti, zapravo željeli biste umrijeti?

— Da.

— Dobro — zaključio je Jessop gotovo vedro.

— Tako sad znamo gdje smo. Idemo dalje. Zar to moraju biti pilule za spavanje?

— Kako to mislite?

— Već sam vam rekao da to nije tako bezbolno kako izgleda. Skočiti s najvišeg kata neke zgrade također nije prijatno. Cesto se ne umire odmah na mjestu. A isto se događa, ako se bacite pod vlak. Mislim da postoji i drugi način.

— Ne razumijem što mislite.

— Preporučujem drugu metodu. Mnogo je bolja, zaista. U njoj ima i uzbuđenja. Bit ću pošten s vama. Samo u jednom od sto slučajeva postoji šansa da ne umrete. Ali ne vjerujem da bi vam to smetalo.

— Zaista ne shvaćam o čemu govorite.

— Naravno da ne shvaćate — rekao je Jessop. — Ali još vam ne bih govorio o tome. Moram vam prije nešto razjasniti — ispričati cijelu priču. Mogu li nastaviti?

— Pretpostavljam.

Jessop nije obratio pažnju na škrtost odobrenja. Počeo je najmundrije što je umio.

— Mislim, da ste vi žena, koja čita novine — rekao je. — Sigurno ste čitali kako povremeno nestaju različiti učenjaci. Prije godinu dana bio je to jedan talijanski momak, a prije dva mjeseca nestao je mladi učenjak Thomas Betterton.

— Čitala sam o tome u novinama — kimnula je Hilary.

— Dakle, mnogo toga i nije objavljeno u novinama, želim reći da je nestalo mnogo više ljudi. Nisu to bili samo učenjaci. Neki od njih su radili na važnom medicinskom istraživanju. Bilo je kemičara, zatim fizičara, a bio je i jedan advokat. Ima ih priličan broj i nestajali su posvuda. Naša zemlja je, kako se kaže, slobodna zemlja. Možete je napustiti ako to želite. Ali u tim određenim situacijama moramo znati zašto su je ti ljudi napustili, kamo su otišli i što je još važnije kako su otišli? Jesu li otišli po vlastitoj želji? Jesu li oteti? Da li su ucjenjivani? Kuda su krenuli — kakva je to organizacija koja to radi i koji je njezin cilj? Mnogo pitanja, želimo odgovore na njih. Vi biste nam mogli pomoći da dobijemo te odgovore.

— Ja? Kako? Zašto?

— Spomenuo sam slučaj Thomasa Bettertona. On je nestao iz Pariza prije dva mjeseca. U Engleskoj je ostavio ženu. Ona je izvan sebe, ili barem kaže da je izvan sebe. Klela se da nema pojma zašto je otišao, ni kamo, ni kako. To može biti istina — ali i ne mora biti. Neki ljudi — i ja sam jedan od njih — misle da to nije istina.

Hilary se nagnula naprijed u stolcu. Usprkos želji zainteresirala se. Jessop je nastavio.

— Odlučili smo da neopazice slijedimo gospođu Betterton. Prije četrnaest dana bila je kod mene i rekla mi kako joj je doktor preporučio da negdje oputuje, dobro se odmori i rastrese. U Engleskoj se nije dobro osjećala, ljudi su je neprestano salijetali — novinari, rođaci, brižni prijatelji.

— Mogu zamisliti — hladno je primijetila Hilary.

— Da, neugodno. Sasvim je prirodno što je željela negdje otići.

— Shvaćam.

— Ali mi, u odjelu, vrlo smo sumnjičavi. Zato smo pratili gospođu Betterton. Jučer je napustila Englesku i otišla u Casablanku.

— Casablanku?

— Da — en route, u druga mjesta u Maroku. Sve je to radila sasvim otvoreno, javno, avionske karte bile su rezervirane unaprijed. Ali možda taj put u Maroko vodi gospođu Betterton u nepoznato.

— Ne vidim što ja imam s time — slegnula je ramenima Hilary.

— Vi ulazite u to zato što imate vrlo lijepu crvenu kosu, gospođo Craven — nasmiješio se Jessop.

— Kosu?

— Da. Na gospoda Betterton najuočljivija je kosa. Vjerojatno ste čuli za avion koji je stradao pri spuštanju.

— Da, trebala sam biti u tom avionu. Imala sam rezervaciju za njega.

— Zanimljivo — začudio se Jessop . — Dakle, gospođa Betterton bila je u tom avionu. Ona nije poginula, živu su je izvukli iz olupina i sad je u bolnici. Ali prema izjavi liječnika, sutrašnje jutro neće doživjeti.

Hilary je počela shvaćati. Ispitivački je gledala u nj.

— Da — rekao je Jessop — sad vjerojatno vidite kakvu vam vrstu samoubojstva preporučujem. Predlažem da gospođa Betterton nastavi svoje putovanje. Predlažem da vi postanete gospođa Betterton.

— Ali to je nemoguće — protivila se Hilary — oni će odmah znati da ja nisam ona.

— To naravno ovisi o tome koga vi mislite pod tim »oni«. To je vrlo neodređeno. Tko su »oni«? Je li to jedna osoba ili ih ima više i da li »oni« uopće postoje? To ne znamo. Ali ako se prihvati najpopularnije tumačenje, tada je to vrlo uzak, zatvoren krug ljudi. Radi vlastite sigurnosti oni ne znaju jedni za druge. Ako je putovanje gospođe Betterton imalo određenu svrhu, tada ovi ljudi ovdje neće ništa znati o onima u Engleskoj. U ugovoreno vrijeme oni će se sastati s određenom ženom na određenom mjestu i odvest će je odavde. U pasošu gospođe Betterton piše: visoka rasta, crvenokosa, plavozelenih očiju, bez posebnih oznaka. Sve se slaže.

— Ali ovdašnje vlasti?

— S te strane bit će sve sasvim u redu — nasmiješio se Jessop. — Francuzi su izgubili nekoliko svojih mladih i perspektivnih učenjaka. Oni će surađivati. Činjenice će izgledati ovako. Gospođa Betterton ozlijeđena u nesreći odvezena je u bolnicu. Gospođa Craven, druga putnica iz stradalog aviona, također je primljena u bolnici. Za dan ili dva gospođa Craven će umrijeti u bolnici, a gospođa Betterton će biti otpuštena. Još će osjećati posljedice udarca, ali će biti sposobna da nastavi putovanje. Nesreća je autentična, posljedice su autentične i one vam osiguravaju vrlo dobru zaštitu. One opravdavaju mnoge stvari — gubitak pamćenja i različite nepredvidive popostupke.

— To bi bilo ludo! — uzviknula je Hilary.

— Da, da — složio se Jessop — to je ludo. To je vrlo neugodna obaveza, i ako se ostvare naše sumnje, vjerojatno ćete se naći u nevolji. Vidite, potpuno sam iskren, ali vjerujem da biste je mogli prihvatiti. Kao alternativa tome da se bacite pod vlak ili nešto slično, priznat ćete, ovo je mnogo zabavnije.

_ Vjerujem da ste naišli u pravi trenutak — neočekivano se nasmijala Hilary. __ Vi ćete to učiniti?

— Hoću. Zašto ne bih?

— U tom slučaju — Jessop se energično uspravio u stolcu — ne smijemo gubiti vrijeme.

Četvrto poglavlje

I

U bolnici zapravo nije bilo hladno, iako je ona tako osjećala. U zraku se osjećao miris antiseptika. Ponekad se iz hodnika moglo čuti zveckanje čaša i instrumenata, dok su prolazila kolica. Hilary Craven je sjedila na stolcu kraj kreveta.

U krevetu je ležala Olive Betterton bez svijesti. S jedne strane stajala je medicinska sestra, a s druge liječnik. Jessop je sjedio u udaljenom uglu sobe. Liječnik se okrenuo prema njemu i obratio mu se na francuskom jeziku.

— Neće potrajati još dugo — rekao je. — Bilo je sve slabije.

— I ona se neće osvijestiti?

— To ne znam — slegnuo je ramenima Francuz. — Možda hoće, pri samom kraju.

— Zar ne biste mogli nešto učiniti — da joj date nekakav stimulans?

Liječnik je odmahnuo glavom. Izišao je. Medicinska sestra je otišla za njim. Umjesto nje ušla je opatica, koja je stala kraj uzglavlja, prstima prebirući kronicu. Hilary je pogledala Jessopa i pošla prema njemu.

— Čuli ste što je rekao liječnik? — upitao ju je tiho.

— Jesam, a što biste vi željeli?

— Ako se osvijesti, pokušajte saznati štogod, možete, lozinku, znak, poruku, Mio što. Razumijete li? Ona će radije razgovarati s vama nego sa mnom.

— Vi želite da izdam nekoga tko umire? — upitala je Hilary s nenadanim ganućem.

— Dakle, vi to smatrate izdajom?

— Da.

— U redu — pogledao ju je zamišljeno — učinit ćete što želite. Ja ne smijem imati skrupula! Razumijete li?

— Naravno. To je vaša dužnost. Vi ćete uraditi sve što se od vas traži, ali to ne tražite od mene.

— Vi ste slobodan agent.

— Ima nešto o čemu moramo odlučiti. Hoćemo li joj reći da umire?

— Ne znam. Morat ću razmisliti o tome.

Kimnula je d vratila se na mjesto kraj kreveta. Sad je osjećala duboko sažaljenje prema ženi koja je umirala, ženi koja je pošla da se sastane s voljenim čovjekom. Ili su se prevarili? Možda je ona došla u Maroko jednostavno da traži utjehu, da joj prođe vrijeme dok ne dobije neku vijest o tome je li njen muž živ ili mrtav?

Vrijeme je prolazilo. Otprilike dva sata kasnije prestalo je udaranje opatićinih zrnaca.

— Vidi se neka promjena — rekla je tiho, gotovo bezlično. — Mislim, madame, da je to kraj. Pozvat ću liječnika.

Napustila je sobu, a Jessop je prešao na suprotni kraj sobe, stao je uza zid tako da je bio izvan ženinog vidokruga. Kapci su zatreptali i otvorili se. Blijede, ravnodušno plavozelene oči gledale su u Hilary. Kapci su se zatvorili, pa ponovo otvorili. Kao da se u očima vidio slab izraz zbunjenosti.

— Gdje? — izrekla je to gotovo ne pomaknuvši usnice upravo kad je liječnik ušao u sobu. Uzeo joj je ruku i prstom joj je opipao bilo.

— Vi ste, gospođo, u bolnici — rekao je. — Bila je avionska nesreća.

— U avionu?

Riječi je izgovarala teško, gotovo šapatom.

— Ima li netko koga želite vidjeti u Casablanki, gospođo? Možemo li predati neku poruku?

Tužno je pogledala u doktora.

— Nema — rekla je.

— Tko — tko? — ponovo je pogledala u Hilary.

Hilary se nagnula prema njoj, govoreći polako i razgovijetno.

— I ja sam stigla avionom iz Engleske — ako vam bilo u čemu mogu pomoći, recite mi molim vas.

— Ne — ništa — ništa — osim ...

— Osim čega?

— Ništa.

Oči su se napola sklopile — Hilary je podigla glavu i pogledala u Jessopa da uhvati njegov pogled. Odlučno je odmahнула glavom.

Jessop je pošao naprijed i stao kraj doktora.

Ponovo su se otvorile oči umiruće žene. U njima se vidio iznenadni izraz prepoznavanja.

— Ja vas poznajem — rekla je.

— Da, gospođo Betterton, vi me poznajete. Možete li mi išta reći o svom mužu?

— Ne.

Njeni su se kapci opet spustili i Jessop se mirno okrenuo i napustio sobu. Liječnik je pogledao u Hilary.

C'est la fin,^[1] rekao je vrlo blago.

Još su se jedanput otvorile oči umiruće žene. One su prelazile preko stvari u sobi, tada su se zadržale na Hilary. Olive Betterton učinila je vrlo slab pokret rukom i Hilary je instinktivno prihvatila bijelu hladnu ruku.

Liječnik je kimnuo glavom i uz blag naklon napustio sobu. Dvije su žene bile same.

— Recite mi — recite mi —

Hilary je znala što ona pita i iznenada je shvatila smisao svoje akcije.

— Da — nagnula se iznad njenog uzglavlja — vi umirete. To ste htjeli znati, zar ne? Sada me slušajte. Ja ću pokušati naći vašeg muža. Imate li ikakvu poruku za nj, ako ga uspijem naći?

— Bečite mu — recite mu — da bude oprezan. Boris — Boris — opasnost.

Glas je zadrhtao. Hilary se sagnula bliže.

— Ima li išta što mi možete reći da mi pomognete — na mom putovanju, mislim? Da mi pomognete da dođem u vezu s vašim mužem?

Snijeg.

Riječ je izgovorena tako tiho da Hilary nije bila sigurna što je čula. Snijeg? Snijeg? Ponavljala ju je bez razumijevanja. Tihe riječi jedva su se čule.

Snijeg, snijeg, prekrasan snijeg.

Brzo napravi grudu i pođi dalje.

— Idite, idite — ponavljala je posljednju riječ. — Idite i recite mu o Borisu. Ja to nisam vjerovala. Ne bih to vjerovala. Ali vjerojatno je to istina... Ako je tako, ako je tako ... neka vrsta čuđenja pojavila se u njenim očima koje su buljile u Hilaryne — pazite!

Začulo se krkljanje. Njene usne su se trznule.

Olive Betterton je umrla.

II

Slijedećih pet dana bila je vrlo vrijedna. Zatvorena u vlastitoj sobi u bolnici, Hilary je prionula uz posao. Svake večeri trebala je položiti ispit iz onoga što je naučila toga dana. Sve sitnice iz života Olive Betterton bile su ispisane na papir i ona ih je morala zapamtiti. Kuća u kojoj je živjela, dvorkinja koju je uposlila, njene rođake, ime omiljenog psa i kanarinca, svaki detalj iz njenog šestomjesečnog braka s Thomasom Bettertonom. Njeno vjenčanje, imena djeveruša, njihove haljine. Dezeni zavjesa, boje sagova i pokrivača. Ukus Olive Betterton, naklonosti i svakodnevne aktivnosti. Kakva jela voli, koja pića pije. Hilary se morala diviti broju naoko nevažnih informacija koje su tako temeljito skupljene.

— Može li to uopće biti važno? — upitala je jednom Jessopa.

— Vi se morate uživiti u njezin položaj — brzo je odgovorio. — Mislite na taj način, Hilary. Vi ste pisac. Vi pišete knjigu o ženi. Žena je Olive. Vi opisujete scene iz njena djetinjstva, djevojaštva, opisujete njeno vjenčanje, kuću u kojoj je živjela. Cijelo to vrijeme ona postaje za vas sve više živa ličnost. Tada prolazite još jedanput. Vi pišete autobiografiju. Pišete u prvom licu. Razumijete li što mislim?

Polako je kimnula, impresionirana usprkos svemu.

— Vi ne možete misliti o sebi kao o Olive Betterton sve dok vi to zaista ne postanete. Bilo bi bolje da imate vremena da to naučite, ali mi ne smijemo gubiti vrijeme. Zato vas moram pretrpati informacijama. Pretrpati kao đaka — kao studenta, koji se priprema za neki važan ispit. Na sreću, imate dobro pamćenje i brzo shvaćate — dodao je.

Hladno ju je procjenjivao.

Opisi u pasošu Olive Betterton i Hilary Craven bili su gotovo jednaki, ali izrazi lica bili su sasvim drukčiji. Bilo je nečeg tvrdoglavog u Olivinom izrazu lica, a Hilaryno je izražavalo snagu i radoznalost. Iz duboko usađenih plavozelenih očiju ispod ravnih tamnih obrva zračila je inteligencija. Usne su joj bile pune, a crte lica interesantne.

— To je strast i odlučnost — mislio je Jessop. — i tek prigušen, ali vedar duh koji uživa u životu — i traži avanture.

— Uspjet ćete — rekao joj je. — Vi ste sposoban učenik.

Taj izazov intelektu i memoriji stimulirao je Hilary. Zainteresirala se, željela je uspjeti.

— Rekli ste da ću biti prihvaćena kao Olive Betterton. Rekli ste da oni neće znati kako ona izgleda, osim općih detalja. Ali kako možete biti sigurni u to? — primijetila je jednom Jessopu.

— Ni u što čovjek ne može biti siguran — slegnuo je Jessop ramenima. — Ali podosta znamo o djelatnosti tih organizacija. Između njih postoje vrlo slabe međunarodne veze. Očito to je za njih velika prednost. Ako i otkrijemo slabu kariku u Engleskoj (a podsjećam vas da svaka organizacija ima slabih karika) to ne znači ništa, jer nitko ne zna što se događa u Francuskoj, Italiji, Njemačkoj ili bilo gdje. Tako smo vrlo brzo opet na početku. Oni znaju samo svoj mali dio od cjeline — ništa više. Isto je tako i na drugoj strani. Usudio bih se zakleti da svi ovi koji rade ovdje znaju samo to da će Olive Betterton stići tim i tim avionom i dat će im se takve i takve instrukcije. Vidite, ona i nije važna. Ako je oni odvede njenom mužu, to je zato što je to želio njezin muž i zato što oni misle da će on bolje raditi ako mu se ona pridruži. Olive je samo mali pion u toj igri. Isto tako morate zapamtiti da je ideja o podmetanju lažne Olive Betterton improvizirana — glavni je poticaj bila avionska nesreća i boja vaše kose. Naš je plan bio da pratimo Olive Betterton i otkrijemo kamo ide, kako ide, s kime će se susresti i tako dalje. Sve će to odrediti druga strana.

— Niste li to već pokušali? — upitala je Hilary.

— Jesmo. Pokušali smo u švicarskoj. Vrlo nenametljivo. I to je propalo čim se upleo naš glavni objekt. Ako je bilo tko bio u vezi s njom, bio je to vrlo kratak susret. Mi to nismo saznali. Naravno, oni očekuju da će netko pratiti Olive Betterton. Oni su na to spremni. Sad ovisi o nama da svoj posao obavimo bolje nego prošli put. Moramo pokušati i moramo biti lukaviji od protivnika.

— Tako ćete vi pratiti mene?

— Naravno.

— Kako?

— Neću vam to reći — odmahnuo je glavom. — Mnogo je bolje za vas da to ne znate, što ne znate, ne možete ni odati.

— Mislite da bih ja to odala?

— Ne znam koliko ste dobra glumica — Jessop je ponovo zauzeo pozu sove. — Kako dobro lažete. To nije lako. Nije riječ o tome da ćete odati neku tajnu. Može to biti obična sitnica, iznenadni uzdah, ili

stanka pri paljenju cigarete, na primjer. Prepoznavanje imena ili prijatelja. Vi to možete brzo sakriti, njima je dovoljan i nagovještaj.

— Razumijem. To znači — pratit ćete me na svakom koraku.

— Točno. U međuvremenu, nastavimo s lekcijama. Upravo kao povratak u školu, zar ne? Vi ste sad prilično dobro svladali sve o Olive Betterton. Hajdemo dalje.

Kodeksi, reakcije, različite osobine. Lekcije su se nastavljale; ispitivanje, ponavljanje, pokušaji da je zbuni, da je uhvati u zamku; tada hipotetske igre situacije i njene reakcije na njih. Na kraju Jessop je kimnuo glavom i izjavio da je zadovoljan.

— Uspjet ćete — rekao je. Zagrlio ju je kao stariji brat. — Vi ste sposoban učenik. I zapamtite ovo, kad god osjetite da ste sasvim sami u tome, vjerojatno niste. Kažem vjerojatno — ne mogu tvrditi više od toga. To su pametni vragovi.

— Što će se dogoditi — rekla je Hilary ako stignem do kraja?

— Što mislite reći?

— Mislim, kad se nađem licem u lice s Tomom Bettertonom?

— Da — kimnuo je Jessop — bit će to opasan trenutak. Mogu samo reći da u tom trenutku, ako sve dobro prođe, vi morate imati zaštitu. Kažem, ako stvari pođu onako kako se nadamo, ali osnova je u našoj operaciji, kako se sjećate, da nema mnogo šanse da preživite.

— Zar niste rekli jedna od stotine — suho je primijetila Hilary.

— Mislim da možemo malo smanjiti omjer. Nisam znao kakvi ste.

— Ne, pretpostavljam da niste. — Bila je zamišljena. Za vas sam, pretpostavljam, bila ...

— Žena s prekrasnom crvenom kosom koja nema odvažnosti da nastavi živjeti — umjesto nje je završio rečenicu.

— To je okrutno — porumenjela je Hilary.

— To je istina, zar ne? Ja nisam od onih koji sažaljevaju ljude. To je uvredljivo, čovjek sažaljeva ljude kad oni žale sami sebe. Samosažaljenje je jedna od najvećih neprilika u današnjem svijetu.

— Mislim da imate pravo — zaključila je Hilary. — Biste li sebi dopustili da žalite za mnom, kad bih bila likvidirana u ispunjavanju ove mdsije?

— Da žalim za vama? Ne. Ja ću psovati do pakla, jer smo izgubili nekog tko se časno trudio.

— Konačno priznanje — kazala je običnim tonom, iako ju je taj odgovor obradovao.

— Ima još jedna stvar koja me zabrinjava. Vi velite da nitko ne zna kako izgleda Olive Betterton, ali što ako prepoznaju mene? Ne poznam nikog u Casablanki, ali tu su ljudi koji su sa mnom putovali u avionu. Osini toga mogu sresti nekog poznatog ovdje među turistima.

— Zbog putnika u avionu ne morate se brinuti. Ljudi koji su s vama letjeli iz Pariza bili su poslovni ljudi i oni su proslijedili u Dakar. A čovjek koji je ovdje sišao već se vratio u Pariz. Kad iziđete odavde, otići ćete u drugi hotel, hotel u kojem je rezervirala sobu Olive Betterton. Vi ćete nositi njenu odjeću i češljat ćete se na njen način, a dva ili tri flastera na licu promijenit će vaš izgled. Imamo liječnika koji će to izvesti uz lokalnu anesteziju, to vas neće boljeti, ali morate imati nekoliko pravih tragova nesreće.

— Vrlo ste temeljiti.

— Moramo biti.

— Nikad me niste pitali — kazala je Hilary da li mi je Olive Betterton nešto rekla na samrti.

— Mislio sam da to ne želite reći.

— Žao mi je.

— Nije važno. Poštujem vas zbog toga. Volio bih da i sam mogu biti takav — ali to mi nije dopušteno.

— Rekla mi je nešto što bih vam vjerojatno morala reći. — Recite mu — rekla je — recite Bettertonu da bude oprezan — Boris — opasnost.

— Boris — ponovio je Jessop zainteresirano. — Znači, naš korektni stranac major Boris Glydr.

— Vi ga znate? Tko je on?

— Poljak. Posjetio me u Londonu. Drži se da je on rođak Bettertonove prve žene.

— Pretpostavlja?

— Bolje kažimo, ako je on ono što kaže da jest, on je rođak bivše gospođe Betterton. Ali za to imamo samo njegovu riječ.

— Olive je bila uplašena — napomenula je Hilary. — Možete li mi ga opisati? željela bih da ga mogu prepoznati.

— Da. To bi moglo biti dobro. Prilično je visok, težak otprilike 80 kilograma. Plav, tvrdih crta lica, svijetlih očiju, ukočena vojničkog držanja, vrlo korektno govori engleski, ali sa stranim naglaskom.

— Dao sam da ga prate kad je napustio moj ured — dodao je — ali nismo postigli ništa. Otišao je ravno u američku ambasadu — zapravo — donio mi je od njih pismo s preporukom. Uobičajeni način kad oni žele biti uljudni, ali suzdržljivi. Pretpostavljam da je ambasadu napustio u nečijim kolima dli na stražnji izlaz. U svakom slučaju, izigrao nas je. Da, rekao bih da je Olive Betterton vjerojatno s pravom rekla da je Boris Glydr opasan.

Peto poglavlje

U malom salonu hotela »St. Louis« sjedile su tri dame, svaka zaokupljena svojim poslom. Gospođa Calvin Baker, mala, debeljuškasta s lijepom plavom kosom, pisala je pisma istom energijom s kojom prijanja uz druge poslove. Nitko ne bi pomislio o gospođi Calvin Baker nešto drugo nego da je vedra Amerikanka koja putuje, s neutaživom željom da vidi sve što je vrijedno na ovom svijetu.

U neudobnom stolcu empire stila gospođica Hetherington, koja opet bez sumnje nije mogla biti drugo nego Engleskinja, plela je jednu od bezobličnih haljina, kakve su kako je izgledalo uvijek plele engleske dame srednjih godina. Gospođica Hetherington bila je visoka i mršava s tankim vratom, loše počešljana i s izgledom vječnog nezadovoljstva.

Gospođica Jeanne Maricot sjedila je ljupko na visokoj stolici i upravo zijevnula gledajući kroz prozor. Gospođica Maricot bila je plavo obojena brineta, s blijedim, ali namazanim licem. Bila je elegantno odjevena i nju nije zanimao nijedan gost u tom salonu. Očekivala je važan događaj u životu i nije imala interesa za te lude turiste.

Gospođica Hetherington i gospođa Calvin Baker već su nekoliko dana bile u hotelu »St. Louis«. Gospođa Calvin Baker s američkom pristupačnošću govorila je sa svima. Gospođica Hetherington, iako željna društva, razgovarala je samo s Amerikancima i Englezima za koje je mislila da su određenog društvenog položaja. S Francuzima radije nije imala posla jer nije ništa znala o njihovom društvenom statusu.

Francuz, koji se doimao kao uspješan poslovan čovjek, zavirio je u salon i, zaplašen ženskim društvom, odmah izišao sa žaljenjem pogledavši mademoiselle Jeanne Maricot.

Gospođica Hetherington počela je brojiti očice sotto voce.

— Dvadeset osam, dvadeset devet, što sada.

— Oh, vidim.

Visoka crvenokosa žena pogledala je u sobu i oklijevala na čas prije nego što je produžila hodnikom prema blagovaonici.

Gospođa Calvin Baker i gospođica Hetherington odmah su živnule. Gospođa Baker okrenula se od pisaćeg stola i rekla uzbuđenim

šapatom.

— Jeste li primijetili tu crvenokosu ženu, koja je pogledala unutra, gospođice Hetherington? Kažu da je ona jedina preživjela onu užasnu nesreću prošle sedmice.

— Vidjela sam je, kad je stigla poslijepodne— odgovorila je gospođica Hetherington, ispustivši očicu od uzbuđenja.

— U bolničkim kolima.

— Ravno iz bolnice, kako kaže direktor. Ne znam je li to bilo pametno — tako brzo napustiti bolnicu. Sigurno je bila ozlijeđena.

— Ima flastera na licu — vjerojatno su je ozlijedile krhotinje stakla. Kakva sreća što nije dobila opekline. Vjerujem da su u avionskim nesrećama opekline najteže.

— Bolje je ne misliti na to. Jadnica! Tko zna je li s njom bio muž, možda je i poginuo?

— Ne bih rekla — odvrtila je gospođica Hetherington, odmahnuvši glavom. — U novinama piše, jedna putnica.

— Tako je. Pisalo je i ime. Gospođa Beverly — ne, Betterton, tako je.

— Betterton — razmišljala je gospođica Hetherington. — To me na nešto podsjeća? Betterton. O bože, sigurna sam da sam to ime već vidjela u novinama.

— Tant pis pour Pierre — rekla je sama sebi mademoiselle Maricot — ce est vraiment insupportable! Mais le petit Jules, Im il est bien jentil. Et son pere est tres bien place dans les affaires. Enfin, je me decide!^[2]

Dugim gracioznom koracima mademoiselle Maricot napustila je salon i priču.

Gospođa Thomasa Bettertona napustila je to popodne bolnicu pet dana poslije nesreće. Bolnička kola su je dovezla do hotela »St. Louis«.

Gospođi Betterton, blijedoj i bolesnoj, sa licem u flasterima simpatični direktor odmah je pokazao sobu.

— Kakvo ste uzbuđenje doživjeli, madame! — rekao je, brižno se raspitujući odgovora li joj soba. Sasvim je nepotrebno upalio sva električna svjetla. — Ipak spasili ste se. Pravo čudo! Kakva sreća! Samo tri preživjela, ako se dobro sjećam, a jedan je od njih još u kritičnom stanju.

Hilary je iscrpljeno utonula u stolac.

— Da zaista — promrmljala je — jedva i sama mogu povjerovati, čak se sad sjećam svega vrlo nejasno. Posljednja dvadeset i četiri sata prije nesreće još su magloviti.

— Da — s razumijevanjem je kimnuo direktor. — To je posljedica potresa. To se jednom dogodilo mojoj sestri. Za vrijeme rata bila je u Londonu. Pala je bomba i ona se onesvijestila. Iznenada je ustala, šetala Londonom i sjela na vlak na stanici u Euston u figurezvous, našla se u Liverpoolu. Pojma nije imala ni o bombi, ni o hodanju po Londonu, o vlaku, pogotovu kako je dospjela tamo. Posljednje čega se sjećala bilo je to kako vješa suknju u ormar u Londonu. Vrlo su čudne te stvari, zar ne?

Hilary se složila da su zaista čudne. Direktor se naklonio i otišao. Hilary je ustala i pogledala se u ogledalo. Bila je tako obuzeta svojom novom ličnošću da je jasno osjećala slabost u udovima, upravo kao netko tko je izašao iz bolnice poslije ozbiljnih ozljeda.

Već je bila osmotrila stol, ali ondje nije bilo nikakve poruke ni pisma za nju. Prvi koraci u novoj ulozi bili su tapkanje u mraku. Olive Betterton je moglo biti rečeno da nazove određen broj ili da se poveže s određenom, osobom u Casablanki. Za to nije bilo nikakva ključa. Jedino pomoću čega je mogla nastaviti bio je pasoš Olive Betterton, injena kreditna pisma, bonovi za hranu i rezervacije. Tako su joj bila osigurana dva dana u Casablanki, šest dana u Fezu i pet dana u Marakešu. Naravno rezervacije su već bile zastarjele i trebalo bi ih obnoviti. Pasoš, kreditno pismo i osobna karta bili su usklađeni. Fotografija u pasošu bila je sad Hilaryna i na kreditnom pismu potpis Olive Betterton bio je napisan Hilarynim rukopisom. Svi dokumenti bili su u redu. Njen zadatak bio je da dobro igra svoju ulogu i čeka. Njena glavna karta u toj igri bila je avionska nesreća, a rezultat je gubitak pamćenja.

Bila je to istinita nesreća i Olive Betterton zaista je bila u tom avionu. Gubitak pamćenja pokrit će svaki njen propust da prihvati bilo koju stvar koju je morala poznavati. Zbunjena, iscrpljena, slaba Olive Betterton čekat će naredbe.

Najprirodnije je da se sad odmori. Zbog toga je legla u krevet. Dva sata je u mislima ponavljala ono što je bila naučila. OUVina prtljaga bila je uništena u avionu. Hilary je imala uza se nekoliko stvari koje

je nabavila u bolnici. Prošla je češljem kroz kosu, dodirnula usne ružem i sišla u hotelsku blagovaonicu na večeru.

Gledali su je, kako je primijetila, sa zanimanjem. Nekoliko stolova zauzeli su poslovni ljudi i oni su je jedva zapazili. Ali kad je prolazila kraj stolova za kojima su sjedili turisti, čula je mrmor i šapat.

— Ona žena — crvenokosa — preživjela je avionsku nesreću, drage moje. Da, dovezli su je bolničkim kolama. Vidjela sam kad je stigla. Još izgleda vrlo iscrpljeno. Pitam se jesu li je smjeli otpustiti tako rano. Kakav užasan doživljaj. Kakav čudesan spas!

Poslije večere Hilary je sjedila kratko vrijeme u malom salonu. Pitala se hoće li joj itko prići. Tamo su bile dvije — tri žene, upravo je jedna mala, debeljuškasta prosijeda žena srednjih godina sjela nedaleko od nje. Počela je razgovor ugodnim, živahnim glasom s američkim naglaskom.

— Nadam se da ćete mi oprostiti, ali vas moram nešto upitati. Vi ste se onako čudesno spasili iz avionske nesreće neki dan?

Hilary je spustila časopis koji je čitala.

— Jesam — rekla je.

— Bože! Nije li to strašno. Nesreća, mislim. Samo tri preživjela, kažu. Zar ne?

— Samo dvoje — ispravila ju je Hilary. — Jedan je umro u bolnici.

— Ma nemojte! Ako vas ne bi smetalo, pitala bih vas gospođice — gospođo ...

— Betterton.

— Biste li mi rekli, gospođo Betterton, gdje ste sjedili u avionu? Jeste li bili bliže kljunu ili repu?

Hilary je znala pravi odgovor.

— Blizu repa.

— Svi kažu da je to najsigurnije mjesto. Uvijek zahtijevam da mi daju mjesto blizu stražnjih vrata. Jeste li čuli, gospođice Hetherington? — okrenula se da uključi u razgovor drugu damu srednjih godina. Ova je očito bila Egleskinja s dugim, tužnim konjskim licem. — Upravo sam to nedavno rekla. Kad god dođete u neki avion, ne dopustite domaćici aviona da vas odvede u prednji dio.

— Netko treba da sjedi naprijed — rekla je Hilary.

— Dakle, to neću biti ja — brzo je zaključila nova američka prijateljica. — Zovem se Baker, gospođa Calvin Baker.

Hilary se također predstavila i gospođa Baker je nastavila.

— Upravo sam došla iz Magadora, a gospođica Hetherington je stigla iz Tangera. Ovdje smo se upoznale. Hoćete li posjetiti Marakeš, gospođo Betterton?

— Već sam to bila organizirala — kazala je Hilary. — Ali je nesreća izmijenila moj raspored.

— Naravno, ali zaista ne smijete propustiti Marakeš, zar ne, gospođice Hetherington?

— Marakeš je strašno skup — rekla je gospođica Hetherington. — Kad imaš premalo novca, sve je tako teško.

— Tamo je prekrasan hotel »Mamounia« — nastavila je gospođa Baker.

— Užasno skup — rekla je gospođica Hetherington. — Bez sumnje za mene. Naravno, vi ste u drugom položaju, gospođo Baker — dolari, mislim. Ali netko mi je dao ime nekog malog hotela tamo, zaista je vrlo lijep i čist, a i hrana, kažu, nije loša.

— Kamo ste još namjeravali ići, gospođo Betterton? — upitala je gospođa Calvin Baker.

— Željela bih vidjeti Fez — oprezno je rekla Hilary. — Morat ću, naravno, osigurati nove rezervacije.

— Oh, da, nipošto ne smijete propustiti Fez i Rabat.

— Bili ste tamo?

— Još nisam. Namjeravam otići, a i gospođica Hetherington.

— Nadam se da stari grad nije oštećen — rekla je gospođica Hetherington.

Razgovor se nastavio još neko vrijeme. Tada se Hilary ispričala umorom zbog nedavnog izlaska iz bolnice i otišla spavati.

Činilo joj se da ta večer nije donijela ništa novo. Dvije žene, koje su s njom razgovarale, bile su očito zagrijane za putovanje, pravi pasionirani turisti. Odlučila je da će sutra, ako ne dobije nikakve obavijesti, otići po nove rezervacije za Fez i Marakeš.

Slijedećeg jutra nije bilo ni pisma, ni telefonskog poziva, ni poruke i oko jedanaest sati krenula je u putničku agenciju. Ispred šaltera bio je mali red, ali kad je najzad stigla do službenika i počela mu

objašnjavati što želi, neki je stariji službenik s naočarima gurnuo mladoga ustranu i nasmiješio se Hilary.

— Vi ste gospođa Betterton, zar ne? Uredio sam sve rezervacije za vas.

— Bojim se — rekla je Hilary — da su zastarjele. Bila sam u bolnici i...

— Mais oui, sve to znam. Dopustite mi da vam čestitam na sretnom spasenju, madame. Dobili smo telefonsku poruku o novim rezervacijama i evo ih ovdje već su pripremljene.

Hilary je osjetila kako joj srce ubrzano kuca. Koliko je ona znala, nitko nije telefonirao u putničku agenciju. Dakle ovo su bili sigurni znaci da su putni aranžmani Olive Betterton nadgledani.

— Nisam bila sigurna jesu li oni telefonirali — objašnjavala je.

— AM jesu, gospođo. Izvolite, pokazat ću vam. — Pružio joj je željezničke karte i potvrde za hotelske smještaje i za nekoliko minuta sve je bilo sređeno. Trebalo je da slijedećeg dana Hilary krene u Fez.

Gospođa Calvin Baker nije bila u restoranu ni za ručak ni za večeru. Gospođica Hetherington je sjedjela za stolom. Ona je kimnula Hilary, kad je prolazila kraj nje, ali nije pokazala namjeru da razgovara s njom. Sutradan, pošto je nabavila nešto odjeće i rublja, Hilary je vlakom krenula u Fez.

Bilo je to na dan Hilarinog odlaska, kad je gospođi Calvin Baker, koja je kao obično živahno uletjela u hotel, uzbuđeno prišla gospođica Hetherington.

— Sjetila sam se zašto mi je poznato ime Betterton. On je nestali učenjak. Pisalo je u novinama, otprilike prije dva mjeseca.

— Sad se i ja prisjećam. Britanski učenjak — da — bio je na nekoj konferenciji u Parizu.

— Tako je. što mislite je li to mogla biti njegova žena. Pogledala sam u popis i vidjela da je njena adresa Hanvell — Hanvell je, znate, atomska baza. Zaista mislim da su sve te atomske bombe zlo. I kobalt — tako je lijepe boje, kao dijete sam tu boju tako voljela — a kobaltna bomba najgora je od svih, čula sam da nitko ne može preživjeti. Ne bi trebali praviti te pokuse. Nedavno mi je netko rekao da je njen rođak, koji je vrlo mudar čovjek, rekao da bi cijeli svijet mogao postati radioaktivan.

— Bože, bože — čudila se gospođa Calvin Baker.

Šesto poglavlje

Casablanca je razočarala Hilary, jer je bila tipično bogat francuski grad bez traga orijenta, osim velike gužve na ulicama.

Vrijeme je još bilo lijepo i ona je uživala gledajući iz vlaka krajolik na svom putu prema sjeveru. Onizak Francuz, koji je izgledao kao trgovački putnik, sjedio je nasuprot njoj, u udaljenom kutu bila je neka opatica nezadovoljna izgleda, koja je prebirala krunicu, a dvije Maurke s mnogo paketa, koje su veselo razgovarale, zauzimale su preostala mjesta u kupeu. Pripalivši joj cigaretu, Francuz nasuprot njoj uskoro je započeo razgovor. Pokazivao joj je zanimljivosti kraja kroz koji su prolazili i ispričao joj ponešto o toj zemlji. Smatrala ga je zanimljivim i inteligentnim.

— Trebali biste posjetiti Rabat, gospođo. Veliki je propust ne vidjeti Rabat.

— Pokušat ću to urediti. Ali nemam baš mnogo vremena. Osim toga — nasmiješila se — novac je ograničen. Možemo ponijeti samo određenu količinu u inozemstvo.

— Ali to je jednostavno. Ljudi to uredi s prijateljima ovdje.

— Na žalost, nemam bliske prijatelje u Maroku.

— Slijedeći put, pošaljite mi samo malu obavijest, gospođo. Dat ću vam svoju posjetnicu. I ja ću sve urediti. Cesto poslovno putujem u Englesku i vi ćete mi tada vratiti. To je vrlo jednostavno.

— Vrlo ljubazno od vas, nadam se da ću ponovo posjetiti Maroko.

— Mora da je velika promjena doći ovamo iz Engleske. Tako hladne, maglovite i neugodne.

— Da zaista, je velika promjena.

— Ja sam došao iz Pariza prije tri sedmice. Tada je tamo bila magla, kiša, užasno vrijeme. Kad sam stigao, ovdje je bilo sunčano. Zrak je hladan ali čist. Pravi čisti zrak. Kakvo je bilo vrijeme u Engleskoj kad ste vi otišli.

— Upravo kako ste rekli — odgovorila je Hilary. — Magla.

— Ah, da ovo je sezona magle. Snijeg — je li bilo snijega ove godine?

— Nije — rekla je Hilary — nije bilo snijega. Razmišljala je, zabavljajući se, da li taj mali Francuz smatra da Englezi zaista ne mogu razgovarati ako ne govore o vremenu. Postavila mu je

nekoliko pitanja o političkoj situaciji u Maroku i Alžiru, i on je rado odgovorio, pokazujući da je vrlo dobro informiran.

Bacivši pogled na udaljeni ugao, Hilary je primijetila da je opatica promatra s negodovanjem.

Marokanke su izišle i ušla su drugi putnici. Bila je večer kad su stigli u Fez.

— Dopustite mi da vam pomognem, gospođo. Hilary je stajala prilično zbunjena metežom i bukom na stanici. Arapski nosač zgrabio je njenu prtljagu iz ruku, uzvikujući imena različitih hotela. Ona se zahvalno okrenula svom francuskom poznaniku.

— Vi idete u Palaču Džamaj, n'est ce pas, Madame?

Da.

— To je u redu. To je osam kilometara odavde, znate.

— Osam kilometara? — Hilary je bila obeshrabrena. — To, znači, nije u gradu?

— To je kraj staroga grada — objasnio je Francuz. — Ja stanujem ovdje u hotelu u poslovnom, novom dijelu grada. Ali za odmor, praznike, uživanje, naravno ide se u Palaču Džamaj. To je bivša rezidencija marokanske aristokracije. Ima prekrasne vrtove i odande idete ravno u stari dio Feza, koji je nedirnut. Izgleda kao da iz hotela nisu poslali nikog da dočeka taj vlak. Dopustite mi da nađem za vas taksi.

— Vrlo ste ljubazni, ali...

Francuz je brzo progovorio arapski s nosačem i uskoro nakon toga Hilary je sjela u taksi, njena je prtljaga ubačena unutra, a Francuz joj je rekao koliko treba platiti lakomom nosaču. Također ga je otpremio s nekoliko oštrih riječi na arapskom kad se bunio da je nagrada nedovoljna. Izvadio je posjetnicu iz džepa i pružio je njoj.

— Moja posjetnica, gospođo, i ako vam mogu pomoći u bilo koje vrijeme, javite mi. Bit ću u »Grand Hotelu« slijedeća četiri dana.

Podigao je šešir i otišao. Hilary je pogledala u posjetnicu, trenutak prije nego što su se maknuli s osvijetljene stanice.

Monsieur Henri Laurier.

Taksi je žurno izašao iz grada, kroz mjesto prema brdu. Hilary je pokušala kroz prozore pogledati kuda prolaze, ali je bilo pretamno. Ništa nije vidjela, osim kad bi prolazili pokraj osvijetljenih zgrada. Možda upravo sad njeno putovanje skreće u nepoznato? Je li

gospodin Laurier izaslanik organizacije koja je prisilila Thomasa Bettertona da napusti svoj posao, dom i ženu? Sjedila je u taksiju, nervozna, zabrinuta, pitajući se kamo je vozi.

Ipak je stigla do Palače Džamaj. Tamo je sišla, prošla kroz starinska vrata i s osjećajem zadovoljstva našla se u istočnjačkom interijeru. Dugi divani, stolici za kavu i nacionalni tepisi.

Iz recepcije su je odveli kroz nekoliko međusobno povezanih odaja na terasu, prošla je kraj narančinih stabala i mirisnog cvijeća i zatim se uskim stepenicama popela u lijepu spavaću sobu, također u istočnjačkom stilu, ali sa svim comforts modernes, tako potrebnim putnicima dvadesetog stoljeća.

Večera se služi, kako ju je obavijestio vratar, od pola osam. Raspakirala je ono malo stvari, umila se, počestljala i kroz dugu orijentalnu zadimljenu sobu sišla na terasu i preko nje niz nekoliko stepenica u osvijetljenu blagovaonicu pod pravim uglom.

Večera je bila odlična. Dok je Hilary jela, različiti ljudi su ušli u restoran i izašli iz njega. Te večeri bila je preumorna da ih procjenjuje i određuje, ali jedna ili dvije neuobičajene osobe privukle su njenu pažnju. Jednog starijeg čovjeka, vrlo žuta lica s malom kozjom bradicom primijetila je zbog posebne pažnje koju mu je posvećivalo osoblje. Tanjuri su donošeni i stavljani preda nj na najmanji pokret njegove glave. Na svaki njegov mig konobar je doletio k stolu. Pitala se tko je on. Većina gostiju očito je bila na proputovanju. U sredini za velikim stolom sjedio je Nijemac, a nešto dalje bio je čovjek srednjih godina s plavom, vrlo lijepom djevojkom, vjerojatno Šveđankom ili možda Dankinjom. Bila je ovdje i jedna engleska obitelj s dvoje djece, nekoliko grupa američkih turista. I tri francuske obitelji.

Nakon večere na terasi je popila kavu. Bilo je svježije, ali ne i hladno, tako da je uživala u mirisu opojnih cvjetova. Pošla je rano spavati.

Dok je slijedećeg jutra sjedila na terasi ispod crveno-bijelog prugastog suncobrana, koji ju je štitió od sunca, Hilary je osjećala kako je sve to fantastično. Ovdje sjedi, izigravajući mrtvu ženu, očekujući da se dogodi nešto neobično. Zar ipak nije vjerojatnije da je sirota Olive Betterton pošla u inozemstvo zato da se rastrese i odagna tugu. Sigurno sirotica nije znala ništa više od svih ostalih.

Zacijelo su riječi, koje je rekla na samrti, imale sasvim određeno značenje, željela je upozoriti Thomasa Bettertona na nekog tko se zvao Boris. Tada joj je misao odlutala — citirala je čudnu pjesmicu — a zatim je sama sebi rekla da to isprva nije vjerovala. Nije vjerovala što? Vjerojatno samo to da je Thomas Betterton tajanstveno nestao.

Ovdje nije bilo ničeg zlokobnog. Hilary je gledala s terase na vrt ispod sebe. Bilo je lijepo. Lijepo i mirno. Djeca su brbljala i trčala gore-dolje niz terasu, francuske mame su ih zvale ili grdile. Plava Šveđanka došla je, sjela za stol i zijevnula. Iz torbice je izvadila blijedi ruž i namazala usne, iako su već bile izvanredno namazane. Malo se namrštila dok je ozbiljno promatrala svoje lice.

Uskoro joj se pridružio njen pratilac — muž, a Hilary je mislila da je možda i otac. Pozdravila ga je bez smiješka. Nagnula se prema njemu i, očigledno, počela se svađati oko nečeg. On se protivio i ispričavao.

Starac sa žutim licem i kozjom bradicom ušao je na terasu iz vrta. Sjeo je za stol nasuprot vanjskom zidu a prema njemu je odmah pohitao konobar. Naručio je nešto i konobar se naklonio i požurio da mu ispuni želju. Plavokosa djevojka uzbuđeno je uhvatila za ruku svog pratioca i pogledala prema starcu.

Hilary je naručila martini i, kad ga je konobar donio, upitala tiho:

— Tko je onaj stari čovjek kraj zida?

— Ah — značajno se nagnuo prema njoj — to je monsieur Aristides. On je silno — da, da, silno bogat.

Uzdahnuo je pri pomisli na toliko bogatstvo i Hilary je pogledala na zgrčenu, povinutu figuru za udaljenim stolom. Tako naborani, osušeni, mumificiram komadić čovječanstva. Pa, ipak, zbog njegova silnog bogastva, konobari žure, skaču i osjećaju strahopoštovanje. Gospodin Aristides znao je iskoristiti svoj položaj. Samo na čas njegove su se oči srele s njenima, a zatim je skrenuo pogled ustranu.

— Pa i nije tako beznačajan — pomislila je Hilary. I na toj udaljenosti te su oči bile izvanredno inteligentne i žive.

Plavuša i njen pratilac ustali su i otišli u blagovaonicu. Konobar, koji se sad smatrao Hilarinim savjetnikom, stao je uz njen stol, dok je sakupljao čaše i dao joj nove informacije.

— Ce monsieur la, on je veliki poslovni magnat iz švedske. Vrlo bogat, vrlo važan. A dama s njim je filmska glumica — kažu druga Greta Garbo. Vrlo elegantna — lijepa — ali pravi mu scene, drame! Ništa joj ne odgovara. Sita je Peza u kojem nema prodavaonica nakita — ni bogatih žena da se dive i zavide joj na njenim toaletama. Upravo su se prepirali zbog toga što je tražila da je on sutra odvede u neko zabavnije mjesto. Bogatstvo nije dovoljno da se uživa u spokoju i miru duše.

Izgovarajući ovo posljednje nekako dostojanstveno, vidio je pokret kažiprsta i otrčao preko terase kao podboden.

— Gospodine?

Većina ljudi otišla je na ručak, ali Hilary je kasno doručkovala pa se nije žurila u blagovaonicu. Naručila je drugo piće. Lijep, mlad Francuz izišao je iz bara i prešao preko terase, bacio brz diskretan pogled na Hilary, koji je značio: — Pitam se, da li se išta ovdje događa? — Tada je sišao niz stepenice na donju terasu. Dok je silazio poluglasno je pjevao ulomak iz francuske opere;

Le long des lauriers roses.

Revant da douces choses.^[3]

Hilary je ponovila u sebi. Le long des lauriers roses. Laurier. Laurier? To je bilo prezime Francuza iz vlaka. Je li to imalo kakvu vezu ili je to bila slučajnost? Otvorila je torbicu i potražila posjetnicu, koju joj je dao. Henri Laurier, 3 Rue des Croissants, Casablanca. Okrenula je posjetnicu. Kao da je na toj strani bilo nešto napisano i onda izbrisano. Pokušala je dešifrirati znakove. Poruka je počela s »Oit sont«, zatim nešto što nije mogla dešifrirati i konačno je odgonetnula riječi »D'Antan«. Na trenutak je pomislila da bi to moglo biti poruka, ali je odmahнула glavom i spremila posjetnicu natrag u torbicu. Sigurno je to bio neki citat, koji je bio upisao na posjetnicu, a poslije izbrisao.

Uplašeno je digla glavu kad je osjetila kako je na nju pala nečija sjena. Između nje i sunca stajao je gospodin Aristides. Nije gledao u nju nego preko vrtova prema obrisima brežuljaka u daljini. Čula ga je kako je uzdahnuo i tada se hitro okrenuo prema blagovaonici. U tom trenutku rukavom je srušio čašu na njenom stolu, ona je pala na terasu i razbila se. Brzo se okrenuo.

— Ah, Mille pardons, Madame.

Hilary ga je, smiješeći se, uvjerala da to nije ništa. Prstom je kucnuo po stolu i konobar je dotrčao. Stari gospodin je naručio novo piće i tada, ponovo se ispričavši, krenuo prema restoranu.

Mladi Francuz i dalje je pjevušio dok se uspinjao stepenicama. Primjetno je usporio korak pri prolasku kraj Hilary. Ali kako ona nije tome pridavala važnosti, otišao je u restoran, filozofski slegnuvši ramenima.

Prošla je francuska obitelj, i roditelji su zvali svoju djecu.

— Mais viens done Bobo, Depeches će que tu fais? Depeches toi!

— Laisse ta balle, cherie, on va dejeuner.^[4] Otišli su u restoran, sretna i zadovoljna obiteljska jezgra. Iznenada Hilary se osjetila osamljena i uplašena.

Konobar joj je donio piće. Upitala ga je da li je gospodin Aristides ovdje sasvim sam.

— Oh, gospođo, bogataš kakav je gospodin Aristides nikad ne putuje sam. On ovdje ima svog sobara, dva tajnika i šoferu.

Konobar je bio šokiran zbog pomisli da gospodin Aristides putuje bez osoblja.

Kad je najzad ušla u blagovaonicu, Hilary je ipak primijetila da starac sjedi sam za stolom, "kao i prošle večeri. Za stolom u neposrednoj blizini sjedila su dva mlada čovjeka za koje je pomislila da su tajnici, jedan i drugi neprestano su pogledavali prema stolu za kojim je mehanički jeo gospodin Aristides. Nije pokazivao da ih primjećuje. Očito za nj sekretari nisu bili ljudi.

Poslije podne prošlo je kao u snu. Hilary je lutala vrtovima, spuštajući se s jedne terase na drugu. Mir i ljepota bili su gotovo nedirnuti. Vodokoci su šumili, sjaj zlatnih naranača i nebrojeni mirisi. Bila je to istočnjačka atmosfera osamljenosti, koja ju je tako umirivala. Kao ograđeni vrt su moja sestra, moja žena... To je ono što vrt čini vrtom, mjesto odvojeno od svijeta — puna zelenila i zlata.

Kad bih mogla ostati ovdje, mislila je Hilary. Kad bih mogla ostati ovdje zauvijek.

Nije to bio vrt Palače Džamaj, bilo je to stanje njene duše. Kad više nije tražila mir, ona ga je našla. Mir je došao u trenutku kad se spremala na avanturu i opasnost.

Ali možda i nema avanture i opasnosti. Možda će ona ostati ovdje neko vrijeme i ništa se neće dogoditi i tada ...

I tada — što?

Osjetila je hladan povjetarac i stresla se. Ti si zalutala u vrt mirnog života, ali na kraju ćeš biti izdana. Nemir u svijetu, okrutnost života, žalost i sva razočaranja koja nosiš u sebi.

Bilo je kasno poslije podne i sunce je izgubilo snagu. Hilary se preko terase popela u hotel.

U tami istočnjačkog predvorja, kad su se njene oči privikle na tamu, otkrila je brbljivu i veselu, gospođu Calvin Baker, njenu uvijek besprijekornu pojavu sa svježim obojenom kosom.

— Upravo sam stigla avionom — objasnila je. — Ne podnosim vlakove — oduzimaju previše vremena. Ljudi u njima nemaju pojma o higijeni. Morali biste vidjeti meso u mesnicama— pokriveno je muhama, čini se da oni misle da su rojevi muha najprirodnija stvar na svijetu.

— Istina je — rekla je Hilary.

— Znate, najvažnija je čista hrana. Kod kuće se sva lakopokvarljiva hrana zamotava u celofan— ali čak i u Londonu vaš kruh i kolači stoje nezamotani. Recite mi, jeste li danas bili negdje? Vi ste završili sa starim gradom, pretpostavljam?

— Bojim se da nisam »završila« ni sa čim — rekla je Hilary smiješeći se. — Jednostavno sam sjedila na suncu.

— Pa, naravno — vi ste tek izašli iz bolnice. Zaboravila sam. — Gospođa Calvin Baker očito je samo ozbiljnu bolest prihvatila kao ispriku za. nemar da se ne razgledaju znamenitosti. — Kako sam mogla biti tako glupa? Istina je, da nakon potresa morate ležati i odmarati se u zamračenoj sobi. Ponekad možemo zajedno poći na izlet. Ja volim da precizno planiram dan — tada je dobro iskorištena svaka minuta.

Za Hilary je to imalo okus pakla, ali ona je čestitala gospođi Calvin Baker na energiji.

— Dakle, mogu reći da se dobro držim za ženu svojih godina. Jedva se ikad osjećam umornom. Sjećate li se gospođice Hetherington u Casablanki? One Engleskinje s dugim licem. Stići će večeras. Njoj je udobniji vlak od aviona. Koga ima u hotelu? Pretpostavljam, najviše Francuza. I mladenci na bračnom putovanju. Sad moram pogledati svoju sobu. Nije mi se sviđala ona koju su mi dali i obećali su da će mi je promijeniti.

Minijturni zračni vrtlog energije, gospođa Calvin Baker je nestala.

Kad je te večeri Hilary ušla u blagovaonicu, prvo što je vidjela bila je gospođica Hetherington. Jela je za malim stolom kraj zida, dok je ispred nje stajala knjiga.

Poslije večere tri dame zajedno su popile kavu i gospođica Hetherington je bila uzbuđena zbog švedskog magnata i filmske zvijezde.

— Nevjenčani, jasno — uzdahnula je s negodovanjem. — Toliko ih ima u Inozemstvu. Ona francuska obitelj tamo za stolom kraj prozora zaista je simpatična. Djeca su tako oduševljena ocem. Naravno, francuski mališani smiju do kasno ostati budni. Ponekad bude i deset sati kad idu u krevet i jedu sve što im se sviđa umjesto da piju mlijeko s keksima.

— Ipak izgledaju sasvim zdravo — nasmijala se Hilary.

Gospođica Hetherington je s negodovanjem odmahнула glavom.

— Oni će to osjetiti kasnije — rekla je strogo. — Roditelji im čak dopuštaju da piju vino. — Užas nije mogao biti veći.

Gospođa Calvin Baker počela je praviti planove za slijedeći dan.

— Mislim da neću ići u stari grad — odlučila je. — Prošli put sam ga vrlo savjesno razgledala. Vrlo interesantno i prilično zapetljano. Tako neobičan svijet. Da nije bilo vodiča, mislim da više ne bih bila našla put u hotel. Jednostavno izgubite osjećaj orijentacije, ali vodič je bio vrlo ljubazan čovjek, ispričao mi je mnoštvo zanimljivih stvari. On ima brata u Americi, mislim da je rekao u Chicagu. Kad smo završili s razgledavanjem grada, odveo me u neku čajanu, na brežuljku, s njega je prekrasan pogled na stari grad. Morala sam popiti taj užasni čaj od metvice. Nudili su mi da kupim različite stvari, neke su lijepe, a neke obično smeće, čovjek mora biti vrlo odlučan.

— Da, da — složila se gospođica Hetherington. — Osim toga, čovjek ne može sačuvati novac za suvenire. To ograničenje novca zaista je dosadno.

Sedmo poglavlje

I

Hilary se nadala da će izbjeći razgledavanje starog grada Feza s dosadnom gospođicom Hetherington. Na sreću, ovu drugu pozvala je gospođa Baker na izlet automobilom. Kad joj je gospođa Baker objasnila da će ona platiti vožnju, gospođica Hetherington, čiji se putni džeparac alarmantno smanjivao, lakomo je prihvatila ponudu. S vodičem, kojeg joj je osigurala recepcija hotela, Hilary je krenula da razgleda stari grad Fez.

Krenuli su s hotelske terase i spuštali se preko terasastih vrtova, sve dok nisu stigli do teških vrata u zidu. Vodič je izvadio velik starinski ključ, otključao vrata, otvorio ih i propustio Hilary da prođe.

Odjednom se našla u drugom svijetu. Svuda oko nje bili su zidovi starog Feza. Uske, vijugave ulice, zgrade su zaklanjali visoki zidovi, a pri slučajnom pogledu kroz vrata vidjela je život u dvorištu. Kraj nje su cestom prolazili natovareni magarci, ljudi su se nekamo žurili, dječaci su se igrali na ulici. Neke su žene nosile zar i feredžu, druge su bile otkrivene. Bujao je život tog maurskog grada. Lutajući kroz uske ulice zaboravila je sve ostalo, svoju misiju, tragediju svog života, čak i sebe. Upijala je atmosferu začaranog svijeta. Jedino joj je smetao vodič koji je neprekidno govorio i gurao je u različite zgrade, iako ih uopće nije željela vidjeti.

— Pogledajte, gospođo, ovaj čovjek ima vrlo lijepe stvari, vrlo jeftine, stare, prave maurske. Ima haljine i svilu. Volite li lijepe bisere?

Vječna trgovina između Istoka i Zapada nastavljala se, ali ona je jedva mogla poremetiti čaroliju. Uskoro je izgubila osjećaj gdje je i kuda ide. Ovdje između gradskih zidina nije imala pojma da li ide na sjever ili jug ili se ponovo vrti istim ulicama. Bila je prilično iscrpljena kad joj je vodič predložio posljednji posjet, što je očito bio dio te rute.

— Odvest ću vas u vrlo lijepu kuću, vrlo otmjenu. Popit ćete tamo čaj od metvice. Moji prijatelji pokazat će vam mnoge lijepe stvari.

Hilary je prepoznala gambit, koji je opisala gospođa Calvin Baker. Ipak, ona je željela da vidi, ili da je odvedu da vidi sve što je predloženo. Obećala je sebi da će sutra doći sama i šetati bez brbljivog vodiča. Tako je dopustila da je odvede kroz gradska vrata, a

zatim vijugavim puteljkom izvan gradskih zidina. Na kraju su stigli do vrta koji je okruživao privlačnu kuću sagrađenu u starinskom stilu.

Ovdje u staroj sobi s prekrasnim pogledom na grad, prisilili su je da sjedne za jedan stolić. Odmah su donesene čaše s čajem od metvice. Hilary nije voljela čaj sa šećerom, ali kad je zamislila da je to neka vrsta limunade, gotovo je uspjela uživati dok ga je pila. Uživala je i kad su joj pokazivali tepihe, bisere, vezove i sve ostalo. Kupila je neke sitnice, i to ponajviše zato da ostavi dobar dojam. Neumorni vodič tada je rekao:

— Imam spremna kola i odvest ću vas u šetnju. Jedan sat, ne više, da vam pokažem jedan lijep kraj. I onda natrag u hotel. Ova djevojka odvest će vas najprije u vrlo lijep damski toalet — dodao je diskretno.

Djevojka, koja je poslužila čaj, stajala je kraj njih smiješeći se i odmah je rekla na nespretnom engleskom jeziku:

— Da, da, madame. Pođite sa mnom. Imamo vrlo lijep toalet, vrlo lijep. Kao u hotelu »Ritz«. Isti kao u New Yorku ili Chicagu. Vidjet ćete!

Hilary je sa smiješkom slijedila djevojku. Zahod je jedva bio onakav kakvog su ga prikazali, ali imao je tekuću vodu. Bio je tamo umivaonik i malo razbijeno ogledalo, koje je toliko iskrivljavalo oblike da se Hilary gotovo prepala kad se pogledala. Oprala je ruke i obrisala ih svojom maramicom, ne mareći za ručnik. Pošla je van.

Ali vrata su se bila zaglavila. Uzaludno je škljocala kvakom i gurala ih. Hilary se pitala nisu li vrata zakračunata ili zaključana izvana. Naljutila se. Kakva je to ideja zatvoriti je ovdje? Uto je u uglu prostorije primijetila druga vrata. Otišla je do njih i pritisnula kvaku. Ovaj put vrata su se lako otvorila. Prošla je kroz njih.

Našla se u maloj sobi istočnjačkog izgleda koju su osvjetljavali prozori visoko na zidu. Tamo na niskom davanu, pušeći sjedio je mali Francuz kojeg je srela u vlaku, Henri Laurier.

||

Nije ustao da je pozdravi. Zvuk njegova glasa, bio je drukčiji kad je rekao.

— Dobar dan, gospođo Betterton.

Hilary se ukočila. Dakle, to je to! Sabrala se. To je ono što si očekivala. Ponašaj se kako misliš da bi se ona ponašala. Pošla je

naprijed i rekla radosno:

— Vi imate novosti za mene? Vi mi možete pomoći?

— U vlaku uopće niste reagirali, madame -Vjerojatno ste navikli na razgovor o vremenu.

— Vrijeme? — zbunjeno ga je gledala. što je on govorio o vremenu u vlaku? Hladno? Magla? Snijeg?

Snijeg. To je Olive Betterton šaputala kad je umirala. Citirala je onu glupu pjesmicu — kaka li je ono glasila?

Snijeg, snijeg, prekrasan snijeg.

Brzo napravi grudu i pođi dalje.

Hilary je oklijevajući ponovila stih.

— Točno — zašto niste odmah tako odgovorili?

— Bila sam bolesna. Doživjela sam avionsku nesreću i ležala u bolnici s potresom mozga. To je djelovalo na moje pamćenje. Sjećam se svega što je bilo davno, ali ima užasnih praznina — velikih rupa. — Podigla je ruku prema glavi. Otkrila je da joj je lako nastaviti drhtavim glasom.

— Ne možete zamisliti kako je to užasno. Osjećam da sam zaboravila važne stvari — zaista važne stvari, što više nastojim da ih se sjetim — to mi manje uspijeva.

— Da — hladno je potvrdio Laurier — avionska nesreća sve je komplicirala. Pitamo se imate li dovoljno snage i hrabrosti da nastavite svoje putovanje.

— Naravno da ću nastaviti putovanje — gotovo je viknula Hilary. — Moj muž — glas joj je zadrhtao.

On se nasmiješio, ali je to bio lukav i hladan osmijeh.

— Muž vas čeka s nestrpljenjem.

— Nemate pojma — Hilaryn glas se slomio— nemate pojma kako sam živjela ovih mjeseci otkad je otišao.

— Što mislite, je li britanska vlada došla do određenih zaključaka o tome što ste znali ili niste znali?

— Kako bih to znala — branila se Hilary — kako mogu reći? Izgledali su zadovoljni.

— Ipak... — prekinuo je.

— Sasvim je moguće — rekla je Hilary polako — da su me slijedili ovamo. Nisam mogla otkriti tko je to ali sam imala osjećaj da me prate otkad sam napustila Englesku.

— Naravno, drugo nismo ni očekivali — hladno je primijetio Laurier.
— Mislila sam da vas trebam upozoriti.
— Draga gospođo Betterton, mi nismo djeca. Mi znamo što radimo.
— Žao mi je — rekla je Hilary ponizno. — Bojim se da sam vrlo nevjesta.

— Nije važno što ste nevjesti sve dotle dok ste poslušni.

— Bit ću poslušna — obećala je Hilary tiho.

— Vi ste bili neprestano promatrani u Engleskoj, i to od prvog dana nakon nestanka vašeg muža. Ipak poruka je stigla do vas, zar ne?

— Jest — rekla je Hilary.

— Sad ću vam dati instrukcije, madame — nastavio je Laurier poslovno.

— Molim vas.

— Prekosutra ćete nastaviti put u Marakeš. Tako ste planirali i to se poklapa s vašim rezervacijama.

— Da.

— Onoga dana kad dođete tamo, dobit ćete brzojav iz Engleske, što će pisati u njemu, ne znam, ali bit će vam dovoljno da se odmah vratite u Englesku.

— Moram se vratiti u Englesku?

— Molim vas slušajte. Još nisam završio. Kupit ćete kartu za avion koji slijedeći dan leti iz Casablanke.

— Pretpostavimo da ne dobijem rezervaciju — pretpostavimo da su sva mjesta zauzeta?

— Neće biti zauzeta. Sve je uređeno. Dakle, razumjeli ste upute?

— Jesam.

— Tada se, molim vas, vratite u sobu gdje vas čeka vodič. Dovoljno ste dugo bili u tom ženskom zahodu. Uzgred, sprijateljili ste se s jednom Amerikankom i jednom Engleskinjom, koje su odsjele u Palači Džamaj.

— Da. Jesam li pogriješila? To je bilo teško izbjeći.

— Naprotiv, to odlično odgovara našim planovima. Ako možete jednu od njih nagovoriti da vam pravi društvo do Marakeša bilo bi još bolje. Do viđenja, madame.

— Au revoir, Monsieur.

— Vrlo je malo vjerovatno da ću vas ponovo vidjeti — odgovorio je Laurier sasvim nezainteresirano.

Hilary se vratila u damski zahod. Ovaj put je druga vrata lako otvorila i ona se uskoro pridružila vodiču u sobi za čaj.

— Čekaju nas lijepa kola — rekao je vodič. — Povest ću vas na vrlo ugodnu vožnju.

Izlet se nastavio prema planu.

III

— Tako vi sutra odlazite u Marakeš — kazala je gospođica Hetherington. — Niste dugo ostali u Fezu? Zar ne bi bilo mnogo spretnije da ste prvo išli u Marakeš, zatim u Fez i poslije se vratili u Casablanku?

— Bilo bi bolje — složila se Hilary — ali je vrlo teško nabaviti rezervacije. Tamo je prilična gužva.

— Nema mnogo Engleza — razočarano je primijetila gospođica Hetherington. — Danas je zaista teško sresti ijednog zemljaka. Sami Francuzi — izjavila je prezrivo.

Hilary se osmijehnula. činjenica da je Maroko francuska kolonija gospođici Hetherington očito nije bila važna. Smatrala je da su svi hoteli vani isključivo pravo engleskih turista.

— Francuzi, i Nijemci, i Armenci i Grci — zahihotala se gospođa Calvin Baker. — Onaj mali, naborani starac je Grk, mislim?

— Tako su mi rekli — odgovorila je Hilary.

— Neka važna ličnost — naglasila je gospođa Baker. — Pogledajte samo kako konobari trče oko njega.

— Danas Engleze jedva i pogledaju — požalila se gospođica Hetherington neraspoloženo. — Uvijek im daju najgore dvorišne sobe. Prije su dobivali posebnu sobaricu ili sobara.

— Ne mogu reći da sam u Maroku loše prošla sa smještajem — pohvalila se gospođa Calvin Baker. — Uvijek dobijem najudobniju sobu i to s kupaonicom.

— Vi ste Amerikanka — oštro je odgovorila gospođica Hetherington. Glas joj je bio pakostan, a igle za pletenje ljutito su zazveckale.

— Bilo bi tako lijepo da pođete sa mnom u Marakeš — nagovarala ih je Hilary. — Tako je ugodno što sam vas srela ovdje. Nije lijepo putovati sam.

— Već sam bila u Marakešu — ogorčeno je odbila gospođica Hetherington.

— To je dobra ideja — oduševila se gospođa Calvin Baker. — Prošlo je više od mjesec dana otkad sam se vratila iz toga grada. Baš bi bilo lijepo da ga ponovo posjetim. Mogla bih vam sve pokazati, gospođo Betterton. Oni vas tamo mogu lahko prevariti, a uz mene biste bili sigurni. Idem odmah do agencije da vidim ima li mjesta.

— Eto kakve su te Amerikanke — ljutila se gospođica Hetherington. — Jure iz jednoga mjesta u drugo i nigdje se ne smiruju. Jedan dan Egipat, drugi dan Palestina. Ponekad mislim da one i ne znaju u kojoj su zemlji.

Zašutjela je, pažljivo složila svoje pletivo, naklonila se prema Hilary i napustila tursku sobu. Hilary je pogledala na sat. Odlučila je da se ovaj put ne presvlači za večeru, kao obično. Sjedila je sama u oniskoj tamnoj sobi. Konobar je zavirio unutra, upalio dvije lampe i opet izišao. Svjetla nisu bila jaka i u sobi je vladala prijatna polutama koja je pojačala njezin istočnjački ugođaj. Hilary se opustila na niskom divanu razmišljajući o budućnosti.

Još jučer se pitala nije li sve to što joj je pričao gospodin Jessop bila puka izmišljotina. A sada — sada je bila na početku svog pravog putovanja. Mora biti Olive Betterton, osrednje obrazovana, nezainteresirana za umjetnost, konvencionalna, ali s određenim simpatijama za ljevičare. Ali prije svega žena koja je odana mužu.

— Ne smijem pogriješiti — rekla je sama sebi Hilary ispod glasa.

Kako se čudno osjećala sjedeći sama ovdje u Maroku. Učinilo joj se kao da je došla u zemlju misterije i čarolije. Ta svjetiljka kraj nje! Ako je uzme u ruke i natare, hoće li se iz nje pojaviti div? Tog se trenutka sva stresla! Kao da se materijalizirala njezina misao — iznenada se iza svjetiljke pojavilo malo naborano lice i izražajna brada gospodina Aristidesa. Uljudno se naklonio i prije nego što je sjeo kraj nje, upitao je:

— Dopuštate li, madame. Hilary je potvrdno kimnula.

Izvadio je tabakeru i ponudio joj je cigaretu. Uzela je cigaretu, a i on je sebi upalio jednu.

— Sviđa li vam se ova zemlja, madame? — upitao je.

— Ovdje sam vrlo kratko vrijeme, ali je smatram čarobnom.

— I vi ste bili u starom dijelu grada? Sviđa vam se?

— Mislim da je prekrasan.

— Da, prekrasan je. Tamo je prošlost — prošlost trgovine, intrige, tajni poslovi, sva misterija i strast grada zatvorenog u uskim ulicama i opasanog zidinama. Znete li na što mislim, madame, kad šetam ulicama Feza?

— Na što?

— Mislim na vaš grad, na West Road u Londonu. Mislim na velike tvorničke zgrade s obje strane ulice. Mislim na te građevine osvjetljene neonskim svjetlima i na ljude koje se tako jasno vide s ceste dok se vozite kolima. Ništa nije skriveno, ništa nije misteriozno. Čak nema ni zavjesa na prozorima. Ne, oni tamo obavljaju svoj posao i cijeli ih svijet može vidjeti, ako to želi. To je kao da odrežete vrh mravinjaka.

— Hoćete reći da vas zanimaju kontrasti — zainteresirala se Hilary. Gospodin Aristides kimnuo je staračkom glavom nalik na kornjaču.

— Da — rekao je. — Tamo je sve otvoreno, a u starim ulicama Feza ništa nije a jour. Sve je skriveno, tamno... — Ali — on se nagnuo naprijed i lupnuo prstima po stoliću za kavu — ali stvari se nastavljaju. Iste okrutnosti, iste nevolje, ista želja za moći, isto pogađanje i cjenkanje.

— Mislite da je ljudska priroda svugdje ista? — upitala je Hilary.

— U svakoj zemlji. U prošlosti i u sadašnjosti uvijek su postojale dvije stvari. Zlo i dobro. Jedno ili drugo. Ponekad oboje. Rekli su mi, madame, da ste nekidan u Casablanki doživjeli tešku avionsku nesreću — dodao je.

— Jesam.

— Zavidim vam — neočekivano je izjavio gospodin Aristides.

Hilary ga je zaprepašteno pogledala.

— Da treba vam zavidjeti — žestoko je potvrdio. — Bogatiji ste za jedan velik doživljaj. Volio bih da sam bio tako blizu smrti. Sad kad ste preživjeli smrt — zar se ne osjećate drukčije, madame?

— Prilično nesretno — kazala je Hilary. — Imala sam potres mozga i to mi je ostavilo teške glavobolje, a i pamćenje mi nije u redu.

— To su jedine teškoće — rekao je gospodin Aristides odmahnuvši rukom — ali tu je duševna doživljaj, zar ne?

— Istina je, prošla sam kroz duševnu avanturu — polako je kazala Hilary.

Mislila je na »Vichy« vodu i hrpicu pilula za spavanje.

— Taj mi je doživljaj uskraćen — izjavio je gospodin Aristides nezadovoljno. — Toliko sam mnogo toga doživio ali nisam to.

— Ustao je, naklonio se i rekao: »Mes hommages, Madame«^[5] i napustio je.

Osmo poglavlje

I

Kako su svi aerodromi slični, mislila je Hilary! Okruživala ih je neka čudnovata anonimnost. Svi su udaljeni od grada i tako imate čudan, neobjašnjiv osjećaj da ne pripadaju nigdje. Možete putovati iz Londona u Madrid, u Rim, u Istanbul, u Kairo ili kamo god želite, ali ako putujete zrakom, nikad nećete moći ni zamisliti kako izgledaju ti gradovi! Ako bacite na njih pogled iz zraka, izgledaju kao uvečane karte, kao sagrađeni dječjim kockama.

I zašto čovjek, razmišljala je uznemireno se osvrćući, uvijek na takvim mjestima mora stići prerano?

Već su skoro pola sata bili u čekaonici. Gospođa Calvin Baker, koja se pridružila Hilary na putovanju u Marakeš nije zatvarala usta otkad su stigle. Hilary je odgovarala mehanički. Sad je ustanovila da je bujica skrenula tok. Gospođa Baker je sad svoju pažnju usmjerila na dva putnika koja su sjedila blizu nje. Obojica su bili visoki i plavi. Jedan je bio Amerikanac sa širokim, prijateljskim osmijehom, a drugi, prilično ukočena držanja Danac ili Norvežanin. Danac je govorio teško i polako i njegov je engleski jezik bio knjiški. Amerikanac se očito oduševio što je naišao na zemljakinju. Sada se gospođa Calvin Baker okrenula prema Hilary.

— Željela bih da upoznate moju prijateljicu, gospođu Betterton.

— Andrew Peters — Andy za prijatelje. Drugi mladi čovjek je ustao, poklonio se prilično kruto i rekao: — Torquil Ericsson.

— Tako sad smo se svi upoznali — zadovoljno je izjavila gospođa Baker. — Idemo li svi u Marakeš. Mojoj je prijateljici to prvi posjet gradu.

— Meni također — rekao je Ericsson — i ja idem tamo prvi put.

— I za mene važi isto — rekao je Peters. Ukopčan je zvučnik i začula se obavijest na francuskom. Riječi su se jedva razabirale, ali se pokazalo da to njih pozivaju da uđu u avion.

Bila su još četiri putnika uz gospođu Baker i Hilary. Uz Petersa i Ericssona bio je tu mršav, visok Francuz i opatica stroga izgleda.

Bio je jasan, sunčan dan i uvjeti za letenje bili su dobri.

Naslonivši se na stolac napola zatvorenih očiju, Hilary je kroz vjeđe promatrala suputnike, želeći se tako sačuvati od nemira i mnogih

pitanja koja su joj padala na pamet.

Na sjedištu ispred nje, s druge strane prolaza, gospođa Calvdm Baker u svom sivom kostimu doimala se kao debela, zadovoljna patka. Na plavoj kosi smjestio se šeširić s obodom i ona je upravo okretala stranicu časopisa. Ponekad bi se nagnula naprijed i taknula rame mladog Amerikanca. Peters, vedra izgleda, okrenuo bi se i pokazajući svoj osmijeh, odgovarao na njene primjedbe. Kako su Amerikanci dobroćudni i prijazni, mislila je Hilary. Tako različiti od ukočenih Engleza. Gospođicu Hetherington, na primjer, nije mogla zamisliti da se tako lako upusti u razgovor s mladim čovjekom u avionu, čak da je i njez zemljak, a sumnjala je da bi ovaj drugi odgovarao tako dobroćudno kao ovaj Amerikanac.

S druge strane prolaza nasuprot njoj bio je Norvežanin Ericsson.

Kad je uhvatila njegov pogled, ukočeno joj je kimnuo d nagnuvši se prema njoj pružio joj časopis koji je upravo bio zatvorio. Zahvalila mu je i uzela ga. Iza njega sjedio je mršavi tamnopusi Francuz. Ispružio je noge i izgledalo je kao da spava.

Hilary se okrenula natrag. Iza nje je sjedila opatica ozbiljnog izgleda. Susrela se s njezinim bezličnim, nezainteresiranim pogledom. Hilary se učinilo kao čudna šala da žena u tradicionalnoj srednjovjekovnoj odjeći putuje avionom u dvadesetom stoljeću.

Šestoro ljudi, mislila je Hilary, putuje zajedno u različita mjesta s različitim ciljevima, i vjerojatno će se na kraju rastati da se više nikad ne sretnu, čitala je roman sa sličnom temom u kojem se slijede životi tih šestoro ljudi. Francuz je, mislila je, sigurno na odmoru. Izgleda tako umorno. Mladi Amerikanac je vjerojatno student. Ericsson po svoj prilici ide da preuzme neki posao. Opatica bez sumnje ide u samostan.

Hilary je zatvorila oči i zaboravila svoje suputnike. Kao i cijelu prošlu noć, razmišljala je o instrukcijama. Treba se vratiti u Englesku! To je glupo! Ili su možda otkrili nešto, možda joj ne vjeruju, možda je nešto propustila, nije rekla ono što bi rekla prava Olive. Uzdahnula je i promeškolljila se nemirno. — Uradila sam sve što sam mogla — zaključila je. — Ako sam pogriješila — pogriješila sam. U svakom slučaju, dala sam sve od sebe.

Pala joj je na pamet druga misao. Henri Laurier je smatrao da je to normalno i neizbježno što je netko prati u Maroku — je li to bio način

da umiri sumnju? Iznenadnim povratkom gospođe Betterton u Englesku dokazalo bi se da ona nije došla u Maroko da »nestane« kao njen suprug. Sumnja bi se smanjila — smatrali bi je za bona fide putnika.

Otišla bi u Englesku avionom Air Prancea preko Pariza — i možda u Parizu ...

Pa, naravno — u Parizu! U Parizu, gdje je nestao i Thomas Betterton. Tamo je lakše organizirati nestanak. Možda Thomas Betterton nije nikad napustio Pariz. Možda — umorna od beskorisnih kombinacija Hilary je zaspala. Povremeno se budila, pokušavala čitati časopis koji je držala u ruci i ponovo bi zaspala. Iznenada, budeći se iz dubljeg sna, primijetila je da avion brzo gubi visinu i da kruži. Pogledala je na sat, ali još nije bilo vrijeme kad su trebali stići. Osim toga, kroz prozor nije vidjela ni traga aerodromu.

Na trenutak se prestrašila.

Francuz je ustao, zijevnuo, protegnuo se, pogledao van i rekao nešto na francuskom što ona nije shvatila.

Ali Ericsson se nagnuo preko prolaza i rekao:

— Izgleda da se spuštamo — ali zašto? Gospođa Calvin Baker, nagnula se iz sjedala, okrenula se i kimnula glavom Hilary, govoreći:

— Čini se da se prizemljujemo.

Avion se obarao u sve nižim krugovima. Ispod njih je bila pustinja. Ni traga kući ili nekom naselju. Kotači su naglo udarili o zemlju, nekoliko metara su poskakivali da bi se najzad zaustavili. Spustili su se usred ničega.

Hilary se pitala nije li se nešto pokvarilo na motoru ili su ostali bez benzina? Pilot, lijepi mladi čovjek tamne kože ušao je na prednja vrata i prošao avionom.

— Ako želite, izađite — obavijestio ih je.

Otvorio je stražnja vrata, spustio kratke ljestve i pričekao da svi prođu. Grupica je, drhtureći stajala na zemlji. Bilo je prohladno zbog oštrog vjetra koji je puhao s planina u daljini. Planine su bile, kako je Hilary primijetila, neobično lijepe sa snježnim pokrivačem. Zrak je bio oštar i opojan. Pilot je sišao posljednji i obratio im se na francuskom:

— Jeste li svi ovdje? Oprostite, ali vjerojatno ćete morati malo čekati. Ah, ne, vidim da stiže.

Pokazao je malu točku na horizontu, koja se brzo povećavala.

— Ali zašto smo se ovdje spustili? što se dogodilo? Kako dugo ćemo biti ovdje? — zbunjeno je pitala Hilary.

— Ono su stanična kola. Sigurno će nas prevesti — zaključio je Francuz.

— Zar se pokvario motor? — upitala je Hilary.

— Ne bih rekao — vedro se smiješio Andy Peters — motor mi izgleda sasvim u redu. Ipak, oni će to tako srediti.

Gledala je u vozilo i razmišljala što to znači.

— Bože, što je hladno — mrmljala je gospođa Calvin Baker. — To je najgore u ovoj klimi. Sve je puno sunca, ali zahladi čim se sunce počne spuštati.

Pilot je nešto mrmljao ispod glasa, Hilary se učinilo da je opsovao. Rekao je nešto kao:

— Toujours des retards insupportables (Uvijek nenasnosna zakašnjenja.). Stanična kola dojurila su do njih. Berberin je sa škripom zaustavio vozilo, iskočio van i odmah se upustio u prepirku s pilotom. Hilary se začudila kad se uplela gospođa Baker.

— Ne gubite vrijeme — odlučno je rekla na francuskom. — što se svađate? Mi želimo otići odavde?

Vozač je slegnuo ramenima, vratio se staničnim kolima otkvačio njihov stražnji dio i spustio ogradu. Unutra je bio velik sanduk. Zajedno s pilotom i uz pomoć Ericssona i Petersa jedva su ga spustili na zemlju. Bio je vrlo težak.

Gospođa Calvin Baker uhvatila je Hilary za ruku i rekla, dok su muškarci počeli otvarati sanduk:

— Ne bih to gledala. To nije prijatno. Odvela je Hilary s druge strane vozila. Francuz i Peters došli su za njima.

— Dobro su to smislili — zadivio se Francuz.

— Vi ste dr Barron? — upitala je gospođa Baker.

Francuz se naklonio.

— Radujem se što vas -vidim. — Gospođa Baker pružila mu je ruku kao domaćica koja mu želi dobrodošlicu.

— Ali ne razumijem, što je u sanduku? Zašto je bolje ne gledati? — zbunjeno je pitala Hilary.

Andy Peters pogledao ju je značajno. Imao je prijatno lice, mislila je Hilary, nekako čestito i pouzdano.

— Znam što je to — objasnio je. — Rekao mi je pilot. Vjerojatno to baš nije ugodno, ali je sigurno korisno. Unutra su tijela — dodao je mirno.

— Tijela? — zabaljila se u njega.

— Oh, oni nisu ubijeni — umirio ju je.

— Dobiveni su sasvim legalno radi ispitivanja — medicinskih ispitivanja.

— Ne razumijem — Hilary je i dalje zurila u njega.

— Vidite, gospođo Betterton, ovdje završava putovanje.

— Završava?

— Da, unijet će leševe u taj avion, a za ostalo će se pobrinuti pilot. Kad se odvezemo oдавде, ugledat ćemo kako se plamen diže u zrak. Bit će to drugi avion koji je stradao i srušio se u plamenu, ali i bez preživjelih!

— Ali zašto? Kako fantastično!

— Pa vi sigurno znate kamo idemo — javio se dr Barron.

— Naravno da zna. Ali možda nije očekivala da će to biti tako skoro — veselo se uplela gospođa Baker.

— Mislite, mi svi? — zbunjeno je pogledala okolo.

— Mi smo suputnici — ljubazno je rekao Peters.

— Svi smo mi suputnici — oduševljeno je zakimao mladi Norvežanin.

Deveto poglavlje

Prišao im je pilot.

— Molim vas sad krenite — opomenuo ih je — i to što prije. Još se mora mnogo toga uraditi, a mi kasnimo.

Hilary je zadrhtala. Nervozno je uhvatila ogrlicu na vratu i ona je pukla. Pokupila je rasute bisere i strpala ih u džep.

Svi su ušli u vozilo. Hilary je sjedila na drugoj klupi između Petersa i gospođe Baker. Okrenuvši se prema Amerikanki, Hilary je rekla:

— Tako ste vi — vi ste liaison oficir, gospođo Baker?

— Pogodili ste. Priznat ćete da će me rijetko tko otkriti. Tko bi posumnjao u Amerikanku koja pasionirano putuje po svijetu.

Još je bila punašna i nasmijana Amerikanka, ali Hilary se učinilo da je osjetila razliku. Priglupost i prividna konvencionalnost nestale su.

— To će izazvati senzaciju, naći ćete se na naslovnim stranicama novina — s užitkom se smijala gospođa Baker. — Mislim na vas. Reći će da ste baš loše sreće. Prvo ste gotovo izgubili život u avionskoj nesreći u Casablanki, a onda ste izgorjeli u toj pustinji.

Hilary je najednom shvatila cijeli plan.

— Ovi drugi? — promrmljala je. — Je su li oni oni za koje se predstavljaju?

— Da, da. Dr Barron je bakteriolog. Gospodin Ericson je odličan mladi fizičar, gospodin Peters je kemičar istraživač, gospođica Needheim naravno nije opatica, ona je endokrinolog. A ja sam, rekli smo, oficir za vezu. Ne pripadam tom društvu učenjaka. — Ponovo se smijala kad je rekla. — Ta žena Hetherington nije imala šanse.

— Gospođica Hetherington — je li ona — da li je ona ...

— Ona vas je pratila — značajno je kimnula gospođa Baker. — Preuzela je dužnost u Casablanki od nekog tko je to završio.

— Ali ona nije danas pošla s nama, iako sam je nagovarala?

— To ne bi bilo uputno — odgovorila je gospođa Baker. — Bilo bi previše sumnjivo da ponovo ide u Marakeš kad je već bila tamo. Ne, ona će poslati brzojav ili telefonsku poruku i netko će čekati da vas preuzme u Marakešu kad stignete. Kad stignete! Smiješno, zar ne? Pogledajte! Pogledajte što se, tamo događa.

Jurili su kroz pustinju i kad se Hilary okrenula da pogleda kroz mali prozor, ugledala je visok plamen, čula je nejasan zvuk eksplozije. Peters se nagnuo natrag i nasmijao.

— Šestoro ljudi je poginulo u avionu koji je letio u Marakeš — kazao je.

Hilary je rekla skoro bez daha.

— Ali to — to zaista zastrašuje.

— Kročiti u nepoznato? — To je kazao Peters. Bio je vrlo ozbiljan.

— Da, ali to je jedini način. Napuštamo Prošlost i ulazimo u Budućnost. — Njegovo se lice ozarilo iznenadnim entuzijazmom. — Moramo se otresti svih loših, ludih besmislica. Izopačenih vlada i pristalica rata. Moramo ući u novi svijet — svijet nauke, očišćen od otpadaka i slama.

Hilary je duboko udahнула.

— Tako je obično govorio moj muž — rekla je oprezno.

— Vaš muž? — bacio je brz pogled na nju. — Je li on Tom Batterton?

Hilary je kimnula.

— Pa to je izvanredno. Nisam ni znao da nije u Americi. Samo sam ga jedanput sreo. ZE cijepanje je jedno od najvećih otkrića ovog stoljeća. Da, da, skidani šešir. Radio je sa starim Mannheimom, zar ne?

— Jest — potvrdila je Hilary.

— Zar mi nisu rekli da se oženio Mannheimovom kćerkom. Ali vi niste ...

— Ja sam njegova druga žena — rekla je Hilary malo pocrvenjevi.

— Ona — njegova Elsa je umrla u Americi.

— Sjećam se. Tada je otišao u Britaniju da radi. A onda ih je razbjesnio svojim nestankom. — Najednom se nasmijao. — Jednostavno je nestao s Pariške konferencije! Bože, ne možete reći da nisu dobro organizirani — dodao je zadovoljno.

Hilary se složila s njim. To savršenstvo njihove organizacije sledilo ju je. Svi planovi, šifre, znakovi, koje su tako pomno smislili sad su postali nepotrebni. Stvari su bile tako uređene da je svatko na tom fatalnom avionu bio suputnik, povezan s nepoznatim ciljem na koji je prije njih stigao Thomas Betterton. Neće ostati nikakva traga. Ništa osim izgorenog aviona. A avionu će naći čak i leševe. Mogu li oni — da li je moguće da Jessop i njegova organizacija imaju snage tvrditi da ona, Hilary, nije jedan od tih žrtvovanih leševa? Sumnjala je u to. Nesreća je bila stvarna, dokraja jasna.

Peters je ponovo govorio. Glas mu je bio pun entuzijazma kao u dječaka. Za nj nije bilo sumnje, nije se osvrtao iza sebe, samo je čeznuo da ide naprijed.

— Pitam se — rekao je — kamo sad idemo?

Hilary se to pitala, jer je o tome mnogo ovisilo. Prije ili kasnije moraju susresti ljude. Prije ili kasnije, ako se pokrene istraga, netko će se sjetiti da je vidio stanično vozilo sa šestoro ljudi koji po opisu sličje na one koji su tog jutra odletjeli avionom. Okrenula se gospođi Baker i upitala, pokušavajući svojom glasom dati prizvuk dječje čežnje mladog Amerikanca kraj sebe.

— Kamo idemo — što će se sad dogoditi?

— Vidjet ćete. — Usprkos ljubaznom tonu u glasom gospođe Baker bilo je nešto prijeteće.

Vozili su se dalje. Na nebu iza njih još se vidio golem plamen, bio je čak i jasniji, jer je sad sunce nestajalo s horizonta. Pala je noć. Još su se vozili. Put je bio loš, očito nisu bili ni na jednoj od glavnih cesta. Ponekad je izgledalo da su na poljskim putovima, a ponekad su se vozili kroz bespuće.

Dugo je Hilary ostala budna, morale su je briga i strah. Ali na kraju su ljuljanje vozila i iscrpljenost učinili svoje i ona je zaspala. Bio je to isprekidan san. često se budila kad bi vozilo upalo u jarak ili naletjelo na kakav kamen. U prvi mah nije znala gdje je, a zatim bi je stvarnost ponovo ošinula svom stravom. Neko bi vrijeme ostala budna u konfuznom strahu, ali tada bi joj glava ponovo pala na prsa i ponovo bi zaspala.

II

Iznenada se probudila, jer je vozilo stalo. Peters ju je nježno uhvatio za ruku.

— Probudite se — rekao je — izgleda da smo stigli negdje.

Svi su izišli iz vozila. Bili su zgrčeni i umorni. Još je bio mrak ali činilo se da su se zaustavili pred kućom okruženom palmama. Nedaleko su se vidjela slaba svjetla, kao da je tamo naselje.

Fenjerom su im osvijetliti put u kuću. Bila je to jednostavna kuća s nekoliko berberskih žena, koje su buljile u Hilary i gospođu Calvin Baker. Opatica ih nije zanimala.

Tri žene odveli su u malu sobu na katu. Na podu su bila tri dušeka i hrpa pokrivača, ali nije bilo nikakva drugog namještaja.

— Sva sam se ukočila — potužila se gospođa Calvin Baker. — Bili smo tako zgrčeni.

— Neudobnost nije važna — strogo je rekla opatica.

Govorila je tečno, iako joj je naglasak bio loš. — Vi živite na svoj način — rekla je Amerikanka. — Zamišljam vas kako u samostanu klečite u četiri sata ujutro na tvrdom kamenu.

— Kršćanstvo je napravilo budale od žena — prezrivo se nasmiješila gospođica Needheim. — Takve slabosti, takva plačljiva ponižavanja. Paganske žene imale su snagu. One su se radovale i osvajale! Cijena nije bila važna. Ni jedna žrtva nije bila prevelika.

— Upravo sada — rekla je gospođa Baker zijevajući — željela bih da sam u svom krevetu u Palači Džamaj u Fezu. što vi mislite, gospođo Betterton? Drmusanje sigurno nije prijalo vašem potresu mozga.

— Nije — rekla je Hilary.

— Oni će nam donijeti nešto za jelo, a tada ću vam dati aspirin i bilo bi najbolje da što brže zaspete.

Na stepenicama su se čuli koraci i smijeh žena. Uskoro su dvije Berberke ušle u sobu. Nosile su pladanj sa zdjelom kaše od krupice i gulašom od mesa. Stavile su pladanj na pod i ponovo se vratile s metalnim lavorom punim vode i ručnikom. Jedna od njih uzela je Hilaryn kaput i, pipajući materijal, kazala nešto drugoj ženi. Ova je zakimala s odobravanjem pogledavši najprije nju, a zatim gospođu Baker. Ni jedna od njih nije se ni obazrela na opaticu.

— Iš — uzviknula je gospođa Baker, tjerajući ih. — Iš.

Upravo kao da tjera piliće, žene su se povukle i sa smijehom napustile sobu.

— Smiješne osobe — rekla je gospođa Baker tako su napasne. Djeca i odjeća jedino su o čemu misle u životu.

— Samo su za to i sposobne — rekla je Praulein Needheim. — One pripadaju robovskoj rasi. Dobre su da nas služe i ništa više.

— Niste li malo okrutni? — upitala je Hilary.

— Sentimentalnost je glupost. Postoje izabrani — oni koji vladaju, i mnogo onih koji služe.

— Ali svakako — autoritativno je upala u razgovor gospođa Baker. — Svi mi imamo vlastito mišljenje o toj stvari. Ona su zanimljiva, ali sad nije vrijeme za njih. Želit ćemo što možemo.

Stigao je čaj od metvice i Hilary je rado progutala dva aspirina, jer ju je zaista boljela glava. Tada su tri žene legle i zaspale.

Spavale su do kasno drugoga dana. Nisu morale silaziti do večeri, kako ih je obavijestila gospođa Baker. Iz njihove sobe vodile su stepenice do krova, gdje su mogle uživati u pogledu na okolicu. Malo dalje vidjelo se selo, ali se njihova kuća skrivala u velikom vrtu palmi. Gospođa Baker pokazala je tri hrpe odjeće, koje je netko donio i ostavio kraj vrata.

— Na slijedećem dijelu puta bit ćemo domoroci — objasnila je — svoju odjeću ostavit ćemo ovdje.

Tako je otmjena odjeća mudre male Amerikanke, Hilaryna suknja i kaput od tvida i opatičina odora bila odložena i sad su na krovu sjedile tri Marokanke. Sve je izgledalo tako nestvarno.

Hilary je sad pomnije promotrila gospođicu Needheim, koja je izišla iz anonimnosti svoje opatičke odjeće. Bila je mlađa nego što je Hilary mislila, nije mogla imati više od trideset tri, trideset četiri godine. Bilo je neke jednostavne čistoće u njenoj pojavi. Blijeda koža, kratki zdepasti prsti i hladne oči u kojima bi se povremeno zapazio izraz fanatizma, više odbojan nego privlačan. Govorila je osorno. Prema gospođi Baker i Hilary držala se s potcjenjivanjem kao prema ljudima koji ne zaslužuju njenu pažnju. Arogantnost je iritirala Hilary. Naprotiv, gospođa Baker kao da je to jedva primjećivala. Hilary je nekako osjećala mnogo više simpatija prema dvije berberske žene, koje su im donijele hranu, nego prema svojim suputnicama iz zapadnog svijeta. Mladom Njemici očito je bilo svejedno kakav je dojam ostavila na njih. Bila je nestrpljiva i jedva je čekala da nastavi putovanje. Njene suputnice uopće je nisu zanimale.

Hilary je bilo teže ocijeniti gospođu Baker. Najprije je izgledala prirodno i normalno u usporedbi s bezdušnom Njemicom. Ali što su duže razgovarale osjećala je sve veću odbojnost prema njoj. Na kraju joj je gospođa Baker bila antipatičnija od Helge Needheim. Gospođa Baker pretvorila se gotovo u robota. Svi su njeni komentari i primjedbe bili svakodnevnici, ali čovjek je imao osjećaj da je ulogu igrala već tisuću puta. Govorila je automatski bez ikakve veze s onim što zapravo misli ili osjeća. Tko je gospođa Calvin Baker? — pitala se Hilary. — Zašto igra svoju ulogu s tako automatskom savršenošću? je li i ona fanatik? Sanja li i ona o hrabrom novom

svijetu — je li i ona revoltirana kapitalističkim sistemom? Da li je i ona napustila normalan život iz političkih uvjerenja? To je bilo nemoguće odrediti.

Te večeri nastavili su putovanje. Ovaj put vozili su se otvorenim automobilom. Svi su bili u domorodačkoj odjeći, muškarci omotani u bijele galabije, a žene s pokrivenim licem. Tako su još jedanput krenuli u noć.

— Kako se osjeća gospođa Betterton? Hilary se nasmiješila Andyju Petersu. Sunce se upravo podiglo i oni su se zaustavili da doručuju. Domaći kruh, jaja i čaj skuhan na primusu.

— Osjećam se kao u snu — rekla je Hilary.

— Da, to je prilično točno.

— Gdje smo?

— Tko zna? To vjerojatno zna samo naša gospođa Calvin Baker — slegnuo je ramenima.

— To je vrlo pusta zemlja?

— Zapravo pustinja. Ali tako treba da bude, zar ne?

— Da ne ostavimo trag?

— Da. Cijela je stvar vrlo pažljivo smišljena. Svaki dio našeg putovanja sasvim je nezavisan od drugoga. Avion je izgorio. iStaro stanično vozilo prolazi kroz noć. Ako ga itko primijeti, vidjet će da ima oznake arheološke ekspedicije koja istražuje ove predjele. Sutradan to su otvorena kola puna Berbera, najobičnija slika za ove ceste. Slijedeća etapa — slegnuo je ramenima — tko zna?

— Ali kamo idemo?

— Nema smisla pitati. Vidjet ćemo — odmahnuo je glavom Andy Peters.

— Tako je, vidjet ćemo — pridružio im se dr Barron. — Ali zašto ne možemo a da ne pitamo? To je naša zapadnjačka narav. Nikad ne možemo reći: za danas dovoljno. Zato što uvijek mislimo na sutra. Zaboraviti jučer i nastaviti sutra. To je ono što tražimo.

— Vi želite ubrzati svijet, zar ne doktore? — upitao je Peters.

— Toliko se toga mora obaviti! život je prekratak! Čovjek bi morao imati više vremena. Više vremena, više vremena — dr Barron je strastveno raširio ruke.

— Koje su one četiri slobode o kojima se govori u vašoj zemlji? — pokrenuo se Peters prema Hilary. — Oslobođenje od želje,

oslobođenje od straha...

— Oslobođenje od budala — žučno ga je prekinuo Francuz. — To je ono što želim. To je ono što mi treba za posao. Oslobođenje od neprestanih, sitničavih računica! Oslobođenje od svih zanovijetanja i ograničenja koja ometaju nečiji posao!

— Vi ste bakteriolog, zar ne, dr Barrone?

— Da, ja sam bakteriolog. Ne možete ni zamisliti, prijatelju moj, kako je to divan posao! Ali on traži strpljenje, beskrajno strpljenje, ponavljanje pokusa — i novac — mnogo novca! Čovjek mora imati opremu, asistente, neobrađen materijal! Kad to dobijete, imate sve što želite i što biste još mogli htjeti?

— Sreću? — upitala je Hilary.

Blago se nasmiješio, kao da se opet vratio na zemlju.

— Vi ste žena, madame. žene uvijek traže sreću.

— I rijetko je nađu? — upitala je Hilary.

— Možda — slegnuo je ramenima.

— Sreća pojedinca ne znači ništa — rekao je Peters ozbiljno — mora postojati sreća za sve, jedinstvo duha! Radnici, slobodni i nesputani, koji imaju sredstva za proizvodnju, oslobođeni ratnih huškača, pohlepni, nezasićeni ljudi koji sve drže u svojim rukama. Nauka je za sve i ne smije ju ljubomorno čuvati nikakva moć.

— Tako je! — s razumijevanjem je rekao Ericsson. — Vi imate pravo. Učenjaci moraju biti gospodari. Oni moraju kontrolirati i upravljati. Samo su oni Superljudi. Jedino Superčovjek nešto znači. S robovima se mora dobro postupati, ali oni su robovi.

Hilary se malo udaljila od grupe. Uskoro joj se pridružio Peters.

— Malo ste se uplašili — našalio se.

— Mislim da jesam — nasmijala se kratko. — Naravno ono što je rekao dr Barron, čista je istina. Ja sam samo žena. Ja nisam znanstvenik, nisam ni kirurg niti bakteriolog. Vjerojatno nemam mnogo mentalnih sposobnosti. Kao što je dr Barron rekao, tražim sreću — upravo kao svaka druga luda žena.

— I šta je loše u tome? — upitao je Peters.

— Možda se osjećam malo inferiorno u tom društvu. Vidite, ja sam jednostavno žena, koja ide da se pridruži svome mužu.

— To je dobro — rekao je Peters. — Vi ste temelj života.

— Lijepo ste to rekli.

— To je istina. Volite li mnogo svog muža? — upitao je tiše.

— Da li bih bila ovdje da ga ne volim?

— Pretpostavljam da ne biste. Slažete li se s njegovim gledištima? čini se da je on ljevičar?

— Kad već govorimo o tome tko je što, zar vam se naša grupica ne čini neobičnom? — izbjegla je odgovor.

— Po čemu?

— Iako smo svi vezani istom sudbinom, naši su suputnici različitih životnih uvjerenja.

— Da, da. Dobro ste to zapazili. Nisam o tome razmišljao na taj način — ali vjerujem da imate pravo.

— Mislim — rekla je Hilary — da dra Barrona uopće ne privlači politika. On želi novac za svoje eksperimente. Helga Needheim govori kao fašist, a ne kao komunist. A Ericsson ...

— Što je s Ericssonom?

— On me straši — ima opasne i čudne sklonosti. Kao ljudi znanstvenik u nekom filmu.

— A ja vjerujem u bratstvo ljudi, a vi ste zaljubljena žena, a naša gospođa Calvin Baker — kamo biste nju smjestili?

— Ne znam. Mislim da je nju najteže negdje smjestiti.

— Ne bih to rekao. Rekao bih da je ona sasvim jasna.

— Kako to mislite?

— Rekao bih da je novac uvijek na njenom putu. Ona je samo dobro plaćeni zubac na kotaču.

— I ona me plaši — rekla je Hilary.

— Zašto? Zašto vas, zaboga, ona plaši? Nema nikakve veze s ludim znanstvenikom!

— Toliko je normalna, razumijete li, kao svatko drugi. I kako je onda umiješana u sve to.

— Partija je realistična — strogo je rekao Peters. — Upošljava najbolje žene i muškarce.

— Ali da li je netko tko samo želi novac najbolja ličnost za posao? Ne može li on prijeći na drugu stranu?

— To bi bilo vrlo opasno — polako je odgovorio Peters. — Gospođa Calvin Baker je lukava žena. Ne mislim da bi toliko riskirala.

Hilary se iznenada stresla.

— Hladno?

— Prilično je hladno.

— Da malo prohodamo.

Išli su gore-dolje. Uto se Peters sagnuo i nešto podigao sa zemlje.

— Izvolite. Vi gubite stvari.

— Oh, to je biser s moje ogrlice. Pukla mi je nekidan — ne, jučer. Kako to već izgleda daleko.

— Nadam se da nisu pravi biseri.

— Nisu, naravno. Imitacija — nasmiješila se Hilary.

— Imitacija — rekao je — kakav izraz!

Izvadio je tabakeru iz džepa i ponudio joj cigaretu.

— Zvuči glupo — ovdje. — Uzela je cigaretu.

— Kakva neobična tabakera. Kako je teška.

— Napravljena je od olova. To je uspomena iz rata — napravljena je od komadića bombe, koja je pala da me raznese.

— Bili ste u ratu?

— Bio sam jedan od pozadinskih momaka i bio sam radoznao hoće li bomba eksplodirati. Ali nemojmo govoriti o ratovima. Hajdemo se koncentrirati na sutra.

— Kamo idemo? — upitala je Hilary. — Nitko mi ništa nije rekao. Jasno bi...

— Razmišljanje nije preporučljivo — prekinuo ju je. — Idete kuda vam kažu i radite što vam kažu.

— Volite li biti podjarmljeni, da vam se zapovijeda, da ne smijete ništa reći? — izletjelo je iz nje s iznenadnim gnjevom.

— Spreman sam da to prihvatim, ako je potrebno. A to je potrebno. Moramo imati svjetski mir, svjetsku disciplinu, svjetski red.

— Da li je to moguće? Može li se to postići?

— Sve je bolje nego zbrka u kojoj živimo. Zar se ne slažete s tim?

Otupjela od umora, od sve te pustoši i čudne ljepote te rane zore u Africi, Hilary se gotovo zaletjela.

— Zašto prezirete svijet u kojem živimo? — htjela je reći. — Ima dobrih ljudi u njemu. Zar nije zbrka bolje rasplodne tlo za dobrotu i individualnost nego svjetski red, koji je nametnut, svjetski red koji danas može biti dobar, a sutra loš? Radije bih živjela u svijetu dobrodušnih, nesavršenih ljudskih bića nego u svijetu nadmoćnih robota, koji su rekli zbogom milosrđu, razumijevanju i simpatiji.

Ali na vrijeme se savladala. Umjesto toga je rekla s promišljenim, obuzdanim entuzijazmom.

— Imate pravo. Umorna sam. Moramo slušati i ići naprijed.

— To je bolje — nasmiješio se.

Deseto poglavlje

Putovanje iz snova. Svaki dan sve dalje. Činilo joj se kao da cijeli život putuje s tih petoro čudnih ljudi. Brisali su tragove iza sebe. To njihovo putovanje moglo bi se nazvati bijeg. Pretpostavljala je da su svi oni bili slobodni — slobodni da idu tamo gdje su izabrali. Koliko je ona znala, nisu počinili nikakav zločin, ne traži ih policija. Ipak je poduzeto sve da se unište njihovi tragovi. Ponekad se pitala zašto se to radi ako oni nisu bjegunci. Kao da je to bio proces u kojem su oni postajali nešto drugo.

Što se tiče nje, to je bila istina. Ona, koja je napustila Englesku kao Hilary Craven postala je Olive Betterton i vjerojatno je njen čudan osjećaj nerealnosti imao neku vezu s tim. Svaki dan sve je lakše izbacivala političke parole. Osjećala je da postaje gorljiva i da pada pod utjecaj svojih drugova.

Sad je znala da ih se boji. Nikad prije nije bila u društvu s genijima. A genij je imao nešto više od normalnog a to je bila velika sposobnost natprosječnog uma i osjećaja. Svih petero razlikovali su se između sebe, iako je svaki imao onu čudnu osobinu zanesenjaštva, bili su usmjereni prema jednom cilju koji se doimao opasno. Nije mogla odrediti je li to bila kvaliteta mozga, ili možda jačina osjećaja. Ali svaki od njih, mislila je, bio je na svoj način strastven zanesenjak. Za dra Barrona život je bila strastvena želja da ponovo bude u svom laboratoriju, da može eksperimentirati i raditi s neograničenim novcem. Raditi, zašto? Sumnjala je da je on ikad sebi postavio takvo pitanje. Jedanput joj je govorio o snazi koja bi, kad bi je oslobodio iz cjevčice, mogla razoriti kontinent.

— Ali da biste to ikad mogli učiniti? Zaista biste to učinili? — upitala ga je.

— Naravno, ako bd bilo potrebno — odgovorio joj je začuđeno.

— Bilo bi nevjerojatno interesantno vidjeti pravi progres — nastavio je. — Vidite, ima još mnogo toga što treba upoznati, toliko mnogo toga što još treba otkriti — dodao je s uzdahom.

Hilary ga je shvatila. Bila je hipnotizirana željom za znanjem koja nije marila za život ili smrt milijuna ljudi. Bio je to način shvaćanja, nipošto bezvrijedan. Prema Helgi Needheim osjećala je veće neprijateljstvo. Oholost mlade žene revoltirala ju je. Peters joj se

svidio, ali bi je ponekad zaplašio i odbijao zbog iznenadnog fanatičnog sjaja u očima.

— Vi želite stvoriti novi svijet. Vi biste uživali u uništenju staroga — rekla mu je jednom.

— Kako to možete reći, Olive.

— Ne, ne griješim. U vama je mržnja. Osjećam to. Mržnja, želja za uništavanjem.

Ericsson je za nju bio najzagonetniji. Mislila je da je on sanjar, manje praktičan nego Francuz, a da se više udaljio od razorne strasti Amerikanca. Imao je čudan, fanatičan idealizam Norvežanina.

— Moramo pobijediti — rekao je — moramo osvojiti svijet. Tada možemo vladati.

— Mi? — upitala je.

Kimnuo je, a njegovo je lice ozarila neka čudna svjetlost s varljivom blagošću u očima.

— Da mi koji vrijedimo. Mozgovi. To je sve što nešto znači.

Gdje mi to idemo, mislila je Hilary? Kamo sve to vodi. Ovi ljudi su ludi, ali opasni. Kao da je svaki od njih išao prema različitom cilju, različitoj opsjeni. Da to je prava riječ. Opsjena. A onda je počela razmišljati o gospođi Calvin Baker. U nje nije bilo fanatizma, ni mržnje, ni snova, ni arogancije, ni težnje. Bila je to žena bez srca i savjesti, mislila je Hilary. Sposoban instrument u rukama velike nepoznate sile.

To je bio kraj trećeg dana. Stigli su u neki grad i smjestili se u mali skromni hotel. Ovdje su ponovo dobili evropsku odjeću. Te noći Hilary je spavala u maloj, praznoj, bijeloj sobi, nalik na ćeliju. U ranu zoru probudila ju je gospođa Baker.

— Krećemo odmah — rekla je. — Avion čeka.

— Avion?

— Da, draga. Najzad civilizirano putovanje, hvala Bogu.

Do aerodroma su se vozili oko jedan sat. Izgledao je kao napušten vojni aerodrom. Pilot je bio Francuz. Nekoliko sati letjeli su iznad planina. Gledajući iz aviona, Hilary je mislila kako je svijet, gledan odozgo, svuda sličan. Planine, doline, ceste, kuće. Ako niste pravi stručnjak, sva vam mjesta izgledaju isto. Jedino možeš vidjeti da su jedna naseljenija od drugih. A pola vremena ne vidiš ništa jer avion leti iznad oblaka.

U rano poslije podne počeli su se polako spuštati. Još su bili u planinskom području, ali ispod njih je bila velika zaravan. Na njoj je bio dobro označen aerodrom a kraj njega bijela zgrada. Meko su se spustili.

Gospođa Baker ih je pvela prema zgradi. Tamo su stajala dvojica snažna kola kraj kojih su stajali vozači. Bilo je jasno da je to privatni aerodrom. Nigdje nije bilo službene recepcije.

— Putovanje je završilo — veselo je rekla gospođa Baker. — Svi ćemo ući unutra dobro se oprati i iščetkati. A tada ćemo se povesti kolima.

— Putovanje završeno? — zurila je u nju Hilary. — Ali mi nismo — uopće nismo prešli preko mora.

— To ste očekivali? — zabavljala se gospođa Baker.

— Jesam. Mislila sam... — smušeno je rekla Hilary i zaustavila se.

— To mnogi očekuju. — Gospođa Baker je kimnula glavom. — Svi nagađaju gdje je ta željezna zavjesa, ali ja kažem da željezna zavjesa može biti svugdje. Ljudi ne misle o tome.

Dočekalo ih je dvojice arapskih slugu. Pošto su se oprali i osvježili, sjeli su da popiju kavu i pojedu sendviče i kolače.

Tada je gospođa Baker pogledala na sat.

— Dakle, do viđenja, prijatelji — rekla je. — Ovdje vas napuštam.

— Idete natrag u Maroko? — začuđeno je upitala Hilary.

— To ne bi bilo pametno kad se pretpostavlja da sam izgorjela u avionu — odgovorila je gospođa Calvin Baker. — Ne, sad ću ići drugim putem.

— Ali ipak vas netko može prepoznati — uporno je pitala Hilary. — Mislim, netko koga ste sreli u hotelu u Casablanki ili Fezu.

— Oni će pogriješiti — umirila ju je gospođa Baker. — Moja sestra gospođa Calvin Baker na taj je način izgubila život. Nas smo dvije bile vrlo slične — dodala je. — A za obične ljude sve su američke putnice vrlo slične.

— Da, mislila je Hilary — to je istina. Gospođa Baker je imala sve nevažne vanjske osobine. Otmjenost, urednost, pažljivo uređena plava kosa, monoton, brbljav glas. Unutrašnje značajke bile su pažljivo maskirane ili ih zapravo nije ni bilo. Gospođa Calvin Baker pokazivala je svijetu i svojim suputnicima fasadu, ali ono što je iza

fasade, nije bilo lako doseći. Kao da je namjerno ugušila ta obilježja individualnosti, po kojima se jedna ličnost razlikuje od druge.

Hilary je osjetila poticaj da to kaže. Njih su dvije stajale malo postrance od drugih.

— Čovjek ne zna — rekla je Hilary — kakvi ste vi zapravo?

— Zašto biste trebali znati?

— Da, zašto? A ipak, znate, osjećam da bih trebala. Putovali smo zajedno tako povezani i čudno mi je da ništa ne znam o vama. Ništa, mislim o vašem značaju, o onome što osjećate i mislite, o onome što vam se sviđa ili ne sviđa, o onome što je za vas važno i što nije.

— Volite istraživati, draga moja — rekla je gospođa Baker. — Poslušajte moj savjet i obuzdajte tu sklonost.

— Čak ne znam ni iz kojeg ste dijela Sjedinjenih Država.

— Ni to nije važno. Ja sam prekinula sa svojom domovinom. Nikad se više ne mogu vratiti tamo. Mrzim je i uživam kad to mogu reći.

Samo sekundu ili dvije iz nje je zračila pakost. Tada je ponovo navukla masku vedrog turista.

— Dakle, do viđenja gospođo Betterton, nadam se da ćete uskoro biti sretni s mužem.

— Čak ne znam gdje sam, u kojem dijelu svijeta — beznadno je primijetila Hilary.

— O to je lako. Sad više nema razloga da se to prikriva. Osamljeno mjesto u Visokom Atlasu. To je dovoljno blizu.

Gospođa Baker se počela opraštati s drugima. Veselo im mahnuvši rukom, izašla je na pistu. Avion je bio ponovo napunjen gorivom i pilot ju je čekao. Hilary je osjetila hladni drhtaj. Ovdje je bila njena posljednja veza s vanjskim svijetom. Peters, koji je stajao kraj nje, kao da je shvatio tu reakciju.

— Mjesto bez povratka — rekao je nježno. — Mislim da je to za nas.

— Imate još hrabrosti, madame, ili možda želite da potrčite za svojom američkom prijateljicom da se popnete u avion i vratite se u svijet koji ste ostavili? — upitao ju je dr Barron.

— Mogu li otići, ako želim? — upitala je Hilary.

— Ne znam — slegnuo je ramenima Francuz.

— Da je pozovem — upitao je Andy Peters.

— Naravno da nećete — svladala se Hilary.

— Ovdje nema mjesta za slabiće — prezrivo je primijetila Helge Needheim.

— Ona nije slabić — branio ju je dr Barron. — Ona sebi postavlja pitanja kao što bi činila svaka pametna žena. — Naglasio je riječ pametna, kao da to ima veze s Njemicom. Ipak je to nije pogodilo. Prezirala je sve Francuze i bila je uvjerena u svoju vrijednost.

— Kad je netko konačno stekao slobodu, može li uopće razmišljati o povratku? — čudio se Ericsson.

— Ali ako se ne možeš vratiti ili odlučiti da se vratiš, onda to nije sloboda — tvrdoglavo je ustrajala Hilary.

Jedan sluga je došao do njih i rekao:

— Izvolite, kola su spremna za polazak. Izišli su na suprotnoj strani zgrade. Tamo su stajala dva »cadillaca« s uniformiranim šoferima. Hilary je zamolila da sjedi naprijed sa šoferom. Objasnila je da od njihanja velikih kola obično dobije morsku bolest. Izgleda da su to tumačenje odmah prihvatili. Dok su se vozili Hilary je povremeno razgovarala o vremenu, automobilima.

Govorila je francuski prilično lako i dobro i šofer joj je odgovarao. Ponašao se sasvim prirodno.

— Koliko ćemo se voziti? — iznenada je upitala.

— Od aerodroma do bolnice? Otprilike dva sata, madame.

Hilary se lecnula. Primijetila je da o tome nije ni razmišljala, da se Helge Needheim još na aerodromu presvukla u bolničku uniformu. Sad je shvatila razlog.

— Recite mi nešto o bolnici — zamolila je šofera.

— Fantastična je, madame — odgovorio je oduševljeno. — Najsavršenija oprema u svijetu. Razgledali su je mnogi liječnici i svi su odlazili s riječima hvale. To je velika stvar za čovječanstvo.

— Da, da sigurno je velika — složila se Hilary.

— Ti jadnici — rekao je šofer — nekad su ih slali na osamljene otoke. Ali ovdje, prema novoj metodi doktora Kolina, izliječe mnoge od njih. Čak i one koji su već napola mrtvi.

— Izgleda mi pusto mjesto za bolnicu — čudila se Hilary.

— Ali, madame, i mora biti pusto. Vlade su inzistirale na tome. Ovdje je vrlo dobar zrak. Vidite, madame, sad možete vidjeti kamo idemo.

Približili su se prvim ograncima planinskog lanca, i na jednom obronku ugledala je veliku svijetlu, bijelu zgradu.

— Kakav je pothvat takvu zgradu podići ovdje. Sigurno je potrošeno mnogo novca. Mnogo dugujemo, madame, bogatim dobrotvorima u svijetu. Ovdje je novac tekao kao voda. Naš zaštitnik je, kažu, jedan od najbogatijih ljudi na svijetu. Ovdje je on zaista sagradio prekrasno zdanje za spas napaćenih ljudi.

Prošli su vijugavim putem. Konačno su došli do odmorišta ispred željezne ograde.

— Ovdje morate izaći, madame — rekao je šofer. — Dalje ne smijem voziti. Garaže su udaljene oko kilometar.

Putnici su izišli iz automobila. Na vratima su vidjeli veliko potezno zvono, ali prije nego što su ga uspjeli dotaknuti, vrata su se polako otvorila. Pojava odjevena u bijelo s crnim nasmiješenim licem naklonila se i pokazala im put. Prošli su kroz vrata, na jednoj strani zaklonjeno visokom žičanom ogradom bilo je veliko dvorište u kojem su upravo šetali ljudi. Kad su se okrenuli da pogledaju došljake, Hilary se sledila.

— Ali to su gubavci — uzviknula je — gubavci!
Tijelom joj je prostrujio užas.

Jedanaesto poglavlje

Vrata kolonije gubavaca metalnim zvukom zalupila su se iza putnika. Taj zvuk je još povećao Hilaryn užas. Izgledalo je kao da kaže — Ostavite nadu — svi koji ulazite ovdje. Ovo je kraj, pomislila je. Zaista kraj. Više nije bilo nikakve mogućnosti za povlačenje.

Sad je bila sama među neprijateljima i najviše za nekoliko minuta otkrit će je i ona će se suočiti s neuspjehom. Pretpostavljala je da je to podsvjesno znala cijeli taj dan, ali neki nemogući optimizam, neka luda nada skrivala je tu činjenicu pred njom.

Upitala je Jessopa u Casablanci — A kad stignem do Toma Bettertona? — On ju je ozbiljno opomenuo da će tada opasnost postati akutna. Dodao je kako se nada da će je dotad možda već moći zaštititi. Ali ta se nada nije mogla ostvariti, Hilary je to bilo sasvim jasno.

Ako je gospođica Hetherington bila agent kojeg je postavio Jessop, gospođicu Hetherinton su izigrali. Morala je priznati poraz u Marakešu. U svakom slučaju, što bi gospođica Hetherington mogla učiniti?

Putnici su stigli na mjesto bez povratka. Hilary se kockala sa smrću i izgubila. I sad je znala da je Jessopova dijagnoza bila ispravna. Više nije željela da umre. željela je da živi. Strast za životom opet se svom snagom rasplamsala u njoj. Mogla je razmišljati o Nigelu, o Brendinom grobu, sa čudnom tugom, ali ne više s hladnim očajanjem, koje ju je tjeralo da traži zaborav u smrti.

— Ponovo sam živa, zdrava, ali sada sam kao štakor u stupici — razmišljala je. — Kad bi barem postojao neki izlaz ...

Ona je razmišljala o problemu. Protiv svoje volje bila je svjesna da jednom kad se nađe licem u lice s Bettertonom, neće biti izlaza .. .

Betterton će reći: — Ali to nije moja žena. — I tada će početi! Pogledi uprti u nju... spoznaja da je među njima špijun ...

Postoji li ikakav drugi izlaz? Da ona uđe prva? Da ona uzvikne prije nego što Tom Betterton uspije progovoriti- — Tko ste vi? Vi niste moj muž? Ako bude mogla dobro odigrati ogorčenje, šok, užas, hoće li uspjeti izazvati sumnju? Sumnju da Betterton nije Betterton — nego neki drugi učenjak poslan da ga zamijeni. Da je zapravo on špijun. Ali, ako oni to povjeruju, tada će Betterton upasti u nevolju. Bila je već umorna od razmišljanja. Ako je Betterton izdajica, čovjek koji je

kadar prodati tajne svoje zemlje, mora li ona biti poštena prema njemu? Kako je mogla procijeniti njegovu lojalnost. Pa ipak, možda bi i sebi otežala položaj ako izazove sumnju.

Osjetila je vrtoglavicu. Ali i u tom ludom kovitlacu panike vanjski dio njene svijesti igrao je propisanu ulogu.

Malo društvo pozdravio je visoki lijepi muškarac — vjerojatno lingvist jer se s po nekoliko riječi svakome obratio na njegovu jeziku.

— *Enchanté de faire votre connaissance, mon cher docteur*^[6] — promrmlijao je dru Barronu i tada se obratio njoj.

— Ah, gospođo Betterton, vrlo nam je drago što vas možemo pozdraviti ovdje. Bilo je to dugo, zamorno putovanje, bojim se. Vaš je muž vrlo dobro i očekuje vas s nestrpljenjem.

Diskretno joj se nasmiješio, ali taj osmijeh, primijetila je, nije dotakao njegove hladne oči. — Sigurno čeznete da ga vidite — dodao je.

Vrtoglavica se pojačavala — osjećala je kao da se grupa oko nje diže i spušta, kao valovi na moru. Pokraj nje Andy Peters je ispružio ruku i pridržao je.

— Vjerojatno niste čuli — rekao je njihovom domaćinu. — Gospođa Betterton je imala nesreću u Casablanci — doživjela je potres mozga. Ovo je putovanje bilo za nju preteško. Uz to još uzbuđenje zbog očekivanja susreta s mužem. Mislim da bi ona morala leći, i to odmah u zamračenu sobu.

Hilary je osjećala ljubaznost u njegovu glasu, u toplini njegove ruke koja ju je pridržavala. Još se malo njihalala. Bilo bi lako, nevjerojatno lako pasti na zemlju, odglumiti nesvjesticu. Položili bi je u krevet u zamračenoj sobi — odgodila bi trenutak otkrića... Ali Betterton bi došao k njoj. To bi uradio svaki čovjek. Došao bi da se nagne iznad kreveta u tami i na prvi zvuk njena glasa, prvi mutni obris njena lica otkrio bi da ona nije Olive Betterton.

Hrabrost joj se vratila. Uspravila se. Boja joj se vratila u obraze. Podigla je glavu.

Ako to treba biti kraj, neka ga bude dostojna! Ona će ići Bettertonu i kad je on bude negirao pokušat će da kaže posljednju laž, reći će je s puno samopouzdanja i bez straha!

— Naravno, nisam vaša žena. Vaša žena — vrlo mi je žao — to je strašno — ona je mrtva. Bila sam u bolnici s njom kad je umirala.

Obećala sam da ću nekako stići do vas i predati vam njenu posljednju poruku, željela sam. Vidite, davim vam se — svima vama koji ovdje radite. Politički se slažem s vama — želim pomoći...

Prozirno, prozirno, vrlo prozirno... A kako će objasniti krivotvoreni pasoš, krivotvoreno kreditno pismo. Da, ali ljudima ponekad uspiju najdrskije laži. Ako netko laže dovoljno sigurno— ako ima hrabrosti da to izdrži, čovjek može nastaviti borbu.

Pažljivo se oslobodila Petersove ruke.

— Oh, ne. Moram vidjeti Toma — rekla je.

— Moram ići k njemu — sada — odmah — molim vas!

Visoki čovjek bio je oduševljen, pun simpatija (iako su hladne oči i dalje bile blijede i oprezne).

— Naravno, naravno, gospođo Betterton. Potpuno shvaćam kako se osjećate. Ah, evo gospođice Jennson.

Pridružila im se mršava djevojka s naočarima.

— Gospođice Jennson, upoznajte se s gospođom Betterton, Fraulein Needheim, drom Barronom, gospodinom Petersom, drom Ericssonom. Odvedite ih u registar, hoćete li? Dajte im piće. Pridružit ću vam se za nekoliko minuta. Samo da gospođu Betterton odvedem do muža. Uskoro ću biti s vama.

Ponovo se okrenuo prema Hilary, govoreći:

— Slijedite me, gospođo Betterton.

Pošao je naprijed, ona za njim. Na zaokretu hodnika posljednji put je bacila pogled preko ramena. Andy Peters ju je još gledao. Imao je čudan nesretan pogled — na trenutak je pomislila da će poći za njom. Morao je primijetiti da nešto nije u redu, primijetio je po meni, ali ne zna što je to.

— Ovo je vjerojatno posljednji put što ga vidim — tužno je rekla samoj sebi. I tako prije nego što je zašla za ugao iza vodiča mahnula mu je rukom.

Visoki čovjek veselo je govorio.

— Ovim putem, gospođo Betterton. Bojim se da ćete isprva smatrati našu građevinu zamršenom; tako mnogo hodnika, a svi slični.

Kao san, mislila je Hilary, san o čistim, bijelim hodnicima kojima neprestano prolaziš, okrećući se, nastavljajući, nikad ne nalazeći izlaz.

— Nisam pretpostavljala da će to biti bolnica — rekla je.

— Ne, ne naravno. Niste mogli ništa primijetiti zar ne?

U njegovu se glasu osjećao prizvuk uživanja.

— Morali ste, kako kažu, »letjeti slijepi«. Moje ime je Van Heidem. Paul Van Heidem.

— Sve je to malo čudno — prilično zastrašuje — kazala je Hilary. — Gubavci...

— Da, da naravno. Tako neočekivano. Pridošlice se uvijek osupnu. Ali priučit ćete se na njih. Da, da priučit ćete se.

— Vrlo dobra šala, uvijek to pomislim — nacerio se. Najednom je stao.

— Gore po stepenicama — sada nemojte žuriti. Ne uzrujavajte se. Uskoro smo tamo.

Uskoro tamo — uskoro tamo ... Toliko mnogo stepenica do smrti... Gore — gore — visoke stepenice — više nego evropske stepenice. I onda još jedan bijeli hodnik. Van Heidem se zaustavio pred vratima. Pokucao je, pričekao, i tada ih otvorio.

— Bettertone — konačno smo ovdje. Vaša žena!

Stajao je po strani lagano zarumenjen.

Hilary je ušla u sobu. Nije se pridržala. Nije drhtala. Podignute glave. Naprijed do osude.

Čovjek je stajao napola okrenut prema prozoru, izvanredno lijep čovjek. S čuđenjem je primijetila tu njegovu plavu ljepotu. Nekako on nije bio ono što je ona mislila o Thomasu Bettertonu. Svakako, fotografija koju su joj pokazali nije bila ni najmanje...

Taj konfuzni osjećaj iznenađenja pomogao joj je da se odluči. Ona će izaći sa svojom prvom lukavštinom.

Brzo je krenula naprijed, tada je uzmaknula. Njen je glas zazvonio, uplašen, razočaran...

— Ali — to nije Tom! To nije moj muž!

To je bilo dobro odigrano, osjećala je. Dramatično, ali ne previše. Njene su oči pogledale Van Heidemove sa zbunjenim pitanjem.

I onda se Tom Betterton nasmijao. Miran, zabavan, gotovo trijumfalan smijeh.

— Prilično dobro, eh, Van Heidem? Kad me čak ni vlastita žena ne poznaje! — rekao je.

U četiri hitra koraka našao se kraj nje i čvrsto je zagrlio.

— Olive, draga. Svakako da me znaš. Ja sam Tom iako nemam isto lice, kakvo sam imao. — Njegovo je lice bilo uz njeno, njegove usne kraj njenih ušiju i ona je čula šapat.

— Nastavi igrati, zaboga. Opasnost.

Na trenutak ju je ispustio i zatim je opet privukao k sebi.

— Draga! čini mi se da su prošle godine — godine i godine. Ali ti si najzad ovdje.

Osjećala je pritisak njegovih prstiju ispod lopatica, koji su je opominjali. Malo ju je oslobodio, odmaknuo od sebe i pogledao u lice.

— Još to ne mogu vjerovati — rekao je, uzbuđeno se smijući. — Ipak ti znaš da sam to ja, zar ne?

Njegove su oči gledale u njene, zadržavajući poruku opomene.

Ona to nije razumjela — nije mogla razumjeti. Ali to je bilo čudo s neba i ona je nastavila igrati svoju ulogu.

— Tom! — rekla je i čula kako joj zapinje glas. — Oh, Tom — ali što —

— Plastična kirurgija. Hertz iz Beča je ovdje, a on je pravo čudo. Nemoj reci da ti se više sviđao moj zgnječeni nos.

Ponovo ju je poljubio, ovaj put lako i jednostavno, tada se okrenuo prema Van Heidemu, koji ih je promatrao smješkajući se s ispričavanjem.

— Oprosti zbog oduševljenja, Van Heidem — rekao je.

— Ali to je prirodno — smiješio se Danac dobroćudno.

— Sve je bilo tako strašno — rekla je Hilary — i ja — malo se zanjihala — molim, mogu li sjesti.

Tom Betterton žurno ju je posjeo u stolac.

— Naravno, draga. Ti si preslaba. To užasno putovanje. I avionska nesreća. Moj bože, kakav spas.

(Tako oni su ovdje potpuno povezani. Oni sve znaju o srušenom avionu.)

— Zbog toga sam užasno rastresena. Zaboravljam stvari, zbunjujem se i patim od jakih glavobolja. I sad umjesto tebe vidim potpunog stranca. Prilično sam zbrkana, dragi. Nadam se da ti neću dosađivati.

— Ti dosađivati? Nikad. Samo se moraš oporaviti, to je sve. Ovdje ima vremena.

Van Heidem se pomakao prema vratima.

— Sad ću vas napustiti — rekao je. — Poslije dovedite ženu u registar, Bettertone. Sada ćete željeti da budete sami.

Izašao je zatvorivši vrata za sobom. Istodobno Betterton se spustio na koljena kraj Hilary i spustio glavu u njeno krilo.

— Draga, draga — rekao je.

I ponovo je osjetila upozorenje pritiska prstiju, šapat, tako slab da se jedva čuo, bio je ozbiljan i inzistirao je.

— Nastavi. Možda su mikrofoni — čovjek nikad ne zna.

— Naravno, čovjek nikad ne zna... Strah — nesigurnost — neugodnost — opasnost — uvijek opasnost — osjećala ju je u zraku.

Tom Betterton ju je posjeo u krilo.

— Tako je divno vidjeti te — rekao je nježno. — I znaš, to je kao san — ne baš stvaran. Osjećaš li ti isto?

— Da, to je upravo kao san — biti ovdje — s tobom — konačno. To ne izgleda kao zbilja, Tome.

Spustila je ruke na njegova ramena. Gledala je u njega, s blagim osmijehom na licu. (Može postojati i špijunska rupa isto kao i mikrofoni.)

Hladno i smireno prihvatila je što je vidjela. Lijepa čovjeka, tridesetih godina, koji je bio užasno uplašen — čovjeka gotovo na kraju snaga — čovjeka koji je bez sumnje došao ovamo pun nade, koji je bio prisiljen — na ovo.

Sada, kada je svladala prvu prepreku, Hilary je osjećala znatiželjnu radost u igranju te uloge. Ona mora biti Olive Betterton. Ponašati se kako bi se ponašala Olive, osjećati kako bi osjećala Olive. A život je bio toliko nerealan da je to izgledalo sasvim prirodno. Netko tko se zvao Hilary Craven umro je u avionskoj nesreći. Od sada nadalje ona je se neće ni sjećati.

Umjesto toga obnovila je lekcije, koje je marljivo učila.

— Izgleda da je prošla vječnost od Firbanka — upitala ga je — Whiskers — sjećaš li se Whiskers? Imala je mačice — upravo kad si otišao. Toliko ima stvari, glupih svakodnevnih stvari o kojima uopće ništa ne znaš. To je tako čudno.

— Znam. To je prekid sa starini životom i početak novoga.

— Je li ovdje sve u redu? Jesi li sretan? — pitanje koje bi postavila svaka žena.

— Predivno je — Tom Betterton je ukrutio ramena. Nesretne, uplašene oči gledale su iz nasmiješena lica. — Sve mogućnosti. Ne štedi se ni na čemu. Odlični uvjeti za rad. A organizacija! To je nevjerovatno!

— Oh sigurna sam da jest. Moje putovanje — je si li i ti došao istim putem.

— O tome se ne govori. Ja te ne prekoravam, draga. Ali — vidiš, moraš sve naučiti.

— Ali gubavci? Zar je to zaista kolonija gubavaca.

— Da — da. Ovdje je tim liječnika koji rade na istraživanju te bolesti. Oni su sasvim odvojeni. To te ne mora zabrinjavati. To je samo — mudra kamuflaža.

— Razumijem — Hilary je pogledala okolo.

— Je li ovo naš stan.

— Da. Soba za goste, tamo je kupaonica, iza nje je spavaća soba. Dođi, pokazat ću ti.

Ustala je i išla za njim kroz dobro opremljenu kupaonicu u veliku spavaću sobu s dvostrukim krevetom, velikim ugrađenim ormarom, toaletnim stolićem i policom za knjige kraj kreveta. Hilary je veselo pogledala u prazan ormar.

— Jedva da znam što ću staviti unutra — primijetila je. — Sve što imam na meni je.

— Ne brini za to. Možeš se opskrbiti sa svim što želiš. Postoji modni odjel i sve što uz to treba, kozmetika, sve. I to prvorazredno. Savez se sam održava — ima sve što možeš zamisliti. Nema potrebe da ikad više iziđeš van.

Izrekao je to polako, ali Hilary je osjetila koliko je beznađa skriveno iza tih riječi.

— Nema potrebe da ikad više iziđeš. Nema šanse da se ikad više iziđe. Ostavite nadu vi koji ulazite ovamo... Dobro opremljen kavez! Da li su za to, mislila je, — svi ti različiti ljudi napustili svoje zemlje, izdali svoje poštenje, ostavili svakodnevni život? Dr Barron, Andy Peters, mladi Ericsson sa svojim sanjarskim licem, nemoguća Helga 'Needheim? Jesu li oni znali što će naći? Hoće li biti zadovoljni? Je li to ono što su željeli? Bolje je da ne pitam previše... ako netko sluša — mislila je.

Da li netko sluša? Da li ih netko špijunira? Tom Betterton je očito mislio da je to moguće. Ali je li bio u pravu? Ili su to bili živci — histerija? Tom Betterton je bio vrlo blizu sloma živaca.

— Da — mislila je — to se i tebi može dogoditi moja djevojko, za šest mjeseci, što nastaje od ljudi kad žive ovako?

Tom Betterton joj je rekao:

— Bi li željela leći — da se odmoriš?

— Mislim da ne bih — oklijevala je.

— Tada je možda bolje da pođeš sa mnom u registar.

— Što je to registar?

— Svatko tko dođe ovamo prođe kroz registar. Oni pribilježe sve o tebi. Zdravlje, stanje zuba, krvni tlak, krvnu grupu, psihološke reakcije, alergije, sposobnosti, sklonosti, odbojnosti.

— To zvuči vrlo vojnički — ili medicinski?

— Oboje — rekao je Tom Betterton. — Oboje. Organizacija je zaista izvanredna.

— Čuje se to — rekla je Hilary. — Mislim da je sve zaista savršeno planirano.

Pokušala je unijeti oduševljenje u svoj glas.

— Ima mnogo toga što moraš shvatiti. Bolje je ne pokušati saznati previše najednom — dodao je brzo.

Ponovo ju je poljubio, opreznim, prividno strastvenim poljupcem, koji je zapravo bio hladan kao led, i tiho promrmljao u uho: — Ne popuštaj. A sada idemo u registar — rekao je glasno.

Dvanaesto poglavlje

Registrom je upravljala žena, koja je izgledala kao stroga dadilja. Kosu je skupila u prilično ružnu punđu i pričvrstila je neuglednom kopčom. S odobravanjem je kdmnula kad su Bettertonovi ušli u jednostavnu uredsku sobu.

— Dovedi ste gospođu Betterton, to je dobro — kazala je.

Govorila je perfektno engleski, ali s takvom preciznošću da ju je Hilary smatrala strankinjom. Ona je bila Švicarka. Pokazala je Hilary stolac, otvorila ladicu kraj sebe i izvadila snop formulara po kojima je počela brzo pisati. Tom Betterton rekao je prilično nespretno.

— Dakle, Olive, ja ću te ostaviti.

— Da, dr Bettertone, mnogo je bolje da odmah obavi sve formalnosti.

Betterton je izašao. Robot, tako ju je u sebi nazvala Hilary, počeo je ponovo pisati.

— Onda — rekla je službeno — puno ime, molim. Godine. Gdje ste rođeni. Ime oca i majke. Ozbiljna bolest. Ukusi. Hobiji. Popis poslova. Diplome na svim sveučilištima. Ono što najviše volite od jela i pića.

To se nastavljalo, kao beskrajn katalog. Hilary je rastreseno odgovarala, gotovo mehanički. Sad je shvatila koliko su bile važne pažljive pripreme koje je imala s Jessopom. Sve je naučila tako dobro da je odgovarala automatski, bez pauze ili razmišljanja. Konačno, kad je napisao posljednji podatak, robot je rekao:

— Dakle, izgleda da je to sve za ovaj odjel. Sada ćemo vas odvesti do doktorice Schwartz za medicinsko ispitivanje.

— Zar je sve to potrebno? Izgleda gotovo apsurdno — primijetila je Hilary.

— Mi vjerujemo u savršenstvo, gospođu Betterton. Volimo imati sve zapisano. Svidjet će vam se dr Schwartz. Od nje ćete otići dru Rubecu.

Dr Schwartz bila je pristojna, ljubazna i ženstvena. Metodično je pregledala Hilary i tada je rekla.

— Tako! To je gotovo. Sada idete dru Rubecu.

— Tko je drRubec? — upitala je Hilary. Drugi liječnik?

— Dr Rubec je psiholog.

— Ne želim psihologa. Ne volim psihologe.

— Nemojte se prestrašiti, gospođo Betterton. Neće vas liječiti. To je jednostavno test inteligencije i određivanje tipa vaše ličnosti.

Dr Rubec bio je visoki melankolični Švicarac četrdesetih godina. Pozdravio je Hilary, bacio pogled na karton koji mu je poslala dr Schwartz i s odobravanjem kimnuo glavom.

— Vaše zdravlje je dobro, drago mi je što to vidim, — rekao je. — Nedavno ste doživjeli avionsku nesreću, kako vidim?

— Jesam — rekla je Hilary — bila sam četiri, pet dana u bolnici u Casablanki.

— Četiri ili pet dana nije dovoljno — prigovorio je dr Rubec.

— Nisam željela ostati dulje, željela sam nastaviti putovanje.

— To je, naravno, razumljivo, ali potres mozga zahtijeva odmor. Možete se poslije osjećati dobro i normalno, ali mogu ostati ozbiljne posljedice. Da, vidim, vaši refleksi nisu onakvi kakvi bi trebali biti. Djelomično zbog uzbuđenja od putovanja a djelomično, bez sumnje, zbog potresa. Imate li glavobolje?

— Imam, i to vrlo jake. I postajem smetena i tada se ne mogu sjetiti nekih stvari.

Hilary je osjećala da je dobro neprestano naglašavati tu rastresenost. Dr Rubec je kimnuo.

— Da, da, da. Ali ne morate se brinuti. Sve će to proći. Sada ćemo imati nekoliko testova, da odlučimo koja ste vrsta karaktera.

Hilary se osjećala malo nervozno, ali pokazalo se da je sve prošlo dobro. Bio je to potpuno rutinski test. Dr Rubec je napravio nekoliko različitih pokusa.

— Pravo je zadovoljstvo — rekao je konačno — raditi s nekim — oprostite mi, madame, i nemojte pogrešno shvatiti što ću reći — s nekim tko ni po čemu nije genije.

— Nipošto nisam genije — nasmijala se Hilary.

— Na sreću — rekao je dr Rubec.

— Uvjeravam vas da će vaš život biti mnogo mirniji. — Uzdahnuo je. — Ovdje, kao što ste vjerojatno vidjeli, najviše radim sa snažnim intelektima, ali i s tipom senzitivnog intelekta, koji tako lako postane neuravnotežen, a emocionalni su stresova jaki. Učenjak, madame, nije hladna, mirna ličnost. On živi u mašti. Zapravo — naglasio je dr Rubec — između prvorazrednog tenisača, operne primadone i

nuklearnog fizičara vrlo je mala razlika što se tiče emocionalne nestabilnosti.

— Tako je — rekla je Hilary, sjetivši se da se za nju misli kako je nekoliko godina živjela u blizini učenjaka. — Oni su ponekad prilično temperamentni.

Dr Rubec ispružio je obje ruke.

— Nećete vjerovati — rekao je — kakve se ovdje stvaraju emocije. Svađe, ljubomore, razdražljivosti! Moramo to smirivati. Ali vi — madame, smiješio se — vi ste ovdje u manjini. Sretni ste, ako mogu reći tako.

— Ne razumijem vas? Kakva manjina?

— Žene — rekao je Rubec. — Ovdje nemamo mnogo žena. Malo ih je, ali žive mnogo vedrije jer ih ne opterećuje genijalnost muževa i njihovih kolega.

— Čime se bave žene? — upitala je Hilary. — To je sve tako novo za mene. Još ništa ne razumijem — ispričavala se.

— Shvaćam vas, to je prirodno. Njihove aktivnosti ovise o interesu. Bave se različitim hobijima, rekreacijom. Ima i tečajeva. Izbor je velik. Vidjet ćete, to je ugodan život.

— Jeste li vi zadovoljni?

Bilo je to smiono pitanje i dok ga je postavljala Hilary se pitala je li to pametno. Izgledalo je da to dra Rubeca zabavlja.

— Jesam, madame — rekao je. — Ovdje mi je život interesantan i do krajnosti miran.

— Nikad ne zažalite za — Švicarskom?

— Ne čeznem za domom. Moje su obiteljske prilike bile loše. Imao sam ženu i nekoliko djece. Nisam rođen za obiteljski život. Ovdje je neizmjereno bolje. Imam izvrsne mogućnosti da proučavani određene aspekte ljudskog uma o čemu pišem knjigu. Oslobodio sam se svih briga, ništa me ne ograničava. To je upravo ono za čim sam čeznuo.

— Kome idem poslije vas? — upitala je Hilary, dok se pozdravljala s njim.

— Gospođica La Roche odvest će vas do odjela s odjećom. Rezultat će, siguran sam, biti vrijedan divljenja.

Poslije žena sličnih robotima gospođica La Roche ugodno je iznenadila Hilary. Mademoiselle La Roche bila je vendeuse u jednoj pariškoj kući haute couture i izgledala je uzbudljivo ženstveno.

— Oduševljena sam, madame, što smo se upoznale. Nadam se da ću vam moći pomoći. Kako ste tek stigli, bez sumnje ste umorni, zato bih vam sad preporučila da uzmete samo ono najnužnije. Sutra i slijedećeg tjedna, možete polako razgledati što imamo na skladištu. Uvijek mislim da to zamara kad se stvari moraju izabrati na brzinu. Predlažem vam, ako se slažete, da uzmete garnituru donjeg rublja, večernju haljinu i možda tailleur.

— Kako to divno zvuči — rekla je Hilary. — Ne mogu vam reći kako se čovjek osjeća neugodno kad nema ništa drugo osim četkice za zube.

Mademoiselle La Roche veselo se nasmijala. Brzo joj je uzela mjere i pvela Hilary u veliki odjel s ugrađenim ormarima. Ovdje je bilo svih vrsta odjeće, izrađene od dobrih materijala, odlično sašivene i u velikom izboru brojeva. Kad je Hilary izabrala osnovnu la toilette, prešle su u odjel za kozmetiku gdje su odabrale puder, kreme i ostale toaletne potrepštine. Sve je predano jednoj prodavačici, domorodačkoj djevojci sa sjajnim tamnim licem, odjevenoj u besprijekornu bjelinu i rečeno joj je da to odnese u Hilaryn apartman.

Hilary se sve više činilo da sanja.

— Imat ćemo zadovoljstvo da vas uskoro ponovo vidimo, nadam se — srdačno je rekla mademoiselle La Roche. — Bit će mi veliko zadovoljstvo, madame, pomoći vam da izaberete neke od naših modela. Entre nous, često se ponekad razočaram. Te dame učenjaci, vrlo malo polažu na la toilette. Zapravo, pola sata prije vas bila je ovdje vaša suputnica.

— Helga Needheim?

— Ah, da, tako se zove. Ona je Boche, a Bocfies nam nisu simpatične. Zapravo i ne izgleda loše. Kad bi se samo malo dotjerala i izabrala ono što joj dobro pristaje, izgledala bi vrlo dobro. Ali nju uopće ne zanima odjeća, čini mi se da je liječnik. Neki specijalist. Nadajmo se da će se više brinuti o pacijentima nego o la toilette — Ah, za njom se zaista neće osvrnuti nijedan muškarac!

Gospođica Jennson, mršava djevojka s naočarima, koja ih je dočekala pri dolasku, ušla je u modni salon.

— Jeste li završili ovdje, gospođo Betterton? — upitala je.

— Jesam, hvala — odgovorila je Hilary.

— Tada ćete vjerojatno poći sa mnom da posjetite zamjenika direktora.

Hilary je rekla au revoir mademoiselle La Roche i pošla je za ozbiljnom gospođicom Jennson.

— Tko je zamjenik direktora? — upitala je.

— Doktor Nielson.

Ovdje je svatko nekakav doktor, pomislila je Hilary.

— Tko je zapravo doktor Nielson? — upitala je. — Liječnik, znanstvenik?

— On nije doktor medicine, gospođo Betterton. Vodi administraciju. Sve primjedbe stižu k njemu. On je administrativni vođa Saveza. Uvijek razgovara sa svakim tko stigne. Nakon toga ga vjerojatno više nikad nećete vidjeti, osim ako se ne pojavi nešto vrlo važno.

— Razumijem — rekla je Hilary ponizno. Bilo joj je drago što su ovdje svi bili u istom položaju.

Do dra Nielsona stigle su prošavši kroz dvije sobe u kojoj su radili stenografi. Kad su konačno stigle u njegovu radnu sobu, dr Nielson se digao od stola. Bio je to krupan, rumen čovjek, uglađena ponašanja. Prekooceanskog porijekla, zaključila je Hilary, sudeći prema slabom američkom akcentu.

— Drago mi je — počeo je govoriti pošavši joj u susret — što vas mogu pozdraviti ovdje, gospođo Betterton. Nadam se da ćete biti sretni s nama. Žao mi je zbog nesretnog slučaja, za vrijeme putovanja, ali mi je drago što nije bilo gore. Imali ste sreću. Zaista ste vrlo sretni. Suprug vas je čekao s nestrpljenjem i nadam se da ćete se sad, kad ste stigli, smiriti i biti sretni među nama.

— Hvala vam.

Hilary je sjela na stolac, koji joj je ponudio.

— Htjeli ste me nešto pitati? — Nielson se susretljivo nagnuo preko stola. Hilary se malo nasmijala.

— To je vrlo teško — nasmiješila se. — Toliko je mnogo pitanja, da ne znam odakle bih počela.

— Točno, točno. Razumijem vas. Ali, ako poslušate moj savjet — ja ne bih pitao ništa. Jednostavno se prilagodite i čekajte ono što će doći. To je najbolji put — vjerujte mi.

— Tako sam zbunjena — rekla je Hilary — sve je tako neočekivano.

— Da. Većina se ljudi tako osjeća. Svi su izgleda mislili da će stići negdje drugdje — veselo se nasmijao. — Većini ljudi naša pustinjska kuća prilično je iznenađenje.

— Mene je zaista iznenadila.

— Mi ne govorimo mnogo unaprijed. Ljudi ne mogu biti diskretni, znate, a diskrecija je prilično važna. Ali ovdje će vam biti udobno, vidjet ćete. Sve što vam se ne sviđa — ili ako nešto posebno želite ... samo nas obavijestite i mi ćemo vidjeti što možemo uraditi! Bilo kakve umjetničke potrebe, na primjer. Slike, skulpture, muzika, ovdje imamo posebno odjeljenje za to.

— Bojim se da nemam smisla za umjetnost.

— Ovdje je živ društveni život. Imamo tenisko igralište i terene za ostale sportove i rekreaciju. Obično prođe tjedan ili dva, ali uvijek nađemo što ljudima odgovara, osobito ženama. Vaš muž ima svoj posao i on mu oduzima velik dio vremena, tako se i ne stigne dosađivati.

— Ali da li netko — da li ostaje ovdje?

— Ostaje ovdje? Mislim da vas nisam shvatio, gospođo Betterton.

— Mislim, da li čovjek ostaje ovdje ili ide dalje, negdje drugdje.

Dr Nielson postao je prilično neodređen.

— To ovisi o vašem mužu — odgovorio je. — Da, da, sve ovisi o njemu. Ima mogućnosti. Različitih mogućnosti. Ali bolje je sad ne ulaziti u to. Predlažem, no dobro, posjetite me opet, otprilike za tri sedmice. Reći ćete mi kako ste se snašli i sve što biste željeli.

— Da li itko — uopće izlazi van?

— Van, gospođo Betterton?

— Mislim, izvan zidova.

— Vrlo prirodno pitanje — dobroćudno je zaključio dr Nielson. — Da, da sasvim prirodno. To pita većina ljudi kad dođe ovamo. Ali glavno je u našem Savezu to da je to svijet unutar sebe. Nema ničeg, ako sudim po sebi, po što bih išao van. Vani je samo pustinja. Ne grdim vas, go spođo Betterton. Većina ljudi se tako osjeća kad dođe ovamo. Blagi oblik klaustrofobije. To tako naziva drRubec. Ali to prođe, uvjeravam vas. To je lebdenje, da tako kažem, između svijeta koji ste napustili i ovoga u koji ste ušli. Jeste li ikad promatrali mravinjak, gospođo Betterton? Zanimljiv prizor. Vrlo zanimljiv i poučan. Stotine malih, crnih kukaca žuri amo-tamo, tako ozbiljno,

tako užurbano, tako odlučno. U vama je vladala takva zbrka. To je stari, loši svijet koji ste napustili. Ovdje je odmor, beskrajno vrijeme. Uvjeravam vas — smiješio se — raj na zemlji.

Trinaesto poglavlje

— To je kao škola — rekla je Hilary.

Opet je bila u svom apartmanu. Izabrana odjeća i pribor čekali su je u spavaćoj sobi. Objesila je odjeću u ormar i razmjestila ostale stvari.

— Znam. — I ja sam tako osjećao — rekao je Betterton.

Razgovarali su oprezno i pomalo ukočeno. Sjena mogućeg mikrofona još je visila iznad njih.

— Mislim da je to u redu, znaš. Vjerujem da sam to tako zamišljao. Ali ipak ...

Nije završio rečenicu i Hilary je znala da je htio reći... ali je ipak bolje da budemo oprezni.

Sve je kao fantastična mora, mislila je Hilary. Ovdje je ona, dijeli spavaću sobu sa stranim čovjekom, a budući da je još prevladava osjećaj nesigurnosti i opasnosti, ni jednoga od njih ta intimnost nije zbunjivala. To je kao uspon na švicarske planine, gdje djeliš kolibu s vodičima i ostalim planinarima kao nešto sasvim prirodno. Nakon minute ili dvije Betterton je rekao:

— Trebat će ti vremena da se privikneš, znaš. Hajde da budemo prirodni. Sasvim obični, kao što smo bili kod kuće.

Shvatila je koliko je to mudro. Osjećaj nerealnosti nije popuštao i neće popustiti, pretpostavljala je, još neko vrijeme. Razloge zbog kojih je Betterton napustio Englesku, njegove nade, njegova razočaranja sad nisu mogli pretresati. Oni su bili dvoje ljudi koji igraju ulogu, nad koje se nadnijela neodređena opasnost.

— Prošla sam kroz bezbroj formalnosti. Medicinske pretrage, psihološki testovi i sve ostalo.

— To je uobičajeno. Mislim da je to prirodno.

— I tebi se isto dogodilo?

— Više-manje.

— Onda sam išla da vidim — zamjenika direktora, mislim da ga tako zovu?

— Tako je. On vodi ovo mjesto. Vrlo sposoban, odličan administrator.

— Ali on nije pravi direktor?

— Oh, ne, to je sam direktor.

— Da li itko — hoću li vidjeti direktora?

— Mislim da hoćeš, prije ih' kasnije. Ali on se ne pojavljuje često. Javi nam se s vremena na vrijeme — on je izvanredna ličnost.

Bettertonove obrve malo su se namrštile i Hilary je shvatila da je bolje odustati od tog razgovora.

— Večera je u osam. Od osam do osam i trideset. Bilo bi dobro da pođemo dolje, ako si spremna — rekao je pogledavši u sat.

Govorio je upravo tako kao da stanuje u hotelu.

Hilary se presvukla. Meka sivozelena haljina, izvrsno je isticala njenu crvenu kosu. Oko vrata je zakopčala ogrlicu od lijepog umjetnog nakita i rekla je da je spremna. Sišli su stepenicama, zatim duž hodnika do velike blagovaonice. Gospođica Jennson pošla im je u susret.

— Priredila sam malo veći stol za vas, Tome — rekla je Bettertonu. — S vama će sjediti dvojica suputnika vaše žene i, naravno, Murchisonovi.

Pošli su prema označenom stolu. U sobi su većinom bili stolovi za četiri, osam ili deset osoba. Andy Peters i Ericsson već su sjedili za stolom i ustali su kad su stigli Hilary i Tom. Hilary im je predstavila svog »muža«. Sjeli su i uskoro im se pridružio drugi par. Njih je Betterton predstavio kao dra i gospođu Murchison.

— Simon i ja radimo u istom laboratoriju — objasnio im je.

Simon Murchison bio je mršav anemičan čovjek, imao je oko dvadeset šest godina. Njegova žena bila je tamne puti i zdepasta. Govorila je s jakim stranim akcentom. Hilary je bila sigurna da je Talijanka. Zvala se Bianca. Pozdravila je Hilary ljubazno, ali s određenom rezervom, ili se to Hilary samo pričinilo.

— Sutra ću vas provesti okolo i pokazati sve što je važno. Vi niste znanstvenik, zar ne? — upitala je.

— Bojim se da nemam naučno obrazovanje. Prije udaje radila sam kao tajnica — dodala je.

— Bianca je imala pravo obrazovanje — rekao je njen muž. — Studirala je ekonomiju. Ponekad daje satove, ali je teško ovdje potrošiti toliko slobodno vrijeme.

— Ja ću se snaći — slegnula je ramenima Bianca. — Osim toga, Simone, ja sam došla ovamo da budem s tobom. Mnogo bi se toga moglo bolje organizirati. Možda će mi sad gospođa Betterton, kad nije zauzeta naučnim radom, moći pomoći u tome.

Hilary je požurila da se s njom složi. Andy Peters ih je sve nasmijao kad je pokajnički rekao:

— Mogu reći da se osjećam kao dječarac pun čežnje za domom koji je upravo pošao u internat. Volio bih da idem dolje i radim neki posao.

— Ovo je prekrasno mjesto za posao — oduševljeno je izjavio Simon Murchison. — Nitko ; te ne smeta, a imaš pri ruci sve moguće aparate.

— Čime se vi bavite? — upitao je Andy Peters.

Trojica muškaraca prešla su na stručne teme koje Hilary nije mogla pratiti. Obratila se Ericssonu, koji se nekako odsutno naslonio u stolicu.

— A vi, da li se i vi osjećate kao dječak koji čezne za domom? — upitala je.

Pogledao ju je kao da ga je svojim pitanjem vratila iz nekog dalekog svijeta.

— Meni ne treba dom — rekao je. — Sve te stvari — dom, osjećaji, roditelji, djeca — sve je to velika zapreka. Da bi radio, čovjek mora biti sasvim slobodan.

— Osjećate da ćete ovdje biti slobodni?

— Još ne mogu ništa reći. Nadam se.

— Poslije večere — obratila joj se Bianca — ima mnogo mogućnosti za zabavu: u sobi za kartanje možete igrati bridž; imamo i kino, tri večeri u tjednu održavaju se kazališne predstave, a često je i ples.

— Sve je to nepotrebno — nezadovoljno se namrštio Ericsson. — Samo rasipa energiju.

— Ženama je to potrebno — usprotivila se Bianca.

Pogledao ju je hladno, gotovo netrpeljivo.

Njemu su i žene nepotrebne, pomislila je Hilary. — Poći ću rano u krevet — rekla je naglas. — Večeras ne bih voljela gledati film ni kartati se.

— Tako je, draga — žurno je dodao Tom Betterton. — Mnogo je bolje da legneš rano i dobro se odmoriš. Još si umorna od putovanja.

Kad su ustali od stola, Betterton je predložio:

— Ovdje su noći predivne. Poslije večere obično prošetamo na terasi, prije nego što se razidemo na zabavu ili učenje. Pođimo malo gore, a zatim ćeš leći.

Gore su se odvezli dizalom kojim je upravljao domorodac veličanstvena izgleda u bijeloj odjeći. Služinčad je bila tamnije kože i masivnije građe nego vitki, ljupki Berberi — pustinjski tip, mislila je Hilary. Hilary je ustuknula pred neočekivanom ljepotom vrta na krovu i pomisli na novac koji se morao potrošiti da se to napravi. Mora da su tone zemlje donesene ovamo gore. Rezultat je bio: »Priča iz 1001 noći«, čuo se žubor vode, a okruživale su ih visoke palme, tropsko lišće banana i drugog bolja, staze su bile od prekrasno obojenih ploča s crtežima perzijskog cvijeća.

— To je nevjerojatno — rekla je Hilarjr. — Ovdje usred pustinje! — Govorila je ono što je osjećala. — To je kao »Priča iz 1001 noći«.

— Slažem se s vama, gospođo Betterton — kazao je Murchison. — Ovo upravo izgleda kao čarobno djelo diva. No dobro — čak ni u pustinji nema toga što se ne može učiniti vodom i novcem!

— Odakle dolazi voda?

— Izvor je urezan duboko u planini. To je raison d'etre Saveza.

U vrtu se čuo žamor ljudi, ali malo pomalo su nestajali.

Murchisonovi su se ispričali. Otišli su pogledati neki balet.

Ostalo je još nekoliko ljudi. Betterton je vodio Hilarjr za ruku do praznog prostora blizu ograde. Iznad njih je bilo vedro nebo sa zvijezdama, a zrak je već bio hladan i oštar. Ovdje su bili sami. Hilarjr je sjela na nisku betonsku ogradu, a Betterton je stao ispred nje.

— Napokon — rekao je tihim nervoznim glasom — tko si ti, do vraga?

Časak ga je gledala bez riječi. Prije nego što je odgovorila na njegovo pitanje, bilo je nešto što je sama htjela saznati.

— Zašto si me prepoznao kao svoju ženu? — upitala je.

Gledali su jedno u drugo. Nijedno od njih nije željelo da prvo odgovori na pitanje. Bio je to duel snage, ali Hilarjr je znala: što god da je Tom Betterton bio prije nego što je napustio Englesku, njegova je snaga sad bila manja od njezine.

Ona je stigla ovamo svježa i sa samopouzdanjem da organizira svoj život — Tom Betterton je već živio planiranim životom. Ona je

bila jača.

Konačno je pogledao ustranu i promrmljao mrzovoljno:

— Bio je — to — jednostavno impuls. Vjerojatno sam bio lud. Maštao sam da su te možda poslali — da me izbaviš odavde.

— Znači da želiš izaći odavde?

— Bože, kako možeš pitati?

— Kako si došao ovamo iz Pariza? Tom Betterton se nasmijao nesretno.

— Nisu me kidnapirali ili bilo što slično, ako je to ono što misliš. Došao sam po svojoj slobodnoj volji, prema vlastitoj odluci. Bio sam oduševljen tom idejom.

— Znao si kamo ideš?

— Nisam imao pojma da ću stići u Afriku, bio sam uhvaćen običnim mamcem. Mir na zemlji, slobodna razmjena mišljenja među znanstvenicima u svijetu; ugušivanje kapitalista i ratnih huškaša — sve uobičajene fraze. Taj momak Peters, koji je stigao s tobom, isti je, progutao je istu meku.

— A kad si došao ovamo — nije bilo tako? Ponovo se gorko nasmijao.

— Vidjet ćeš sama. Možda i jest manje-više to. Ali to nije onako kako sam mislio da će biti. To nije — sloboda.

Sjeo je kraj nje, ljut sam na sebe.

— To me progonilo kod kuće, znaš. Osjećaj da te promatraju, špijuniraju. Sve te mjere opreza. Moraš računati na nečije akcije, prijatelje... Sve je to potrebno, ali se umoriš na kraju... I onda dođe netko s predivnim prijedlogom. Slušaš ga i sve ti zvuči dobro — opet se kratko nasmijao. — I završiš — ovdje!

— Misliš reći da si se našao točno u istim prilikama iz kojih si pokušao pobjeći? — polako je kazala Hilarjr. — Promatraju te i špijuniraju na sasvim isti način — ili još gore?

Betterton je nervozno maknuo kosu s čela.

— Ne znam — odgovorio je. — Ozbiljno, ne znam. Nisam siguran. Možda se sve to događa u mojoj mašti. Uopće ne znam da li me promatraju. Zašto bi im bio sumnjiv? Zašto bi se oni uzrujavali? Oni su me doveli ovamo — u zatvor.

— To nije ono što si zamišljao?

— To je čudna stvar, čini mi se da na neki način jest. Radni uvjeti su odlični. Imaš sve mogućnosti, izvanredne laboratorije, aparature. Možeš raditi dugo, a isto tako i kratko vrijeme, ako ti se sviđa. Uživaj sve pogodnosti. Sve je prvorazredno — hrana, odjeća, stanovi, ali si cijelo vrijeme svjestan da si u zatvoru.

— Znam. Kada su danas za nama zveknula vrata, bio je to užasan osjećaj — stresla se Hilary.

— Dakle — Betterton je izgledao kao da se sabrao — ja sam odgovorio na tvoje pitanje. Sad ti odgovori na moje. Što radiš ovdje predstavljajući se kao Olive?

— Olive — zastala je, tražeći riječ.

— Da? što je s Olive? Što joj se dogodilo? Što pokušavaš reći?

Sa žaljenjem je gledala njegovo preplašeno, nervozno lice.

— Teško mi je reći.

— Misliš — nešto joj se dogodilo?

— Da, žao mi je, užasno žao ... Tvoja žena je mrtva... Pošla je da ti se pridruži i avion se srušio. Odvedena je u bolnicu i za dva dana — umrla.

Gledala je u njega. Kao da nije htio pokazati nikakve osjećaje.

— Tako, Olive je mrtva? Razumijem — rekao je mirno.

Nastala je duga stanka. Tada se okrenuo prema njoj.

— U redu. Idemo dalje. Uzela si njeno mjesto i došla ovamo, zašto?

Ovaj put je Hilary pripremila odgovor. Tom Betterton je vjerovao da je ona poslana da ga izbavi, kao što je rekao. To nije bila istina. Hilary je bila špijunka. Poslana je sa zadatkom, ne da planira bijeg čovjeka koji se po svojoj želji doveo u položaj u kojem je sada. Osim toga, nije ni mogla zahtijevati nikakvo izbjavljenje, bila je zatvorenik isto tako kao i on. Potpuno mu se povjeriti bilo bi opasno. Betterton je bio vrlo blizu sloma živaca. Mogao bi ga doživjeti svakog trenutka. U takvoj situaciji bilo bi ludo od njega očekivati da sačuva tajnu.

— Bila sam u bolnici s tvojom ženom, kad je umrla. Obećala sam joj da ću pokušati da stignem do tebe. Jako je željela da ti preda poruku.

Betterton se namrštitio.

Nastavila je prije nego što je mogao zapaziti slabosti te priče.

— Nije to tako nevjerovatno kako zvuči. Vidiš, meni su bliske te ideje — ideje o kojima si upravo govorio. Naučne tajne dostupne

svim narodima — novi svjetski red. Bila sam time oduševljena. I tada sam se sjetila — svoje kose — ako oni očekuju crvenokosu ženu istih godina, mislila sam, mogla bih pokušati. U svakom slučaju, vrijedilo je pokušati.

— Da — rekao je. Preletio je pogledom preko njene kose. — Tvoja kosa je upravo kao Olivina.

— Osim toga tvoja je žena bila tako uporna — zbog poruke koju je željela da ti predam.

— Ah da, poruka. Kakva poruka?

— Da ti kažem da budeš oprezan — vrlo oprezan — da si u opasnosti — od nekoga Borisa.

— Boris? Misliš, Boris Glydr?

— Da, poznaješ li ga?

— Nisam ga nikad sreo — odmahnuo je glavom. — Ali znam ga po imenu. On je rođak moje prve žene.

— Zašto bi on bio opasan?

— Molim? — upitao je odsutno. Hilary je ponovila pitanje.

— Ah, to — izgledalo je da se mislima vratio izdaleka — ne znam zašto bi on bio opasan, ali istina je da je po svemu opasan tip.

— Na koji način?

— On je jedan od onih glupih idealista koji bi sa zadovoljstvom pobio pola čovječanstva, ako bi smatrao da je to zbog nečeg dobro.

— Poznajem tu vrstu ljudi.

Osjećala je da jasno zna. (Ali zašto?)

— Da li ga je Olive vidjela? Što joj je rekao?

— Ne znam. To je sve što je rekla. O opasnosti — a da, rekla je: »da ona to ne može povjerovati«.

— Povjerovati što?

— Ne znam. — Trenutak je oklijevala i zatim je dodala: — Shvaćaš li — ona je umirala ...

Izraz boli preletio je njegovim licem.

— Znam... Znam ... Trebam vremena. Sada to ne mogu shvatiti. Ali čudim se zbog Borisa. Kako mi on može biti opasan ovdje? Ako je vidio Olive, to je, pretpostavljam bilo u Londonu?

— Jest, bio je u Londonu.

— Jednostavno to ne mogu povezati... Ali što to uopće znači? Kakve to ima veze, do vruga? Mi smo ovdje, zatvoreni u tom

prokletom Savezu okruženi s bezbroj robota...

— I meni izgledaju upravo tako.

— I mi ne možemo izići. — Udario je šakom na beton. — Mi ne možemo izići.

— Možemo — rekla je Hilary. Okrenuo se i zaprepašteno zagledao u nju.

— Što, zaboga, misliš?

— Pronaći ćemo način — kazala je Hilary.

— Draga moja djevojko. — Njegov je smijeh bio podrugljiv. — Ti ne možeš ni zamisliti gdje se nalaziš.

— Ljudi su bježali iz najnemogućijih mjesta za vrijeme rata — ustrajala je tvrdoglavo Hilary. Nije dopustila da padne u očaj. — Oni su se izvlačili kroz električne žice, prokopavah' tunele.

— Kako možeš kopati tunel kroz žive stijene? I kuda? Oko nas je pustinja.

— Tada mora postojati nešto drugo. Gledao ju je. Ona se samosvjesno smiješila, više tvrdoglavo, nego iskreno.

— Kakva si ti izvanredna djevojka. Izgledaš prilično sigurna u sebe.

— Uvijek postoji neki način. Ali za to će trebati vremena i mnogo planiranja.

— Vrijeme — ponovo se smrknuo. — Vrijeme. To je ono što ne mogu izdržati.

— Zašto?

— Ne znam hoćeš li me moći razumjeti. To je ovako. Zapravo ovdje ne mogu raditi svoj posao.

— Kako to misliš? — namrštila se.

— Kako da ti objasnim? Ne mogu raditi? Ne mogu misliti. U tom poslu čovjek mora imati visok stupanj koncentracije. Mnogo toga je — kreacija. Otkad sam došao ovamo, jednostavno sam izgubio unutrašnji poriv. Jedino sam sposoban za obični najamni rad. Ono što može raditi svaki obični znanstvenik. Ali nisu me zbog toga doveli ovamo. Oni žele originalni materijal, a ja ne mogu uraditi ništa originalno. I što više postajem nervozan i uplašen sve sam manje sposoban da stvorim bilo što vrijedno. A to me izbacuje iz stolca, shvaćaš li?

Shvatila je. Prisjetila se primjedaba dra Rubeca o primadonama i učenjacima.

— Ako im ne budem koristan, što će učiniti? Likvidirat će me.

— Neće!

— Hoće, hoće! Oni nisu sentimentalni. Dosad me spašavala ova plastična operacija. To se radi postepeno. I naravno od čovjeka koji neprestano ima male operacije ne može se očekivati da bude koncentriran. Ali sad su završili posao.

— Ali zašto su to uopće radili?

— Radi sigurnosti. Moje sigurnosti, mislim. Oni to rade, ako si tražen čovjek.

— Jesi li ti tražen?

— Jesam, zar nisi znala? Pretpostavljam da u novinama nisu objavili najvažnije činjenice. Možda ni Olive nije znala. Ali mene zaista traže.

— Misliš zbog — izdaje, to je prava riječ? Ti si im prodao atomske tajne?

— Ništa nisam prodao — izbjegavao je njezin pogled. — Dao sam im ono što sam znao o našem procesu — dao sam svjesno. Ako mi možeš vjerovati, selio sam im dati. To je dio cijele stvari — ujedinjenje naučnih spoznaja. Zar ne možeš razmjeti?

Mogla je razumjeti. Mogla je razumjeti da je Andy Peters radio upravo to. Mogla je vidjeti Ericssona s njegovim fanatičnim, sanjalačkim očima kako s velikim entuzijazmom izdaje svoju zemlju.

Ipak bilo joj je teško zamisliti Toma Bettertona da to radi. S užasom je spoznala da je upravo u tome razlika između onog Bettertona prije nekoliko mjeseci kad je došao pun oduševljenja i ovog Bettertona sada, nervoznog, potučenog, jasnog, uplašenog čovjeka.

Betterton je nervozno pogledao oko sebe i rekao.

— Svi su otišli dolje. Bilo bi bolje ... Ustala je.

— Znaš, moramo sad nastaviti s time. Mislim, moraš i dalje biti moja žena — zamolio ju je nespretno.

— Naravno.

— Moramo ostati u istoj sobi, ali bit će to sasvim u redu. Mislim, ne moraš se bojati... ostatak je progutao.

— Kako je lijep — mislila je Hilary, promatrajući njegov profil — a kako me to uopće ne dira...

— Mislim da se ne moramo brinuti zbog toga — rekla je vedro. — Važno je odavde izići živ.

Četrnaesto poglavlje

U sobi hotela »Mamounija« u Marakešu Jessop je razgovarao s gospođicom Hetherington. Ova gospođica Hetherington razlikovala se od one što ju je Hilary znala u Casablanki i Fezu. Ista pojava, ista frizura, ali izmijenilo se ponašanje. Bila je to živahna i sposobna žena, doimala se mnogo mlađa.

Treća osoba u sobi bio je tamnopusiti debeljko inteligentnih očiju. Lupkao je prstima po stolu i ispod glasa pjevušio francusku pjesmicu.

— Dakle, koliko vi znate — govorio je Jessop — to su bili jedini ljudi s kojima je govorila u Fezu.

Janet Hetherington je kimnula.

— Bila je tamo Calvin Baker, koju smo već sreli u Casablanki. Bila je srdačna s Olive Betterton, a i sa mnom. Ali Amerikanci su srdačni, oni se lako upuštaju u razgovor s svim ljudima i vole da im se pridruže na putovanju.

— Da — rekao je Jessop — bilo bi to prejednostavno da je ona ta koju tražimo.

— Osim toga — nastavila je Janet Hetherington — ona je također bila u tom avionu.

— Mislite — rekao je Jessop — da je nesreća bila planirana? što je s time, Leblanc? — sa strane je pogledao u debeljka.

Leblanc je prestao pjevušiti i lupkati po stolu.

— Qa se peut — rekao je. — Mogla je biti sabotaža i možda se zato srušio. Nikad nećemo saznati. Avion se raspao i zapalio i svi su putnici izgorjeli.

— Što znate o pilotu?

— Alcadi? Mlad, prilično pouzdan. Ništa više. Slabo plaćen. — Posljednje riječi izgovorio je s malom stankom.

— Zato ga mogu potkupiti drugi poslodavci, ali sigurno nije kandidat za samoubojstvo? — primijetio je Jessop.

— Našli su sedam leševa — izvještavao je Leblanc. Previše su izgorjeli i ne mogu se indetificirati, ali ipak se prebrojilo sedam tijela. To se ne može poreći.

— Što vi kažete? — Jessop se opet okrenuo prema Janet Hetherington.

— Bila je u Fezu jedna francuska obitelj s kojom je gospođa Betterton izmijenila nekoliko riječi. Tamo je bio i bogati švedski poslovni čovjek s privlačnom kćerkom. I naftni magnat, gospodin Aristides.

— To je zanimljiva ličnost — naglasio je Leblanc. — Uvijek sam se pitao, kako se osjeća čovjek koji pliva u novcu? Ja bih — dodao je iskreno — držao rasne konje, zabavljao se sa ženama, uopće uživao bih ovaj život. A stari Aristides zatvara se u svom dvorcu u španjolskoj i sakuplja, kažu, kineski porculan iz razdoblja Sunga. Ali čovjek se mora sjetiti da on ima skoro sedamdeset. U tim godinama čovjeka valjda zanima samo kineski porculan.

— Kinezi vjeruju — opomenuo ga je Jessop — da su najplodnije godine upravo između šezdesete i sedamdesete i da tada čovjek najviše cijeni ljepotu i užitak života.

— Pas moi! — rekao je Leblanc.

— Bili su u Fezu i neki Nijemci — nastavila je Janet Hetherington — ali oni, čini mi se, nisu obraćali pažnju na Olive Betterton.

— Možda je razgovarala s konobarom ili slugom — rekao je Jessop.

— To je uvijek moguće.

— Rekli ste da je išla sama u stari grad, zar ne?

— Sa službenim vodičem. Netko se mogao sastati s njom na tom izletu.

— U svakom slučaju, iznenada je odlučila da posjeti Marakeš.

— Nije iznenada — ispravila ga je. — Već je imala rezervacije.

— Zabunio sam se — rekao je Jessop. — Mislio sam reći da je gospođa Calvin Baker prilično iznenadno odlučila poći s njom.

Ustao je i prošetao gore-dolje.

— Poletjela je u Marakeš — zaključio je — i avion je eksplodirao i srušio se u plamenu. Za nekoga tko se zove Olive Betterton opasno je putovati avionom. Prvo nesreća u Casablanki, a sada ova. Je li to bila nesreća ili kamuflaža? Ako je bilo ljudi koji su se željeli osloboditi Olive Betterton, postoji lakši način da se to učini nego uništiti avion?

— Nikad se ne zna — naglasio je Leblanc. — Shvatite me, mon cher. Kad jedanput dođeš u stanje da ti oduzimanje ljudskih života više ništa ne znači, tada je jednostavnije staviti paketić eksploziva ispod sjedišta u avionu nego čekati u mraku iza ugla i nekome

gurnuti nož u leđa. Pri tom se nitko ne uzbuđuje što će stradati i šest drugih ljudi.

— Znam da sam u manjini — tvrdoglavo je ustrajao Jessop — ali mislim da postoji i treća mogućnost — da su oni izmislili nesreću.

Leblanc ga je upitno pogledao.

— Moglo bi i to biti. Avion se mogao spustiti i tek zatim zapaliti. Ali ne možete zanemariti činjenicu, mon cher Jessop, da su u avionu bili ljudi. Izgorjeli leševi zaista su bili tamo.

— Znam — rekao je Jessop — to je kamen smutnje. Ne poričem da je moja ideja fantastična, ali to je prejednostavan kraj našeg lova. Prejednostavan. Duboko to osjećam. — Ponovo se okrenuo Leblancu. — Vi ste pokrenuli istragu?

— Još prije dva dana — odgovorio je Leblanc. — Dobri su to ljudi. Avion je stradao usred pustinje. Bio je izvan kursa letenja.

— Što je značajno — naglasio je Jessop.

— Najbliža mjesta, kuće, cesta, sve se pažljivo istražuje. U vašoj zemlji nismo shvatili važnost ispitivanja. U Francuskoj smo također izgubili neke od najboljih učenjaka. Lakše je kontrolirati temperamentne operne pjevače, nego učenjake, mon cher. To su briljantni mladi ljudi, ali hiroviti, buntovni i, što je najopasnije, gotovo svi su lakovjerni, što oni zamišljaju icip? Da će im teći med i mlijeko i da će stvoriti zlatnu eru čovječanstva. Jadnici, kakva ih razočaranja čekaju!

— Pogledajmo ponovo popis putnika — odlučio je Jessop.

Francuz je pružio ruku, izvadio popis iz željezne košarice za spise i stavio ga pred kolegu. Obojica su se zajedno udubila u njega.

— Gospođa Calvin Baker, Amerikanka. Gospođa Batterton, Engleskinja. Torquil Ericsson, Norvežanin, što znate o njemu?

— Ništa važno — rekao je Leblanc. — Bio je mlad, najviše dvadeset sedam ili dvadeset osam godina.

— Poznato mi je njegovo ime — namrštio se Jessop pokušavajući se prisjetiti. — Da, da, gotovo sam siguran — čitao je referat pred Kraljevskim društvom.

— Tu je zatim religieuse — rekao je Leblanc, vraćajući se popisu. — Sestra Marie, tako nekako. Andrew Peters, također Amerikanac. Dr Barron. To je slavno ime, le docteur Barron. Velikan. Stručnjak za virusna oboljenja.

— Biološki rat — zaključio je Jessop. — To se slaže. Sve se slaže

...

— Bio je slabo plaćen i nezadovoljan,— napomenuo je Leblanc.

— Koliko ima do St. Ivesa? — promrmljao je Jessop.

Francuz mu je uputio brz pogled i nasmijao se.

— Samo jedna stara uspavanka — rekao je.

— Za St. Ives piše upitnik. Putovanje u ništa.

Telefon na stolu je zazujao i Leblanc je podigao slušalicu.

— Halo, Quest će gu'il y a? A, da pošaljite ga gore. — Okrenuo se prema Jessopu. Lice mu je odjednom živnulo i postalo energično. — Jedan od mojih ljudi. — Nešto su našli. Mon cher collegue, više ne tvrdim da je vaš optimizam bez razloga.

Za nekoliko minuta u sobu su ušla dva čovjeka. Prvi je bio sličan Leblancu, zdepast, tamnopot, inteligentan. Vladao se uglađeno, ali veselo. Na sebi je imao loše skrojeno evropsko odijelo gotovo sivo od prašine. Očito je tek bio stigao s putovanja. S njim je bio domorodac, u bijeloj odjeći. Krasila ga je dostojanstvena smirenost stanovnika pustinje. Sa čuđenjem je razgledao sobu dok je drugi brzo izvještavao na francuskom jeziku.

— Ponudili smo nagradu i svima je objavili.

— tumačio je Francuz. — Ovaj čovjek i njegova obitelj i mnogo njegovih prijatelja marljivo su tražili i nešto su našli. Rekao sam mu da ono što je našao donese sam, jer ćete ga možda željeti nešto pitati.

Leblanc se okrenuo prema Berberinu.

— Dobro ste obavili posao — rekao je arapski. — Imaš oca sokolove, moj oče. Pokaži nam što si otkrio.

Iz nabora bijele odjeće čovjek je izvadio mali predmet i koraknuvši do stola stavio ga ispred Francuza. Bio je to prilično veliki ružičastosivi umjetni biser.

— Isti je onakav kakva su mi pokazali — rekao je. — To je vrijedno i ja sam to našao.

Jessop je ispružio ruku i uzeo biser. Iz džepa je izvadio još jedan isti takav i usporedio ih. Tada je prešao preko sobe do prozora i oba ih pogledao kroz jaku leću.

— Oznaka je ovdje! — U njegovu se glasu osjetio trijumf. — Dobra djevojka — uzviknuo je — draga, dobra djevojka! Ona je to uradila.

Leblanc je ispitivao Marokanca na arapskom jeziku. Konačno se okrenuo prema Jessopu.

— Ispričavam se mon collegue — rekao je. — Taj je biser nađen na udaljenosti od gotovo pola kilometra od zapaljenog aviona.

— Što pokazuje da je Olive Betterton preživjela. Iako je sedam ljudi napustilo Fez u avionu, iako je nađeno sedam pougljenjenih tijela, nijedno od njih nije njeno — zaključio je Jessop.

— Sad ćemo nastaviti potragu — rekao je Leblanc. Opet je razgovarao s Berberinom i on mu se radosno nasmiješio. Napustio je sobu sa čovjekom koji ga je doveo. — Dobit će lijepu nagradu, kao što je obećano — rekao je Leblanc — a zatim će svi u tom kraju krenuti u potragu za tim biserima. Oni imaju oči sokolove, a vijest o novčanoj nagradi prostrujit će poput vjetra. Mon cher collegue, rezultati neće izostati, jedino ako je nisu otkrili dok je to radila.

— Ne vjerujem — Jessop je odmahnuo glavom. — Iznenada je pukla ogrlica od umjetnih bisera, takav nakit nosi većina žena. Pokupila je rasute i strpala ih u džep, ali u njemu je rupa kroz koju su neki biseri ispali. Osim toga, zašto bi oni sumnjali u nju? Ona je Olive Betterton i jedva čeka da se pridruži mužu.

— Sad ćemo stvar razmotriti u drugom svjetlu — rekao je Leblanc. Privukao je k sebi popis putnika. — Olive Betterton, drBarron — pročitao je podvukavši dva imena.

— Njih dvoje bi pošli bilo kuda. Amerikanka gospođa Calvin Baker. O njoj moramo razmisliti. Torquil Ericsson je, kako ste rekli, čitao znanstveni rad pred Kraljevskim društvom. Amerikancu Petersu piše u pasošu da je kemijski istraživač. Religieuse — ta bi dama mogla biti prerušena. Zapravo, cijela grupa ljudi lukavo je dovedena iz različitih mjesta da bi određenoga dana otputovala tim avionom. I tada se otkriva da je avion izgorio i u njemu se nalazi upravo sedam pougljenjenih tijela. Kako su to udesili, pitam se? Enfin, c'est colossal!

— Tako je. Sad znamo da je šest ili sedam ljudi krenulo na novo putovanje, a znamo i mjesto odakle su pošli. što ćemo sad uraditi — posjetiti to mjesto?

— Upravo tako — potvrdio je Leblanc. — Počet ćemo odatle. Sad, kad smo na tragu, pojavit će se i drugi dokazi.

— Ako su naše pretpostavke točne — kazao je Jessop — rezultati ne smiju izostati.

Pretpostavki je bilo mnogo i podosta su lutali. Smjer vožnje automobila, vjerojatna udaljenost, gdje je uzimao benzin, naselja u kojima su putnici mogli prenoćiti. Tragova je bilo mnogo i bili su izukrštani. Razočaranja je bilo napretek, ali su ipak napredovali.

— Voila, mon capitaine! Zahod je pretražen, kao što ste naredili. U tamnom uglu našli su biser umetnut u gumu za žvakanje. Vlasnik kuće je neki Abudul Mohamed, ispitali smo i njega i sinove. Najprije su poricali, ali su na kraju priznali. Bilo je, kažu, vozilo sa šest ljudi, koji su izjavili da su članovi njemačke arheološke ekspedicije. Proveli su noć u toj kući i bogato platili. Ali su im prijetili da nikome ne kažu ni riječi, jer je posrijedi neko zabranjeno iskopavanje. Djeca iz sela El Raif donijela su još dva bisera. Sad znamo pravac. Ima još nešto, mon capitaine. Viđena je ruka Fatme. Upravo kako ste predvidjeli. Ovaj tip ovdje, ispričat će vam što je vidio.

»Ovaj tip« bio je Berberin divljeg izgleda.

— Bio sam sa svojim stadom kad sam u noći čuo automobil. Prošao je kraj mene i u tom sam trenutku na jednoj strani vozila vidio ruku Fatme. Svijetlila je u tami — siguran sam u to.

— Svijetleći fosfor na rukavici može biti vrlo djelotvoran — promrmljao je Leblanc. — Čestitam na ideji, mon cher.

— To je efikasno — rekao je Jessop — ali je opasno. I bjegunci to mogu lako spaziti.

— Danju se ne može vidjeti — slegnuo je ramenima Leblanc.

— Ne može, ali oni su se u mraku zaustavili i izašli iz kola.

— Čak i tada se to može pripisati arapskom praznovjerju. To se često crta na kolima i vagonima. Svatko može pomisliti da je to nacrtao praznovjerni Musliman.

— Točno. Ali moramo biti oprezni. Jer, ako su to primijetili naši neprijatelji, moglo bi se dogoditi da su nama ostavili lažni trag. Fatminu ruku u fosfornoj boji.

— Slažem se, čovjek zaista mora biti oprezan. Uvijek oprezan!

Slijedećeg dana Leblanc je pokazao novi trag: tri lažna bisera složena u trokut, povezana malim komadom gume za žvakanje.

— To bi značilo — rekao je Jessop — da su u slijedećoj etapi putovali avionom? — Upitno je pogledao Leblanca.

— Izvanredan zaključak — potvrdio je ovaj drugi. — To je nađeno na napuštenom vojnom aerodromu u pustinji. Prema svim znakovima, na njega je nedavno sletio avion i ponovo odletio. Kako slijediti nepoznati avion? — upitao je Ijutite. — Opet ćemo tapkati u mraku. Kako da nađemo slijedeći trag?

Petnaesto poglavlje

— To je nevjerojatno, razmišljala je Hilary. Sigurno sam ovdje već deset dana. Najgora je stvar u životu što se čovjek tako lako prilagodi. Sjećala se kako su joj jednom, kad je bila u Francuskoj, pokazali srednjovjekovni željezni kavez za mučenje. U njemu zatvorenik nije mogao ni stajati, ni sjediti, ni ležati. Vodič im je ispričao da je posljednji čovjek, koji je u njemu bio zatvoren, proživio u kavezu osamnaest godina. Bio je oslobođen i živio još dvadeset godina prije nego što je umro od starosti. Ta adaptacija, mislila je Hilary, je po čemu se čovjek razlikuje od životinja, čovjek može živjeti u svakoj klimi, uz svaku hranu i u svakakvim uvjetima. Može egzistirati i kao rob i kao slobodan čovjek.

Kad je ušla u Savez, prvo je osjećala slijepu paniku, užasan osjećaj utamničenja i razočaranja, činjenica da je utamničenje bilo prikriveno luksuzom samo je još pojačala taj stravični osjećaj. A sada je, već poslije tih nekoliko dana počela ravnodušno prihvaćati ove životne uvjete. Bio je to čudan život sličan snu. Ništa nije izgledalo stvarno, ali je već imala osjećaj da će se san produžiti i da će dugo trajati, možda zauvijek ... Ona će zauvijek živjeti ovdje u Savezu, to je bio život, i vani nema ničega.

To opasno privikavanje, djelomično je rezultat tog što je ona žena. žene su prilagodljive po prirodi. To je njihova snaga i slabost. One su realisti, prihvaćaju stvarnost kakva jest i u svakoj novoj situaciji pokušavaju se snaći kako najbolje umiju. Najviše ju je zanimalo kako se ponašaju ljudi koji su došli s njom. Helgu Needheim jedva je i vidjela, osim ponekad za vrijeme jela. Kad bi je srela, Njemica bi joj kratko kimnula glavom, ali ništa više. Koliko je ona mogla prosuditi, Helga Needheim bila je sretna i zadovoljna. Očito je ona zamišljala Savez upravo onako kakav je i bio. Ona je bila obuzeta svojim poslom i podržavala ju je urođena arogancija. Superiornost nje i njenih kolega znanstvenika bio je Helgin credo. Ona nije vjerovala u bratstvo naroda, u mir, slobodu uma i duha. Za nju je budućnost bila ograničena, ali osvojena. Vladavina superrase, čiji je ona član. Ostali dio svijeta čamit će u ropstvu, a robovi moraju najprije zaslužiti milost. Helga nije marila za to što njeni drugovi imaju različite poglede na svijet, što su njihove ideje komunističke, a ne fašističke.

Ako je njihov posao dobar, oni su potrebni, a njihove ideje će se promijeniti.

Dr Barron bio je inteligentniji od Helge Needheim. Ponekad bi Hilary porazgovarala s njim. Bio je obuzet svojim poslom, potpuno zadovoljan pruženim uvjetima, ali njegov istraživački galski intelekt navodio ga je da razmišlja o prilikama u kojima se našao.

— To nije ono što sam očekivao. Iskreno rečeno — rekao je jednog dana — entre nous, gospođo Betterton, meni se ne sviđaju zatvorski uvjeti. A ovo su zatvorski uvjeti, iako su rešetke pozlaćene.

— Ne bi se reklo da je ovo sloboda koju ste tražili? — primijetila je Hilary.

— Ne, ne nemate pravo — tužno joj se nasmiješio, — Zapravo nisam ni tražio slobodu. Ja sam civiliziran čovjek. Civiliziran čovjek zna da tako nešto ne postoji. Samo mlađi i nezreliji narodi ispisuju riječ »sloboda« na svoju zastavu. Uvijek se mora planirati sistem sigurnosti. Suština je civilizacije da se živi umjereno. Zlatna sredina. Svi uvijek na kraju traže zlatnu sredinu. Bit ću iskren. Ovamo sam došao zbog novca.

Sad se Hilary nasmiješila i s čuđenjem podigla obrve.

— Što će vam ovdje novac?

— To plaća vrlo skupu laboratorijsku opremu — rekao je dr Barron. — Ne moram posezati u svoj džep. Tako mogu koristiti nauci i zadovoljiti vlastitu intelektualnu znatiželju. Ja volim svoj posao, ali ga ne volim iz humanosti. Ne, ja cijenim radost znanstvenog istraživanja. Inače, plaćeno mi je mnogo prije nego sam otišao iz Francuske. To je spremijeno na sigurno pod drugim imenom i u pravo vrijeme, kad sve ovo završi, to ću trošiti kako zaželim.

— Kad se sve ovo završi? — ponovila je Hilary. — Ali zašto bi to moralo završiti?

— Pametan čovjek zna da ništa nije stalno, ništa nije trajno — naglasio je dr Barron. — Došao sam do zaključka da ovo mjesto vodi neki luđak. Luđak može biti vrlo logičan. Ako si bogat i logičan i još i lud, uspjeh će ti da vrlo dugo živiš u svojim iluzijama. Ali na kraju — slegnuo je ramenima — na kraju to mora puknuti. Nije normalno ovo što se događa ovdje! Ono što nije normalno uvijek mora na kraju propasti. U međuvremenu — ponovo je slegnuo ramenima — to mi izvanredno odgovara.

Torquil Ericsson, za kojeg je Hilary očekivala da će biti razočaran, pokazao se sasvim zadovoljan atmosferom u Savezu. Manje praktičan od Francuza, on je živio u svojoj vlastitoj ograničenoj viziji. Svijet u kojem je on živio bio je toliko stran da ga ona čak nije mogla ni shvatiti. Plašila ju je strana, bezlična okrutnost njegova karaktera. Bio je on od one vrste ljudi, mislila je Hilary, koji bi u jednom trenutku mogao poslati u smrt tri četvrtine čovječanstva samo zato da bi preostala četvrtina mogla ostvariti ludu utopiju koja je postojala samo u Ericssonovoj glavi. S Amerikancem Andvjem Petersom Hilary se mnogo više slagala. Vjerojatno zato, mislila je, što je Peters bio talentiran čovjek, a ne genije. Po onome što su drugi govorili zapazila je da je prvorazredan stručnjak, odličan kemičar, ali ne i pionir. Poput nje Peters je odmah zamrzio okolinu i bojao se atmosfere u Savezu.

— Istina je da nisam znao kamo idem — požalio joj se — mislio sam da znam ali pogriješio sam. Partija nema ništa s ovim mjestom. Mi nismo povezani s Moskvom. To je osamljen pothvat, ima mnogo sličnosti s fašizmom.

— Niste li možda prestrogi?

— Možda jesam — odgovorio je. — To nije ni važno. Ali jedno znam sigurno. Želim izići odavde i to ću učiniti.

— To neće biti lako — primijetila je Hilary tiho.

šetali su poslije večere oko fontane na krovu. U toj tami i zvjezdanim nebom iznad glava mogli su zamisliti da su u vrtu neke sultanske palače. Ostale zgrade bile su izvan pogleda.

— To neće biti lako, ali ništa nije nemoguće — uzvratio je Peters.

— Radujem se što to čujem — obradovala se Hilary.

— To vas tišti? — pogledao ju je sa simpatijom.

— Jako. Ali nije to ono čega se bojim.

— Nije? Čega onda?

— Bojim se da se ne priviknem na to — rekla je Hilary.

— Da — složio se — znam što mislite. Ovdje vlada neka vrsta sugestije mnoštva.

— Bilo bi mnogo prirodnije da se ljudi bune.

— I to sam mislio. Već sam se pitao nije li to mali hokus-pokus?

— Hokus-pokus? Kako to mislite?

— Mislim na drogu.

— Moglo bi biti?

— Nešto u hrani, ili piću, nešto što otupljuje reflekse, navodi čovjeka da se prepušta sudbini.

— Ima li takvih droga?

— Zapravo ne znam. Ima stvari koje se daju ljudima da ih umire prije operacije. Da li ima išta čame se može dugo upravljati ljudima

— ne znam. Prije bih vjerovao da je riječ o psihološkom efektu. Mislim da neki od tih organizatora i administratora ovdje dobro poznaju hipnozu i psihologiju i tako mi, a da toga nismo svjesni, neprestano primamo sugestiju da živimo dobro, da postignemo svoj cilj (bez obzira na to koji) i sve to stvara određen efekt. Pravi stručnjaci mogu mnogo učiniti.

— Ali mi se ne smijemo predati — uzbuđeno je uzviknula Hilary. — Ni trenutak ne smijemo osjećati da je dobro što smo ovdje.

— Kako to podnosi vaš muž?

— Tom? Ne znam. To je tako teško. Ja — naglo je zašutjela.

Tom čovjeku nije mogla ispričati svoju životnu priču. Deset dana je živjela u apartmanu sa strancem. Dijelili su spavaću sobu i kad je noću ležala budna, mogla ga je čuti kako diše u drugom krevetu. Oboje su to prihvatili kao neizbježno. Ona je bila varalica, špijunka, spremna da igra svaku ulogu i sve prevari. Toma Bettertona jednostavno nije razumjela. Činilo joj se da je Tom živi primjer onog što se može dogoditi briljantnom mladom učenjaku koji je nekoliko mjeseci proživio u iscrpljujućoj atmosferi Saveza. Umjesto da se sav preda stvaralaštvu bio je sve više zabrinut zbog svoje nemoći da se koncentrira na rad. Nekoliko puta je ponovio ono što joj je rekao prve večeri:

— Ne mogu misliti. Kao da mi je mozak ispran!

Da, mislila je, Tom Betterton je pravi genije i njemu je sloboda potrebnija nego većini drugih. Sav ovaj raskoš ne može mu nadoknaditi gubitak slobode. Samo je u savršenoj slobodi sposoban za kreativan posao. Taj je čovjek vrlo blizu nervnog sloma, zaključila je.

Prema Hilary bio je sasvim ravnodušan. Ona za njega nije bila žena, čak ni prijatelj. Ona nije primijetila da pati ni zbog ženine smrti. Stvar koja ga je okupirala bio je problem zatočenja. Neprestano je ponavljao.

— Moram izići odavde, moram, moram. — I ponekad: — Ne znam, nemam pojma kako bi se to izvelo. Kako ću izići odavde? Kako? Ali moram! Jednostavno moram!

Bilo je to u biti isto ono što je rekao Peters. Ali je ipak razlika bila velika. Peters je govorio kao mlad, energičan, ljutit, razočaran čovjek, siguran u sebe i odlučan da se svojim razumom bori protiv svega. Ali buntovne izjave Toma Bettertona bile su izjave čovjeka na kraju snage, čovjeka gotovo ludog od potrebe za bijegom. Možda će se, najednom je pomislila Hilary, za šest mjeseci ona i Peters naći u istoj situaciji. Ono što počinje kao zdrava pobuna i logična samosvijest nečijeg razuma, okrenut će se na kraju u ludo očajanje štakora u stupici.

Željela je da sve to može reći čovjeku kraj sebe. Kad bi samo mogla reći: — Tom Betterton nije moj muž. Ne znam ništa o njemu. Ne znam kakav je bio prije nego što je došao ovamo. Ne mogu mu pomoći, jer ne znam što da radim ili kažem. — Budući da to nije mogla reći, pažljivo je odabrala riječi.

— Tom mi izgleda kao stranac — odgovorila je. — Ništa ne govori. Ponekad mislim da ga ovo zatočeništvo dovodi do ludila.

— To je moguće — suho je kazao Peters.

— Ali recite mi, vi tako samouvjereno govorite o izlasku, kako možemo izaći — ima li ikakva šansa?

— Ne smatram da možemo prekosutra izići, Olive. Sve se mora dobro promisliti. Ljudi su bježali, i to u najbezizglednijim situacijama. Mnogi su napisali knjige o bjegovima iz logora u Njemačkoj.

— To je bilo drukčije.

— Zapravo i nije. Ako smo mogli ući, moramo moći i izići. Naravno kopanje tunela ovdje je beskorisno. Razumom, igrom, lukavštinom i podmićivanjem čovjek mora uspjeti. Još moram razmisliti o tome. Ali reći ću vam nešto, ja ću izići odavde. Držite me za riječ!

— Vjerujem vam, ali što će biti sa mnom? — upitala je Hilary.

— S vama je drukčije — odgovorio je.

Razmišljala je kako on to misli. Tada je shvatila da on misli da je ona postigla svoj cilj. Došla je ovamo da se pridruži čovjeku kojeg voli. Ona ga je našla i sad ne bi smjela čeznuti za bijegom. Gotovo je podlegla iskušenju da Petersu kaže istinu — ali neki predosjećaj

opasnosti zaustavio ju je u posljednjem trenutku. Poželjela mu je laku noć i napustila terasu.

Šesnaesto poglavlje

I

— Dobro veće, gospođo Betterton.

— Dobro veće, gospođice Jennson.

Mršava djevojka s naočarima bila je uzbuđena. Oči su joj se svijetlile iza debelih stakala.

— Večeras je sastanak. — Dolazi da nas pozdravi sam direktor! — Govorila je tiho ali uzbuđeno.

— Baš dobro — primijetio je Andy Peters, koji je stajao blizu. — Želio bih vidjeti tog direktora.

Gospođica Jennson uputila mu je strog pogled.

— Direktor je prekrasan čovjek — ukorila gaje.

Dok je odlazila jednim od neizbježnih bijelih hodnika, Andy Peters je tiho zazviždao.

— Jesam li se prevario ili je ovo bilo nešto kao Heil Hitler.

— Svakako je zvučalo tako.

— Nevolja je u tom životu što nikad zapravo ne znaš kamo ideš. Kad sam napuštao SAD pun ideala o bratstvu ljudi, nisam ni sanjao da ću upasti u klopku još jednog diktatora božanskog porijekla — on je raširio ruke.

— Vi to još ne znate — podsjetila ga je Hilary.

— Njušim to, ima nečeg u zraku — ustvrdio je Peters.

— Kako sam sretna što ste ovdje! — radovala se Hilary.

Porumenila je kad ju je mangupski pogledao.

— Vi ste tako dragi i jednostavni — rekla je Hilary zbunjeno.

— U zemlji iz koje sam došao riječ jednostavan ima drukčije značenje. Ona znači prosječan— odgovorio je vedro. — Običan čovjek, željeli ste reći? Dosta vam je genija?

— I vi ste se promijenili otkad ste došli ovamo. Izgubili ste onaj izraz gorčine i mržnje.

— Varate se — rekao je. — To je još u meni sakriveno. Još mogu mrziti. Vjerujte mi, ima stvari koje treba mrziti.

II

Sastanak se, kako ga je nazvala gospođica Jennson, održao poslije večere. Svi članovi Saveza okupili su se u velikoj predavaonici. Tehničko i uslužno osoblje nije prisustvovalo skupu. Nisu bili pozvani

ni članovi baletnog zbora, a niti četica lijepih prostitutki, koje je Savez osigurao za ljude bez žena.

Sjedeći kraj Bettertona, Hilary je zaista znatiželjno očekivala dolazak te mitske ličnosti direktora. Kad je Bettertona ispitivala o njemu, odgovarao joj je šturo i neprecizno.

— Nije ništa naročito — kazao je. — Ali ima snažnu moć sugestije. Zapravo, vidio sam ga samo dvaput. Ne pokazuje se često. To je jedinstven čovjek, osjećam to, ali ne znam objasniti zašto.

Iz toga kako su gospođica Jennson i ostale žene s poštovanjem govorile o njemu, Hilary ga je nejasno zamišljala kao visokog čovjeka sa zlatnom bradom u bijeloj odjeći. Zapravo kao nekakva boga.

Zaprepastila se kad se auditorij podigao na noge da oda počast tamnoputom, prilično snažnom čovjeku srednjih godina koji je izišao na pozornicu. Onako neugledna, lako si ga mogao zamijeniti za poslovnog čovjeka s Kontinenta. Narodnost mu nije mogla odrediti. Obratio im se na tri jezika, na njemačkom, francuskom i engleskom, i svaki je govorio s laJcoćom.

— Najprije mi dopustite — počeo je — da pozdravim nove kolege, koji su nam se nedavno pridružili. — Zatim je svakome od njih uputio nekoliko riječi. Nakon toga nastavio je govoriti o ciljevima Saveza.

Pokušavajući se poslije prisjetiti njegovih riječi, Hilary je shvatila da ih ne umije ponoviti ni uza sva nastojanja. Riječi su zvučale otrcano obično. A dok ih je slušala, osjećala se sasvim drukčije.

Hilary se sjetila priče jedne prijateljice koja je prije rata živjela u Njemačkoj. Jednom je otišla na miting da čuje »tog apsurdnog Hitlera« — i uhvatila je sebe kako histerično viče, povedena silinom emocija. Oduševljavala ju je svaka njegova riječ, a kada je poslije razmišljala o njima, shvatila je da nije rekao ništa posebno.

Nešto slično događalo se i sada. Usprkos svojoj volji Hilary je bila uzbuđena i ponesena. Direktor je govorio vrlo jednostavnim riječima. Govorio je u prvom redu o mladosti. U mladosti leži budućnost čovječanstva.

— Skupljeno Bogastvo, Prestiž, ugledne Obitelji — bili su snaga prošlosti. Ali danas snaga leži u rukama mladih. Snaga je u Umovima. Umovima kemičara, liječnika, kirurga... Iz laboratorija stiže razorna snaga golemih razmjera. S tom snagom možete reći —

»Pokoriti se — ili uništiti«. Ta snaga ne smije biti dana nijednoj naciji. Ona mora biti u rukama onih koji je stvaraju. Ovaj Savez okuplja Snagu cijelog svijeta. Došli ste ovamo sa svih strana svijeta, donoseći sa sobom svoje kreativno naučno znanje. I sa sobom ste donijeli Mladost! Nitko ovdje nema više od četrdeset pet godina. Kada dođe dan, mi ćemo stvoriti Trust. Umni trust znanosti. Mi ćemo upravljati svjetskim događajima. Izdavati ćemo naredbe kapitalistima, kraljevima, armijama i industrijama. Dat ćemo Svijetu Pax Scientifica.

Njegov je govor bio opojni otrov — ali, same po sebi, riječi nisu bile značajne — snaga govornika ponijela je skup koji je mogao biti hladan i kritičan. Ali ta se snaga nije kolebala i zapalila je emocije. Kad je direktor završio žestokim riječima:

— Hrabrost i Pobjeda! Laku noć! — Hilary je napustila dvoranu kao u nekom transu. Isti osjećaj prepoznala je na licima oko sebe. Vidjela je sjaj u Ericssonovim očima, a glavu je u ekstazi zabacio prema natrag.

Tada je osjetila dodir ruke Andvja Petersa i čula kako joj šapće:

— Pođimo na krov. Potrebno nam je malo zraka. — Bez riječi su se odvezli dizalom i izišli među palme pod zvijezdama. Peters je duboko udahnuo.

— To je ono pravo. Zrak da rastjeramo oblake slave.

Hilary se još osjećala kao u snu.

— Izbacite to iz sebe, Olive — prijateljski joj je stisnuo ruku.

— Oblaci slave, bilo je upravo tako.

— Izbacite to, rekao sam vam. Budite žena. Spustite se na zemlju, postanite realni! Kad popusti djelovanje otrova, shvatit ćete da je to ista stara priča.

— Ali to je divno — to je divan ideal.

— Pustite ideale. Pogledajte činjenice. Mladost i Umovi — glory, glory Alleluia! A što su mladost i umovi? Helga Needheim, beskrupulozni egoist. Torquil Ericsson, ludi sanjar. DrBarron koji bi svoju babu prodao da dobije novac za svoj posao. Uzmite, na primjer, mene, običnog čovjeka, kako ste rekli, uspješno obavljam testove u epruvetama i s mikroskopom. Nesposoban za administrativni uredski posao. Ili na primjer, vaš muž, da, reći ću vam, njegovi su živci napeti do krajnosti i on ne može razmišljati ni o

čemu drugom nego o strahu da će ga stići osveta. Naveo sam vam za primjer ljude koje najbolje poznajemo — ali svi su oni ovdje isti — ili barem oni koje sam susreo. Geniji, neki od njih prokleta dobri u svom poslu, ali vladari svijeta — do vraga, ne nasmijavajte me! Sve je to opasna glupost!

Hilary je sjela na ogradu. Prešla je rukom preko čela.

— Znae, vjerujem da imate pravo ... Ali oblaci slave još se penju. Kako to postiže? Da li on sam vjeruje u to?

— Vjerujem da to na kraju uvijek završava jednako: luđak koji vjeruje da je Bog — odgovorio je mračno.

Hilary je polako rekla:

— Pretpostavljam da je tako. Pa ipak, to je čudesno nezadovoljstvo.

— Ali to se događa, draga moja. To se mnogo puta ponovilo u povijesti. Oni pridobivaju ljude. Gotovo su i mene pridobili — noćas. Pridobili su i vas. Da vas nisam naglo odveo ovamo gore... Njegovo se ponašanje naglo promijenilo. — Mislim da to nisam smio učiniti, što će reći Betterton? Učinit će mu se sumnjivo.

— Ne vjerujem. Sumnjam da će i primijetiti.

— Žao mi je, Olive. Vjerojatno živite u paklu. Gledajući ga kako propada.

— Moramo izići odavde. Moramo — vatreno je rekla Hilary.

— Hoćemo.

— To ste rekli i prije — ali nismo pošli ni korak naprijed.

— Jesmo! Nisam gubio vrijeme. Pogledala ga je začuđeno.

— Nisam donio precizan plan, ali sam pokrenuo lavinu. Ima ovdje mnogo nezadovoljstva, mnogo više nego što zna naš direktor. Među poniznim članovima Saveza, mislim. Hrana, novac, luksuz, žene nisu sve! Izvest ću vas odavde, Olive.

— I Toma?

Peterovo se lice smrklo.

— Olive, vjerujte mi, za Toma je najbolje da ostane ovdje. On je — oklijevao je — sigurniji ovdje nego bilo gdje vani.

— Sigurniji? Kakva čudna riječ?

— Sigurniji — ponovio je Peters. — Hotimice sam rekao tu riječ.

— Ne shvaćam što mislite — namrštila se Hilary. — Tom nije — ne mislite da on postaje duševno poremećen?

— Nipošto. On je uznemiren, ali on je isto tako pametan kao i vi.
— Zašto onda kažete da je sigurniji ovdje?
— Kavez, znate, može biti vrlo sigurno mjesto — rekao je polako.
— Oh, ne — vikala je Hilary. — Nemojte mi reći da i vi u to vjerujete. Ne tvrdite valjda da je na vas djelovala masovna hipnoza, ili sugestija ili bilo što. Na vas, sigurnog, hrabrog! Mi se moramo još buniti! Moramo željeti da budemo slobodni!

— Da, znam. Ali...

— Tom očajnički želi da izađe odavde.

— Tom ne mora znati što je za njega dobro.

Iznenada je Hilary shvatila o čemu joj je govorio Betterton. Ako je on raspolagao tajnim informacijama, sigurno bi ga vani zatvorili i osudili. Bez sumnje je na to ciljao i Peters. Ali Hilary je bilo jasno da je bolje biti i u zatvoru nego ostati ovdje.

— I Tom mora poći s nama — rekla je tvrdoglavo.

Zaprepastila se kad je Peters odgovorio gorkim glasom.

— Radite kako hoćete. Opomenuo sam vas. želio bih da znam što vas, do vraga, toliko privlači tom čovjeku.

Potišteno ga je gledala. Riječi su već bile na jeziku, ali ih je progutala. Shvatila je da je htjela reći: — Ne marim za njega. On mi ne znači ništa. On je bio muž druge žene i ja imam obaveze prema njoj. željela je reći: — Ludo, ako postoji netko do koga mi je stalo, onda si to ti...

III

— Jesi li uživala sa svojim hrabrim Amerikancem? — dobacio joj je Tom Betterton kad je ušla u spavaću sobu. Ležao je na krevetu i pušio.

Hilary se zacrvenjela.

— Putovali smo zajedno — ispričavala se — i, izgleda, imamo isto mišljenje o nekim stvarima.

— Ja vas ne grdim — nasmijao se. Prvi put ju je pogledao drugačijim očima. — Ti si lijepa žena, Olive.

Hilary ga je uvijek molila da je zove imenom svoje žene.

— Da — nastavio je, njegov je pogled prelazio preko nje. — Ti si prokleta zgodna žena. Već sam to primijetio. Ali mislio sam da sam postao neosjetljiv na žene.

— Možda je i sad tako — suho je rekla Hilary.

— Ja sam sasvim normalan čovjek, draga moja, ili sam bio. Bog zna što sam sad.

— Što je s tobom, Tom? — upitala ga je.

— Rekao sam ti. Ne mogu se koncentrirati. Propali znanstvenik.

— Većina se ne osjeća kao ti?

— Zato što su oni prokleta neosjetljivi.

— Neki od njih su dovoljno temperamentni — suho je primijetila Hilary. — Kad bi barem imao prijatelja — pravog prijatelja — dodala je.

— Tu je Murchison, premda je luckast, često viđam i Torquila Ericssona.

— Zaista? — začudila se Hilary.

— Bože, on je savršen, želio bih da imam njegov um.

— On je čudan čovjek — rekla je Hilary. — Uvijek sam ga se bojala.

— Bojala? Torquila? On je mek kao pamuk. Kao nejakom dijete. Ništa ne zna o svijetu.

— Ipak me plaši — ponovila je tvrdoglavo.

— I tebi živci popuštaju.

— Još ne, ali vjerojatno hoće. Tom, nemoj se previše sprijateljiti s Torquilom Ericssonom.

— Zašto ne? — Zagledao se u nju.

— Ne znam. Imam čudan osjećaj.

Sedamnaesto poglavlje

I

Leblanc je slegnuo ramenima.

— Oni su napustili Afriku, to je sigurno.

— Nije sigurno.

— Sve nas navodi na to. — Francuz je odmahnuo glavom. — Uostalom, mi znamo odakle su krenuli?

— Ako su krenuli odakle mi mislimo, zašto su započeli putovanje u Africi? Iz bilo kojeg dijela Zapadne Evrope bilo bi im jednostavnije.

— To je istina. Ali medalja ima i drugi stranu. Nitko ne bi očekivao da se krene odavde.

— Ipak mislim da je posrijedi nešto drugo — obazrivo je inzistirao Jessop. — Osim toga na taj se aerodrom mogao spustiti samo mali avion. On je morao ponovo sletjeti da uzme gorivo prije nego što prijeđe Sredozemlje. A tamo gdje je punio rezervoar, morali su ostati neki tragovi.

— Mon cher, angažirali smo najbolje ljude da istražuju — oni su bili svuda.

— čovjek s Geigerovim brojačem sigurno će na kraju nešto otkriti. Broj aviona koje treba pregledati ograničen je. Dovoljno je da otkrije trag radioaktivnosti i mi ćemo znati da je to avion koji tražimo.

— Ako su vaši agenti mogli upotrebiti raspršivač. Na žalost, uvijek ima mnogo tih »ako«.

— Stići ćemo tamo — nije odustajao Jessop. — Pitam se...

— Što?

— Mi vjerujemo da oni idu na sjever — prema Sredozemlju. Pretpostavimo da su umjesto toga odletjeli na jug.

— Okrenuti se natrag istim tragom? Ali kamo bi letjeli. Tamo su planine Visokog Atlasa, a zatim pustinjski pješak.

II

— Sidi — kunete li se da ćete ispuniti obećanje? Benzinska stanica u Americi, u Chicagu? Je li to istina?

— To je sigurno, Mohamede, ako iziđemo odavde, bit će tako.

— Uspjeh ovisi o Alahovoj želji.

— Nadajmo se onda da i Alah želi da imaš benzinsku stanicu u Chicagu. Zašto u Chicagu?

— Sidi, ženin brat je otišao u Ameriku i tamo ima benzinsku stanicu. Zar ću cijeli život ostati na drugom dijelu svijeta? Ovdje ima mnogo novca, hrane i tepiha i žena — ali to nije moderno. To nije Amerika.

Peters je zamišljeno gledao u pošteno crno lice. U svojoj bijeloj odjeći Mohamed je pružao prekrasnu sliku. Kakve ćudne želje se rađaju u ljudskom srcu.

— Nisam znao da si pametan — rekao je s uzdahom — ali bit će tako. Naravno, ako otkriju...

Osmijeh na crnom licu otkrio je prekrasne bijele zube.

— To znača smrt — meni sigurno. Vama, možda ne, sidi jer ste im vrijedni.

— Ovdje se lako sije smrt?

Drugi je čovjek prezrivo slegnuo ramenima.

— Što je smrt? I to je Alahova želja.

— Znaš što moraš učiniti?

— Znam, sidi. Kad padne mrak, moram te odvesti na krov. Osim toga u tvoju sobu moram odnijeti odjeću kakvu nosim ja i ostale sluge. Poslije će biti drugih stvari.

— Tako je. Bolje je da me sad pustiš iz dizala. Mogao bi netko primijetiti da se vozimo gore-dolje. To bi ih moglo navesti da postanu sumnjičavi.

III

Ples se nastavljao. Andy Peters je plesao s gospođicom Jennson. čvrsto ju je držao uza se i nešto joj šaptao u uho. Dok su se polako okretali nedaleko od mjesta gdje je stajala Hilary, uhvatio je njen pogled i neprimjetno joj namignuo.

Hilary je ugrizla usnicu da se ne nasmiješi i brzo skrenula pogled.

Očima je potražila Bettertona i ugledala ga kako na suprotnoj strani razgovara s Torquilom Ericssonom. Hilary se namrštila dok ih je gledala.

— Hoćete li zaplesati sa mnom, Olive? — zamolio ju je Murchison.

— Naravno, Simone.

— Upozoravam vas, nisam dobar plesač. Hilary se trudila da sačuva noge.

— To je kao gimnastika — rekao je Murchison. Bio je strastven plesač.

— Imate vrlo lijepu haljinu, Olive — dodao je.

— Drago mi je što vam se sviđa — zadovoljno je odvratila Hilary.

— Uzeli ste je u modnom odjelu? Savladavši se da ne kaže: — A gdje drugdje?

— Hilary je mirno rekla: — Da.

— Moram priznati — zadihano je govorio Murchison, dok je ustrajno poskakivao kraj nje— oni to rade dobro. Nekidan sam to rekao Bjanci. U svemu tuku Ameriku. Nema brige zbog novca, nema poreza — ni troškova za popravke. O svemu se brinu umjesto vas. To je prekrasan život za ženu, zar ne?

— Tako i Bianca misli?

— U početku je bila malo rastresena, ali već se snašla. Osnovala je neke komitete i organizirala predavanja, žali mi se da vi ne sudjelujete u tome koliko možete.

— Bojim se da se razlikujem od Biance. Nikad nisam bila tako društvena.

— Da, ali vi se, djevojke, morate nekako zabaviti. Naravno ne mislim pravo zabavljati.

— Zaposliti se? — sugerirala je Hilary.

— Tako je, suvremena žena želi da sudjeluje u nečem. Shvatio sam da ste se vi i Bianca potpuno žrtvovale dolazeći ovamo — ni jedna od vas nije znanstvenik, hvala bogu. Te žene znanstvenici! Sasvim su ograničene. Rekao sam Bjanci: — Daj Olive vremena da se prilagodi! Treba vremena da se privikneš na ovo mjesto. U početku čovjek ima osjećaj klaustrofobije. Ali to prođe — prođe ...

— Mislite, čovjek se svemu prilagodi?

— Nekim je ljudima malo teže. čini se da je Tom upravo sad u krizi. Gdje je stari Tom večeras? Ah, da, vidim, tamo je prijeko s Torquilom. Ta su dvojica postala nerazdvojna.

— Željela bih da nisu. Ne bih ni pomislila da imaju toliko sličnosti.

— Mladi Torquil izgleda očaran vašim mužem. Svuda ga slijedi.

— Primijetila sam to. Pitam se zašto?

— On je vrlo kompliciran čovjek, a slabo govori engleski pa ga vrlo teško slijedim. Ali Tom ga, čini se, vrlo dobro shvaća.

Ples je završio. Prišao je Andy Peters i zamolio Hilary za slijedeći ples.

— Primijetio sam da ste to hrabro podnijeli — rekao je. — Je li vas pošteno izgazio?

— Nekako sam se snašla.

— Jeste li vidjeli s kim sam plesao?

— S Jennsonovom?

— Da. Bez lažne skromnosti... ali to je bio pun pogodak. Dovoljna je mala pažnja i odmah osvojiš te ukočene, kratkovidne djevojke.

— Pretvarate se da ste se zaljubili u nju?

— Priznajte da je to odlična ideja! Ta djevojka, Olive, može biti vrlo korisna. U sve je vrlo dobro upućena. Na primjer sutra je ovdje zabava za neke važne osobe. Pozvani su liječnici, nekoliko vladinih činovnika i neki bogati zaštitnici.

— Andy — mislite li da ima nade ...

— Ne, nema. Siguran sam da će paziti. Nemojte se uzalud zanositi. Ipak će nam to dati novu sliku o ovdašnjim prilikama. Možda bi se drugi put moglo nešto učiniti. Ali sve dok Jennsonova bude jela iz moje ruke, moći ću izvući iz nje mnoštvo zanimljivih podataka.

— Koliko znaju ti ljudi?

— O nama, o Savezu, ne znaju ništa. Barem tako mislim. Oni samo razgledaju glavnu zgradu i medicinske laboratorije. Ovo je mjesto namjerno sagrađeno kao labirint, tako da nijedan došljak ne može odrediti njegovu pravu veličinu. Zaključio sam da ovdje postoje nekakve pregrade koje se zatvaraju i izoliraju nas.

— To je tako nevjerojatno.

— Znam. Cesto se čovjeku čini da sanja. Jedna je od najčudnijih stvari što nigdje ne vidiš djecu. Sva sreća što ih nema. Morate biti zahvalni što nemate dijete.

Osjetio je da se iznenada ukočila.

— Žao mi je, rekao sam nešto pogrešno! — Poveo ju je s podija za ples do stolca.

— Žao mi je — ponovio je — povrijedio sam vas, zar ne?

— Nije ništa — zaista nije vaša greška. Imala sam dijete i ono je umrlo — to je sve.

— Imali ste dijete? — začudio se. — Mislio sam da ste tek šest mjeseci u braku s Bettertonom?

Olive je porumenjela. Eekla je brzo:

— Da, naravno. Ali — bila sam i prije udana. Razvela sam se od prvog muža.

— Shvaćam. Ovdje je najgore što čovjek ništa ne zna o životu ljudi prije nego što su došli ovamo, često pomislim kako uopće ništa ne znam o vama.

— Ni ja o vama. Kako ste rasli, gdje, kakva je vaša obitelj.

— Odrastao sam u strogoj znanstvenoj atmosferi. Može se reći, uzgajan u epruveti. Nikad se nije govorilo ni o čemu drugom. Ali nisam bio posebno pametno dijete? Genijalan je bio netko drugi.

— A tko?

— Djevojka. Bila je briljantna. Mogla je postati druga madame Curie. Mogla je otkriti nove vidike.

— A što se dogodilo s njom?

— Ubijena je — rekao je kratko. Hilary je pomislila da je stradala u ratu.

— Voljeli ste je? — upitala je nježno.

— Nikad nikog nisam toliko volio.

— Dosta o tome — trgnuo se — ovdje imamo dovoljno problema. Pogledajte našeg prijatelja Norvežanina. Kao da je progutao metlu. Tako ukočen naklon.

— To je zato što je tako visok i mršav.

— Nije baš tako visok. Otprilike moje visine.

— Visina je varljiva.

— Da, to nije kao opis u pasošu. Uzmite Ericssona. Visina dva metra, kosa plava, oči plave, lice duguljasto, nos srednji, usta pravilna. Čak kad dodate ono što ne piše u pasošu — govori pravilno, ali knjiški — još nećete imati pojma kako zaista izgleda Torquil. što je?

— Ništa.

Preko sobe gledala je Ericssona. Opis Borisa Glvdra! Gotovo od riječi do riječi, kako ga je čula od Jessopa. Je li se zato uvijek osjećala nervoznom kraj Torquila Ericssona? Može li to biti to. Naglo se okrenuvši prema Petersu, rekla je:

— Pretpostavljam da je on Ericsson? Valjda ne može biti netko drugi?

— Netko drugi? Tko? — pogledao ju je zaprepašteno.

— Zapravo mislim — nije li se on mogao doći ovamo i predstaviti se kao Ericsson?

Peters je razmišljao.

— Ne vjerujem da bi to bilo moguće. On mora biti znanstvenik. Osim toga, Ericsson je dobro poznat.

— Ali čini mi se da ga ovdje nitko nije prije sreo. On može biti Ericsson, ali može biti i netko drugi.

— Mislite da bi Ericsson mogao voditi dvostruki život? Može biti, ali ne vjerujem u to.

Naravno Ericsson nije bio Boris Glydr. Ali zašto je Olive Betterton toliko inzistirala da Toma upozori na Borisa? — pitala se Hilary. Možda zbog toga što je ona znala da je Boris na putu u Savez? Pretpostavimo da čovjek koji je došao u London i predstavio se kao Boris Glydr uopće nije bio Boris Glydr? Pretpostavimo da je to zaista bio Torquil Ericsson. Opis je odgovarao. Otkad je stigao u Savez, svu je pažnju usmjerio na Toma. Ericsson je, bila je sigurna, opasna ličnost. Ne znaš što se događa iza tih blijedih, pospanih očiju ...

— Hilary je zadrhtala.

— Olive, što vam je?

— Ništa. Pogledajte, zamjenik direktora želi nam nešto reći.

Dr Nielson podigao je ruku da bi stišao ljude. Govorio je preko mikrofona na pozornici.

— Prijatelji i kolege. Pozivamo vas da sutra dođete u Odjel za slučaj opasnosti. Molim vas da se okupite u jedanaest sati, kad počinje prozivka. Vrlo mi je žao što vas uznemirujem. Oglas možete pročitati na ploči.

Povukao se sa smiješkom i opet je zasvirala muzika.

— Moram ponovo do Jennsonove — rekao je Peters. — Upravo mi daje znak, eno je kraj stupa, želim čuti kakav je to odjel za slučaj opasnosti.

Otišao je. Hilary je sjedila i razmišljala. Je li ona luda, je li već počela umišljati? Torquil-Ericsson? — Boris Glydr?

Prozivka je bila u velikoj predavaonici. Svi su bili prisutni i svatko se javio kad je bio prozvan. Tada su svrstani u dugi red i odmarširali su kroz labirint krivudavih hodnika. Hilary, koja je išla kraj Petersa, znala je da on ima u ruci sakriven sitni kompas. Pomoću njega neprimjetno je određivao smjer kretanja.

— Znam, da to ne pomaže — ispričavao se skrušeno. — U svakom slučaju, sad ništa ne pomaže. Ali jedanput bi nam moglo pomoći.

Kad su stigli do kraja jednog hodnika, na čas su zastali dok su se otvarala vrata.

Peters je izvadio tabakeru — ali istog trenutka začuo se Van Heidemov glas.

— Ne pušite, molim. To vam je rečeno.

— Oprostite, gospodine. — Peters je zadržao tabakeru u ruci. Tada su svi ponovo pošli naprijed.

— Upravo kao ovce — s gađenjem je rekla Hilary.

— Razvedrite se — mrmljao je Peters. — Bebe, crna je ovca u stadu i smišlja vragolije.

Pogledala ga je zahvalno i nasmiješila se.

— Ženska spavaonica je desno — rekla je gospođica Jennson. Odvela je žene u označenom pravcu.

Muškarci su usmjereni nalijevo.

Spavaonica je bila velika soba, ali toliko čista da je nalikovala na bolničku sobu. Duž zidova bili su kreveti sa zavjesama, koje su se mogle povući, ako si se želio odijeliti. Kraj svakog kreveta bio je ormarić.

— Ovo je prilično jednostavno — rekla je gospođica Jennson — ali nije previše. Kupaonica je tamo desno. Soba za dnevni boravak je iza vrata na kraju ove prostorije.

Zajednička soba za dnevni boravak, gdje su se uskoro svi sastali, bila je jednostavno namještena i podsjećala je na čekaonicu aerodroma — na jednom kraju bio je snack bar.

Dan je prošao prilično ugodno. Na malom platnu prikazana su dva filma.

Rasvjeta je bila slična dnevnoj što je trebalo prikriti nedostatak prozora. Uvečer su upaljene nove žarulje — meko i diskretno noćno svjetlo.

— Pametno — rekao je Peters s razumijevanjem. — To ublažuje osjećaj da si živ zazidan.

Kako smo svi bespomoćni, razmišljala je Hilary. Negdje tu, sasvim blizu njih bili su ljudi iz vanjskog svijeta. I nije bilo šanse da se s njima sastanu ili im upute apel za pomoć. Kao i obično, sve je bilo odlično planirano.

Peters je sjedio s gospođicom Jennson. Hilary je predložila Murchinsonovima da igraju bridž. Tom Betterton je odbio. Rekao je da se ne može koncentrirati, ali drBarron je pristao da bude četvrti.

Hilary je otkrila da je kartanje zabavlja. Bilo je pola dvanaest kad su završili treću partiju koju su dobili ona i dr Barron.

— Zaista sam uživala — rekla je. Pogledala je na sat. — Prilično je kasno. Pretpostavljam da će vrlo važne osobe sada otići, a možda će prenoćiti ovdje?

— Ne znam — rekao je Simon Murchison. — Vjerujem da će neki liječnici ostati. U svakom slučaju, otići će sutra prije podne.

— I onda će nas opet vratiti u promet.

— Da. Sve to zbunjuje.

— Ali to je dobro organizirano — s odobravanjem je izjavila Bianca.

Ona i Hilary digle su se i poželjele laku noć dvojici muškaraca. Hilary je stala malo ustranu kako bi propustila Biancu da prva uđe u slabo osvijetljenu spavaonicu. Osjetila je blag dodir na ruci. Naglo se okrenula i kraj sebe ugledala jednog od visokih crnih slugu.

— S'il vous plait, madame,^[Z] podžite sa mnom — naredio je tiho ali odlučno.

— Poći? Ali kamo?

— Slijedite me.

Trenutak je stajala neodlučno.

Bianca je otišla u spavaonicu. U zajedničkoj dnevnoj sobi nekoliko osoba još je bilo zabavljeno razgovorom.

Ponovo je osjetila lagan, odlučan pritisak na ruci.

— Slijedit ćete me, madame, molim vas. Krenuo je nekoliko koraka, zastao i osvrnuo se pozivajući je. Oklijevajući Hilary je išla za njim.

Primijetila je da je taj čovjek bio mnogo bogatije odjeven nego većina slugu. Odjeća mu je bila ukrašena zlatnim nitima.

Izveo ju je kroz mala vrata u uglu zajedničke dnevne sobe, a zatim ponovo kroz bezbrojne anonimne bijele hodnike, činilo joj se da to nije isti put kojim su stigli u odjel opasnosti, ali nije bila sigurna zbog sličnosti hodnika. Pokušala ga je upitati kamo je vodi, ali je nestrpljivo odmahnuo rukom i požurio.

Konačno je stao na kraju jednog hodnika i pritisnuo dugme na zidu. Ploča je kliznula ustranu, otkrivajući malo dizalo. Dao joj je znak da uđe unutra, a kad je ušao za njom poletjeli su prema gore.

— Kamo me vodite? — oštro je upitala Hilary. Crne oči ozbiljno su je opominjale.

— Učitelju, madame. To je za vas velika čast.

— Mislite, direktoru?

— Učitelju...

Dizalo se zaustavilo. Odgurnuo je vrata i kimnuo joj da iziđe. Tada su dugim hodnikom stigli do jednih vrata. Njen vodič je dotaknuo vrata i ona su se otvorila iznutra. Tamo je opet bila bijela odjeća ukrašena zlatom i crno, ravnodušno lice.

Čovjek je poveo Hilary malim predvorjem pokrivenim crvenim tepihom i povukao ustranu neku zavjesu. Hilary je prošla. Neočekivano se našla u istočnjačkom interijeru. Tu su bili uski divani, stolići za kavu a nekoliko prekrasnih tepiha visilo je na zidovima. Na niskom divanu sjedila je figura u koju se zagledala ništa ne shvaćajući. Bila je to mala, žuta, zgurena, stara figura. Ne vjerujući samoj sebi, gledala je u nasmiješene oči — gospodina Aristidesa.

Osamnaesto poglavlje

— Asseyezvous, chere Madame rekao je gospodin Aristides.

Mahnuo je rukom, koja je sličila šapi, Hilary je pošla naprijed kao u snu i sjela na onizak divan nasuprot njemu.

— Iznenadeni ste — nasmijao se. — Niste to očekivali, a?

— Zaista nisam — još se čudila Hilary. — Ni u snu se nisam tome nadala.

Ali najednom se dogodilo nešto čudnovato. Prepoznavši gospodina Aristidesa, nerealni svijet u kojem je živjela posljednjih nekoliko tjedana iznenada se slomio. Sad je znala da joj je Savez izgledao nestvaran — zato što je bio nestvaran. Nikad nije bio ono za što se prikazivao. Direktor je također bio nestvaran — jednostavno izmišljena figura za reprezentaciju, postavljena da prikrije istinu. Istina je bila ovdje u toj tajnoj istočnjačkoj sobi. Mali čovjek, koji sjedi ovdje i smije se. S gospodinom Aristidesom sve je dobivalo smisao — praktičan, svakodnevni smisao.

Sjednite, draga gospođo.

— Sad shvaćam — sinulo je Hilary. — Sve je ovo vaše, zar ne?

— Tako je, madame.

— A direktor? Takozvani direktor?

— On je vrlo dobar — uvjeravao ju je gospodin Aristides. — Zato ga i te kako dobro plaćam. On je vodio sastanak za buđenje vjere.

Pušio je i razmišljao. Hilary nije govorila.

— Ovdje kraj vas su turske slastice, madame. I drugi slatkiši, ako ih više volite. — I onda je ponovo bila tišina. Tada je nastavio. — Ja sam filantrop, madame. Kako znate, ja sam bogat. Jedan od najbogatijih ljudi — vjerojatno najbogatiji čovjek u svijetu. S tolikim bogatstvom osjećam se dužan da budem u službi čovječanstva. Ovdje u tom udaljenom mjestu osnovao sam koloniju gubavaca i veliki istraživački medicinski centar za liječenje od gube. Određene vrste gube mogu se izliječiti. Druge su se dosad pokazale neizlječive. Guba zapravo nije tako zarazna bolest. Nije ni upola tako zarazna kao boginje, tifus ili kuga. A ipak, ako ljudima kažete kolonija gubavca — oni će se zgroziti i razbježati. To je stari strah. Strah koji možete naći u Bibliji, i koji postoji sve ove godine. Užas gube. Trebalo je osnovati taj centar.

— Zbog toga ste ga osnovali?

— Da. Mi ovdje imamo i odjel za ispitivanje raka, a važan je posao obavljen i u vezi s tuberkulozom. Također pronalasci u vezi s virusima — radi liječenja, bien entendu — biološki rat ne dolazi u obzir. Sve je humano, sve je prihvatljivo, sve pridonosi mojoj slavi. Poznati liječnici, kirurzi i ugledni kemičari dolaze s vremena na vrijeme da vide naše rezultate, kao što su došli i danas. Zgrada je mudro konstruirana tako da se njeni dijelovi odvoje i do nje ne dopire čak ni zrak. Tajni laboratoriji ukopani su u stijenu. U svakom, slučaju nisam sumnjiv. — Smiješio se i dodao jednostavno. — Razumijete, toliko sam bogat.

— Ali zašto? — pitala je Hilary. — Odakle taj poriv za uništavanjem?

— Ja nemam poriv za razaranjem, madame. Vi me pogrešno optužujete.

— Ali onda — jednostavno ne razumijem.

— Ja sam poslovan čovjek — rekao je Aristides. — Uz to sam i kolekcionar. Kad bogatstvo postane preveliko, to je jedino što se može raditi. Skupljao sam mnoge stvari: slike — imam najbolju umjetničku zbirku u Evropi. Zatim određenu vrstu keramike. Filatelija — moja zbirka maraka je divna. Kada je kolekcija zaokružena, čovjek prelazi na drugu stvar. Ja sam star čovjek, madame, i nema još mnogo toga što mogu skupljati. I tako sam najzad odlučio da skupljam umove.

— Umove? — upitala je Hilary.

— Da, to je najinteresantnija stvar od svih — kimnuo je. — Malo pomalo, madame, skupit ću ovdje sve umove svijeta. Mlade ljude koji mnogo obećavaju, mlade ljude koji stvaraju. Jednog dana narodi će se probuditi i shvatiti da su njihovi učenjaci stari i iscrpljeni, a da su mladi umovi, liječnici, kirurzi, kemičari, biolozi — svi ovdje kod mene. I ako budu željeli liječnika, kirurga ili bilo kakva učenjaka, morat će doći da ga kupe od mene.

— Hoćete reći — Hilary je zaprepašteno zurila u njega — hoćete reći da je sve to golema financijska operacija?

— Naravno, inače to ne bi imalo smisla, zar ne?

— Ne bi — duboko je uzdahnula Hilary. — To je upravo ono što sam osjećala.

— Ipak, shvatite me — gospodin Aristides gotovo se ispričavao. — To je moja profesija. Ja sam financijer.

— Želite reći da sve to nema nikakve veze s politikom? Vi ne želite stvoriti svjetsku silu?

— Ne želim biti Bog — rekao je. — Ja sam pobožan čovjek. Od te bolesti boluju diktatori: od želje da budu bogovi. Do sada još nisam obolio od toga. — Zastao je trenutak i rekao — To se može dogoditi... Ali dosad još nije.

— Kako ste pridobili sve te ljude da dođu ovamo?

— Kupio sam ih, madame. Na otvorenom tržištu, kao i svu ostalu robu. Ponekad ih kupujem novcem, češće ih kupujem idejama. Mladi ljudi su sanjari. Oni vjeruju u ideale. Ponekad ih kupujem obećanjem sigurnosti — one koji su se ogriješili o zakon.

— To sve objašnjava — rekla je Hilary. — To objašnjava ono što me dovodilo u sumnju na putu ovamo.

— Tome ste se čudili?

— Da. Različnost ciljeva. Andy Peters, Amerikanac, bio je potpuno lijevo orijentiran. Ericsson fanatično vjeruje u superčovjeka. A Helga Needheim je fašist najgoreg tipa. Dr Barron — oklijevala je.

— Da, on je došao zbog novca — kazao je Aristides. — Dr Barron je civiliziran i ciničan. On nema iluzije, ali nevjerojatno mnogo voli svoj posao. On je želio neograničene prihode kako bi mogao dalje raditi na svom istraživanju. Vi ste inteligentni, madame. Primijetio sam to još u Fezu.

— Vi to niste znali — nasmiješio se — ali ja sam išao u Fez samo zbog toga da vas promatram. Ili bolje, doveo sam vas u Fez, da bih vas mogao promatrati.

— Razumijem — rekla je Hilary.

Obratila je pažnju na istočnjačku formulaciju rečenice.

— Bila mi je draga pomisao što dolazite ovamo. Ovdje baš nema mnogo pametnih ljudi s kojima bih mogao razgovarati. — Napravio je grimasu. — Ovi učenjaci, biolozi, kemičari nisu interesantni. Oni su genijalni u svojoj struci, ali oni nisu zanimljivi sugovornici.

— Njihove žene — obično su vrlo glupe. Ovdje baš nismo oduševljeni ženama. Dopuštam da žene dođu samo zbog jednog razloga.

— Kojeg razloga?

— Vrlo rijetko, i to samo kad muž nije sposoban da radi zato što previše misli na svoju ženu. Izgleda da je takav slučaj s vašim mužem, Thomasom Bettertonom. Thomas Betterton je poznat svijetu kao mladi briljantni učenjak, ali otkad je ovdje, postiže samo osrednje rezultate. Betterton me razočarao.

— Ali ovi ljudi su ipak ovdje u zatvoru. Oni se bune? Barem u početku?

— To je jedino prirodno i neizbježno — složio se gospodin Aristides.
— To je isto kao kad pticu stavite u krletku. Ali ako je ptica u dovoljno velikoj krletki, ako ima sve što joj je potrebno: mužjaka, hranu, vodu, grančice, sve što joj treba za život, ona na kraju zaboravi da je uopće bila slobodna.

Hilary se stresla.

— Plašite me — rekla je. — Zaista me plašite.

— Shvatit ćete mnoge stvari ovdje, gospođo. Uvjeravam vas da će svi ovi ljudi, koji su ovamo stigli s različitim ideologijama, koji su razočarani i koji se bune, na kraju biti umireni.

— Kako možete biti u to sigurni?

— Čovjek ne može biti siguran ni u što na svijetu. U tome se slažem s vama. Ali je to ipak devedeset posto sigurno.

Hilary je užasnuto pogledala u njega.

— To je užasno — rekla je. — To je kao sef za daktilografe! Vi ovdje imate sef mozgova.

— Upravo to. To ste dobro primijetili, madame.

— I iz te banke jednog ćete dana izručiti učenjake bilo kome tko vam najbolje plati?

— Grubo rečeno, tako je, madame.

— Ali ne možete poslati učenjaka, kao što možete slati daktilografe.

— Zašto ne bih?

— Zato, što kad se jedanput vaš učenjak ponovo nađe na slobodnom svijetu, on može odbiti da radi za novog poslodavca. On će opet biti slobodan.

— Tačno je. Ali moraju se osigurati određeni uvjeti, zar ne?

— Kakvi uvjeti?

— Čuli ste za leukotomiju, madame?

— To je operacija na mozgu, zar ne? — namršila se Hilary.

— Da, da. Najprije se tako liječila melankolija. Pokušat ću vam to objasniti običnim riječima. Poslije operacije pacijent nema više želje da poćini samoubojstvo, nema više osjećaja krivnje. Bezbrizan je, nesvjestan, najćešće pokoran.

— Nije postignut devetdesetpostotni uspjeh?

— U prošlosti nije. Ali ovdje smo zabilježili velik napredak u istraživanju tog lijećenja. Imam ovdje tri kirurga: Busa, Francuza i Austrijanca. Razlićitim operacijama usađivanja i delikatnim zahvatima na mozgu polako su dolazili do stanja u kojima popustljivost raste i želja se može kontrolirati, a da se ne oštete mentalne i intelektualne sposobnosti, ćini se da ćemo na kraju moći ljudsko biće dovesti u takvo stanje da se uz neoslabljenu snagu ponaša potpuno poslušno. Prihvatit će svaku sugestiju.

— Ali to je užasno! — povikala je Hilary. — Užasno!

— To je potrebno — ispravio ju je mirno. — To je na neki naćin ćak dobroćinstvo. Pacijent će biti sretan, zadovoljan, bez straha, ćežnji ili nemira.

— Ne vjerujem da će se to ikad dogoditi — rekla je Hilary odlučno.

— Chere mađame, oprostite, ali zaista niste kompetentni da govorite o tome.

— Ne vjerujem da će site i pokorne životinje ikad stvoriti išta kreativno.

— Mođda — Aristides je slegnuo ramenima. — Vi ste pametni. Mođda ima nešto u tome. Vrijeme će pokazati. Pokusi se nastavljaju.

— Pokusi! Na ljudima?

— Naravno. To je jedina prava metoda.

— Ali — koji ljudi?

— Uvijek ih ima — rekao je Aristides. — Oni koji nisu prihvatili ovaj život ovdje, koji neće da surađuju. Oni su dobar materijal za pokuse.

Hilary je zabila prste u jastuke na divanu. Zgadio joj se taj nasmiješeni ćovjećuljak žuta lica. Sve što je rekao bilo je tako logićno i poslovno da je to samo povećavalo njen užas. Ispred nje nije sjedio pohlepni luđak, nego jednostavno ćovjek kojem su ljudska bića bila obićna sirovina.

— Zar ne vjerujete u Boga? — upitala je.

— Naravno da vjerujem u Boga. — Gospodin Aristides je podigao obrve. — To sam već rekao. Ja sam pobožan ćovjek. Bog me

blagoslovio najvećom moći. Dao mi je novac i povoljnu priliku.

— Jeste li čitali Bibliju? — upitala je Hilary.

— Svakako, mađame.

— Sjećate li se što su Mojsije i Aron rekli faraonu. Pustite moje ljude da idu.

— Dakle — ja sam faraon — nasmiješio se. — A vi ste Mojsije i Aron u jednom liku? To ste mi željeli reći, mađame? Da pustim ljude da odu, sve njih ili samo nekoga?

— Sve — rekla je Hilary.

— Ali vi ste svjesni, mađame, da bi to značilo gubitak vremena. Da to nije vaš muž za koga molite?

— Od njega nećete imati koristi. To vam je jasno — molila ga je Hilary.

— Vjerojatno imate pravo, mađame. Ja sam vrlo razočaran Tomom Bettertonom. Nadao sam se da će vaš dolazak potaknuti njegovu genijalnost. On je bez sumnje genije. O tome svjedoči njegov ugled u Americi. Ali je vaš dolazak, čini se, slabo pomogao. Tako su me izvijestili oni koji su postavljeni da to znaju. Braća učenjaci koji rade s njim. — Slegnuo je ramenima. — On radi savjesno ali osrednje.

— Neke ptice ne mogu pjevati u zarobljeništvu — podsjetila ga je Hilary. — Možda neki učenjaci jednostavno ne mogu stvarati u određenim uvjetima. Bilo bi to vrlo logično.

— Možda i jest, ne poričem.

— Tada Thomasa Bettertona otpišite kao jedan od svojih promašaja. Pustite ga da se vrati u vanjski svijet.

— To je nemoguće, mađame. Još nisam spreman da se u svijetu sazna istina o ovom mjestu.

— Neka vam se zakune da će čuvati tajnu. On bi to učinio.

— On će se zakleti, ali neće održati riječ.

— Hoće! Čvrsto vjerujem da hoće.

— Tako govori žena. čovjek se ne može pouzdati u ženinu riječ. Naravno — zavalio se na divanu i skupio vrhove svojih žutih prstiju — Betterton bi mogao ostaviti jamca i to bi mu moglo zavezati jezik.

— Vi mislite?

— Mislim vas, madame... Da li biste prihvatili pogodbu da Thomas Betterton ode, a vi ostanete kao talac?

Hilary je gledala preko njega u mrak. Opet se našla u bolesničkoj sobi kraj žene koja je umirala. Sjećala se Jessopovih instrukcija. Ako je to šansa da Thomas Betterton iziđe na slobodu, a ona ostane ovdje, ne bi li to bio najbolji način za ispunjenje njene misije? Jer ona je znala (što gospodin Aristides nije) da ne bi ostala talac u pravom smislu riječi. Ona nije ništa značila Thomasu Bettertonu. Žena koju je volio bila je mrtva.

Prenula se iz misli i pogledala čovjeka na divanu.

— Prihvaćam pogodbu — izjavila je.

— Hrabri ste, madame, lojalni i privrženi. Ali o tome ćemo razgovarati drugi put — nasmiješio se.

— Oh, ne, ne! — zabila je lice u ruke i zaridala. — Ne mogu to podnijeti! Ne mogu! To je stravično.

— Ne smijete dopustiti da vas savladaju osjećaji, madame. — Starac je govorio nježno i umirujuće. — Drago mi je što sam vam noćas iznio svoje ciljeve. Bilo mi je zanimljivo promatrati kako to djeluje na potpuno nepripremljenu svijest. Na dobro izbalansiranu, mudru i inteligentnu svijest kao što je vaša. Vi ste užasnuti, poraženi. Ipak dobro sam uradio što sam vas ovako šokirao. Prvo ste odbili tu ideju ali što više budete o njoj razmišljali sve ćete se više privikavati na nju i na kraju će vam se ta ideja činiti sasvim prirodnom.

— Nikad! — viknula je Hilary. — Nikad! Nikad!

— To je temperament i pobuna koji pristaju uz crvenu kosu. Moja druga žena — dodao je Aristides — imala je crvenu kosu. Bila je vrlo lijepa i voljela me. Uvijek sam se divio crvenokosim ženama. Imate vrlo lijepu kosu. I druge mi se stvari sviđaju na vama. Vaš duh, hrabrost i to što imate mozga. Na žalost — uzdahnuo je — žene me sad slabo zanimaju. Ima ovdje nekoliko mladih djevojaka koje me ponekad zabavljaju, ali sad mi se više sviđaju lijepe ali pametne žene. Vjerujte mi, madame, osvježilo me razgovor s vama.

— A ako sve to ispričam mužu?

— Hoćete li ispričati? — Gospodin Aristides se blago nasmiješio.

— Ne znam. Ne pitajte me.

— Mudri ste. Ima nekih stvari koje žene trebaju zadržati za sebe. Ali vi ste umorni i uzbuđeni. Kad ponekad posjetim ovo mjesto, pozvat ću vas k sebi pa ćemo razgovarati o svemu.

— Dopustite mi da napustim to mjesto — Hilary je ispružila ruke prema njemu. — Pustite me da odem. Povedite me sa sobom. Molim vas!

Blago je odmahnuo glavom, iako se u izrazu lica nazirao prezir.

— Govorite kao dijete — rekao je. — Kako vas mogu pustiti da odete? Kako mogu dopustiti da svijetu ispričate što ste vidjeli ovdje.

— Ne biste mi vjerovali kad bih se zaklela da neću nikome reći ni riječi?

— Ne bih vam vjerovao — rekao je Aristides.

— Bio bih lud kad bih to povjerovao.

— Ne želim biti ovdje. Ne želim ostati u ovom zatvoru, želim izići.

— Ali morate zbog svog muža. Došli ste da budete s njim, dobrovoljno, prema vlastitoj želji.

— Ali nisam znala kamo idem. Nisam imala pojma.

— Znam — potvrdio je Aristides. — Ali mogu vas uvjeriti da je svijet u koji ste došli mnogo ugodniji nego život negdje drugje. Ovdje imate sve što vam treba. Luksuz, divnu klimu.

Ustao je i nježno je potapšao po ramenu.

— Naviknut ćete se — rekao joj je. — Da, da crvenokosa ptico, priviknut ćete se na kavez. Za godinu-dvije bit ćete vrlo sretni! Iako vjerojatno— dodao je zamišljeno — manje zanimljivi.

Devetnaesto poglavlje

I

Slijedeće noći Hilary se naglo probudila. Osluškujući podigla se na laktove.

— Tom, čuješ li?

— Da. Avion — leti nisko. Ništa neobično. Povremeno prelijeću ovuda.

— Pitam se — ona nije završila rečenicu. Ležala je budna i razmišljala o čudnovatom razgovoru s Aristidesom.

Starac je prema njoj osjećao neku vrstu kapriciozne sklonosti.

Može li to iskoristiti?

Može li ga ipak nagovoriti da je povede sa sobom, van u svijet?

Slijedeći put kad dođe, ako pošalje po nju, navest će ga da govori o svojoj crvenokosoj ženi. Sad ga nije mogla privući svojom putenosti. Njegovim je venama tekla prehladna krv. Osim toga, imao je svoje mlade djevojke. Ali starci se vole sjećati, vole pričati o prošlim vremenima...

Ujak George, koji je živio u Cheltenhamu ...

Hilary se smiješila u mraku, sjetivši se ujaka Georgea.

Da li se ujak George i milijunaš Aristides zaista mnogo razlikuju ispod kože? Ujak George je imao domaćicu. — »Tako draga, sigurna žena, moja draga, ni debela, ni seksi, ništa od toga. Lijepa, jednostavna i pametna.« Ali ujak George je zaprepastio svoju porodicu, kad se oženio tom lijepom, jednostavnom ženom. Ona je bila tako dobar slušalac ...

Što je Hilary rekla Tomu? — »Naći ću put da izađemo odavde?« A ako se dogodi da taj put otvori Aristides?

II

— Poruka — uzbudio se Leblanc. — Napokon poruka!

Njegov dežurni upravo je bio ušao i položio pred njega presavijen papir. On ga je razvio i tada je uzbuđeno rekao.

— To je izvještaj jednog od naših izviđačkih pilota. Letio je iznad određenog mjesta na Visokom Atlasu i primijetio osvijetljeni signal. Bio je otkucan Morzeovom abecedom i ponovljen je dva puta. Evo ga ovdje.

Položio je papir pred Jessopa.

COGLEPROSIESL

Olovkom je odvojio posljednja dva slova.

— S L — to je naš znak i znači — Ne potvrđuj primitak.

— A, C O G — slova kojima počinje poruka je naš znak prepoznavanja.

— Tako ostaje prava poruka. — LEPROSIE — pročitao je.

— Guba? — upitao je Jessop.

— Imate li ikakvo važno naselje gubavaca? Leblanc je raširio veliku kartu, pokazujući debelim, prstima požutjelim od duhana.

— Ovdje je područje preko kojeg je letio naš pilot. Dajte da pogledam. Da, da sjetio sam se ...

Napustio je sobu. Odmah se vratio.

— Našao sam — rekao je. — To je poznati medicinski istraživački centar koji su osnovali čuveni filantropi. Na tom pustinjском području postigli su vrijedne rezultate u liječenju gubavaca. Tamo ih ima oko dvije stotine. Osnovali su također odjel za istraživanje raka i sanatorij za tuberkulozne bolesnike. Ali to je sve legalno. Centar uživa velik ugled. Njegov je patron sam predsjednik republike.

— To zvuči vrlo humano.

— Inspektori mogu doći u svako doba. Posjećuju ih liječnici.

— I ne vide ništa više od onoga što im ne žele pokazati! Zašto bi? Sumnjiv posao najbolje će se sakriti takvim humanim pothvatima koje svi poštujemo.

— Možda — složio se Leblanc. — Vjerojatno im to služi kao odmorište prije posljednje etape putovanja. Društvanice koje tražimo može tamo ostati perdu nekoliko tjedana.

— Mislim da bi to moglo biti i više od toga — kazao je Jessop. — To bi mogao biti — kraj putovanja.

— Mislite da je to nešto — veliko?

— Centar za gubavce? Koliko znam, moderna medicina danas liječu gubu kod kuće.

— Možda u civiliziranom društvu, ali ne u ovoj zemlji.

— Slažem se. Ali riječ gubav asocira na srednji vijek kad je gubavac nosio zvono da upozori ljude da mu se maknu s puta. Obična znatiželja ne dovodi ljude među gubavce. Tamo odlaze liječnici, koje zanima jedino njihovo medicinsko istraživanje. Možda će poći i socijalni radnik, zainteresiran da prikaže u kakvim uvjetima

žive gubavci. Iza fasade čovjekoljublja i milosrđa može biti svašta. Uzgred, čije je to? Tko to financira?

— To je lako ustanoviti. Samo malo. Ubrzo se vratio sa službenim priručnikom.

— To je privatni Centar. Osnovala ga je grupa filantropa čiji šef je Aristides. To je bajoslovno bogat čovjek, sudjelovao je u mnogim humanim pothvatima. Osnovao je bolnice u Parizu i u Sevilli. To je, njegova ustanova — ostali dobročinitelji su njegovi asistenti.

— Tako — to je Aristidesovo vlasništvo. J Aristides je bio u Fesu kad je tamo bila Olive Betterton.

— Aristides! — Leblancu je najzad sinulo. — Mais — c'est colossal!

— Da.

— C'est fantastique!

— Točno.

— Enfin — c'est formidable!

— Upravo tako.

— Ali to je opasno! — uzbudio se Leblanc. — Taj Aristides svugdje ima svoje prste. On stoji gotovo iza svega. Banke, vlade, industrija, vojska, transport! Nikad ga se ne vidi, jedva se čuje o njemu! On sjedi u svom španjolskom dvorcu, puši i ponekad nažvrlja nekoliko riječi na komad papira i baci ga na pod, a tajnik dopuže da podigne papir i za nekoliko dana čujete kako si je neki važni bankar u Parizu prosvirao lubanju!

— Kako ste dramatični, Leblanc. Ali to zaista ne iznenađuje. Predsjednici i ministri daju važne izjave, bankari sjede iza svojih golemih stolova — ali čovjek se ne iznenadi kad vidi kako iza svega toga stoji neki čovječuljak, koji zapravo sve to pokreće. Uopće me ne iznenađuje da se Aristides krije iza te rabote nestajanja učenjaka. Zapravo, da smo imali mozga, to bi se sjetili već prije. To je golema komercijalna podvala. Ona uopće nema veze s politikom. Pitanje— što ćemo sad uraditi?

— To neće biti lako — uozbiljio se Leblanc.

— Ako smo se prevarili — ne usuđujem se to ni pomisliti. Čak ako imamo pravo — moramo dokazati da imamo pravo. Ako ispitujemo — to nam može biti zabranjeno i to od najviših vlasti, shvaćate li? Ne, to neće biti lako ... Ali — zaprijetio je debelim kažiprstom — ipak ćemo se upustiti u to.

Dvadeseto poglavlje

Kola su se uspela planinskom cestom i zaustavila ispred velikih vrata uklesanih u stijeni. Bila su četiri automobila. U prvim kolima bili su francuski ministar i američki ambasador, u drugima britanski konzul, član parlamenta i šef policije. U trećim kolima bila su dva člana nekadašnje kraljevske komisije i dva istaknuta novinara. U četvrtim kolima sjedili su ljudi nepoznati javnosti ali poznati u svojim krugovima. To su bili kapetan Leblanc i gospodin Jessop. šoferi, besprijekorno odjeveni, upravo su otvarali vrata i klanjali se dok su posjetiocima pomagali da iziđu.

— Nadam se — zabrinuto je mrmljao ministar — da neće biti nikakvih kontakata.

— Du tout, M. le Ministere^[8] — umirio ga je jedan od pratilaca. — Poduzete su sve mjere opreza. Sve se promatra samo izdaleka.

Ministar, koji je bio stariji, odahnuo je s olakšanjem. Ambasador je rekao nešto o boljem razumijevanju i liječenju tih bolesti u današnje vrijeme.

Velika vrata su se otvorila. Na ulazu je stajala skupina ljudi da im poželi dobrodošlicu. Direktor, zamjenik direktora, dva ugledna liječnika i kemičar. Pozdravljanje se oteglo uz mnogobrojne francuske fraze.

— A ce cher Aristides — upitao je ministar. — Nadam se da ga nije nešto spriječilo i da je održao obećanje da će nas dočekati ovdje.

— Gospodin Aristides je jučer doletio iz španjolske — rekao je zamjenik direktora. — On vas čeka unutra. Dopustite mi, M. le Ministere, da vam pokažem put.

Društvo je pošlo za njim. Ministar, koji je još bio uplašen pogledao je nadesno kroz žičanu ogradu. Gubavci su bili postrojeni u redove ali na pristojnoj udaljenosti od rešetaka. Ministru je laknulo. Njegovo mišljenje o gubi nije se mnogo promijenilo od onog iz srednjeg vijeka.

Gospodin Aristides je dočekao svoje goste u predvorju. Upoznali su se i razmijenili komplimente. U sobi za primanje crnci odjeveni u bijelu odjeću s turbanima na glavi poslužili su aperitiv.

— Ovo je prekrasno, gospodine — kazao je jedan od novinara Aristidesu.

— Ponosan sam na ovo mjesto — izjavio je uz naklon. — To je moj labuđi pjev. Posljednji poklon čovječanstvu. Novac se nije štedio.

— Slažem se — potvrdio je jedan doktor iz štaba. — Ovo mjesto je san za profesionalca. U Americi imamo zaista dobre uvjete za rad, ali ovo što sam vidio otkad sam došao ovamo...

Mi postižemo i rezultate! Da, gospodine, zaista odlične rezultate.

— Moramo pohvaliti vaš pohvat — naglasio je ambasador, uljudno se naklonivši Aristidesu.

— Bog je bio vrlo dobar prema meni — ponizno je odgovorio Aristides.

Sjedeći uspravno u stolcu izgledao je kao mala žuta žaba. Član parlamenta mrmljao je u uho članu kraljevske komisije, koji je bio star i gluhi, kako je sve to paradoksalno.

— Taj stari lupež vjerojatno je uništio milijune ljudi i kad je na njima zaradio silan novac, ne zna što da radi s njime i vraća ga drugom rukom.

Stariji sudac, kojemu je govorio promrmljao je.

— čovjek se čudi kakvim posebnim rezultatima opravdava goleme rashode. Većina velikih otkrića, koje su unaprijedila čovječanstvo, postignuta su u vrlo jednostavnim laboratorijima.

— A sada — rekao je Aristides, kad su popili aperitive — učinit ćete mi čast ako se poslužite jelom koje smo pripremili za vas. Dr Van Heidem bit će vaš domaćin. Ja sam na dijete i ovih dana jedem vrlo malo. Poslije toga poći ćete razgledati našu zgradu.

Genijalni drVan Heidem odveo je goste u blagovaonicu. Dva sata su letjeli avionom, a zatim se još jedan sat vozili kolima tako da su svi bili gladni. Hrana je bila odlična i ministar ju je posebno pohvalio.

— Uživamo u našem skromnom komforu — rekao je Van Heidem. — Svježe voće i povrće imamo ovdje u komorama za duboko smrzanje. Tijelo mora dobiti sve što mu treba.

Uz jelo su poslužena probrana vina i zatim su popili tursku kavu. Tada su ih zamolili da počnu s razgledavanjem. Uza sve mjere opreza obilazak je trajao dva sata. Ministar je bio sretan kad se to završilo. Zbunili su ga svi ti blistavi laboratoriji, beskrajni bijeli hodnici, a pogotovu mnoštvo naučnih podataka koje su mu iznijeli.

Neki od gostiju bili su temeljitiji u ispitivanju. Zanimali su ih životni uvjeti znanstvenika, sistem rada i drugi detalji. Van Heidem ljubazno

je pokazivao samo ono što se može vidjeti. Leblanc i Jessop malo su zaostali iza ostalih dok su se vraćali u sobu za primanje. Jessop je izvadio staromodni sat, koji je glasno kucao i pogledao koliko je sati.

— Ovdje nema nikakvih tragova — uzrujano je promrmlijao Leblanc.

— Ni traga.

— Mon cher, ako smo digli lažnu uzbunu, to je katastrofa! Poslije toliko tjedana koliko je trebalo da sve to organiziramo. Za mene je to kraj karijere!

— Još nismo pobijeđeni — umirivao ga je Jessop. — Naši su prijatelji ovdje, siguran sam u to.

— Nema ni traga od njih.

— Naravno da nema. Oni sebi ne smiju dopustiti bilo kakav trag. Za ovaj službeni posjet sve je pripremljeno i organizirano.

— Kako ćemo se onda domoći dokaza? Kažem vam, bez dokaza nitko se neće uplesti u to.

Svi su oni skeptični. Ministar, ambasador, Amerikanac, britanski konzul — svi su tvrdili da je Aristides izvan svake sumnje.

— Smirite se, Leblanc. Rekao sam vam da još nismo pobijeđeni.

Leblanc je slegnuo ramenima. — Vi ste optimist, prijatelju — rekao je. Okrenuo se da nešto kaže jednom od besprijekorno poredanih mlađih ljudi okruglog lica, koji su činili dio entourage i tada se ponovo obratio Jessopu.

— Zašto se smiješite?

— Nauka je velika stvar. Posljednja riječ tehnike Geigerova brojača kaže mi da mogu biti siguran.

— Ja nisam učenjak.

— Nisam ni ja, ali osjetljivi detektor radioaktivnosti kaže mi da su naši prijatelji ovdje. Ova zgrada je namjerno građena konfuzno. Svi hodnici i sobe tako su slični da je teško znati gdje jesi bio a gdje nisi. Uopće nemaš predodžbe o planu zgrade, nemaš pojma što ti je pokazano, a što su zatajili od tebe.

— Ali vi tvrdite da imate neke radiativne indikacije?

— Tako je.

— Valjda su to ponovo biseri?

— Da. Još se igramo Ivica i Marice. Ali ovdje znakovi ne mogu biti tako očiti kao što su biseri ili otisak fosforne rukavice. Znakovi se ne

smiju vidjeti, ali ih ipak možemo otkriti pomoću radiaktivnog detektora.

— Mon Dieu, Jessop, je li to dovoljno?

— Bit će — rekao je Jessop. — Ali bojim se... zastao je.

Leblanc je umjesto njega završio rečenicu.

— Bojite se da vam ovi ljudi neće htjeti povjerovati? — završio je Leblanc umjesto njega. — Da, tako je to. Od početka su bili nepovjerljivi. Čak je i vaš britanski konzul oprezan. Vaša vlada kod kuće mnogo duguje Aristidesu. A što se tiče naše vlade — slegnuo je ramenima. — Ministra će biti vrlo teško uvjeriti.

— Nećemo se obazirati na vlade — zaključio je Jessop. — Vladama i diplomatima svezane su ruke. Ali morali smo ih dovesti ovamo, jedino oni imaju vlast. Ali ipak čvrsto vjerujem u nešto drugo.

— U što vi to čvrsto vjerujete, prijatelju?

— Ovdje su predstavnici štampe — nasmiješio se. — Novinari nanjuše događaje. Oni ih ne propuštaju tako lako. Uvijek su spremni povjerovati u sve, pa čak ako je to samo nagovještaj. Drugi čovjek u kojeg se nadam — nastavio je — je taj gluhi starac.

— Aha, znam koga mislite. Onoga koji izgleda kao da je jednom nogom u grobu.

— Da, on je i gluhi i napola slijep, ah" je još vrlo bistra uma. Lord je bio predsjednik vrhovnog suda i ima oštro zapažanje. Odmah će primijetiti ako je nešto sumnjivo i ako netko pokušava nešto sakriti. On će slušati, on će željeti da čuje dokaze.

Upravo su se bili vratili u sobu za primanje. Posluženi su čajem i aperitivom. Ministar je čestitao Aristidesu na izvanrednoj organizaciji bolnice. Američki ambasador dodao je svoje komplimente.

Tada je ministar pogledavši oko sebe, rekao pomalo nervozno.

— A sad, gospodo, mislim da je vrijeme da se oprostimo s ljubaznim domaćinom. Vidjeli smo sve što se ovdje može vidjeti... naglasio je posljednje riječi. — Sve je predivno. Prvorazredna ustanova! Zaista smo zahvalni na gostoljubivosti i našem domaćinu čestitamo na ovom izvanrednom uspjehu. Tako ćemo sad reći do viđenja i otići, zar ne?

Konvencionalne riječi. Pogled koji je preletio preko skupa gostiju bio je sušta uljudnost. Bila je to zapravo molba. Ministrove su riječi značile:

— Vidjeli ste, gospodo, da ovdje nema ničeg, ničega od onog čega ste se bojali i što ste očekivali. To je veliko olakšanje i sad možemo otići mirne savjesti.

U toj tišini začuo se glas. Bio je to miran, pristojan engleski glas gospodina Jessopa. Obratio se ministru.

— S vašom dozvolom, gospodine — rekao je — želio bih zamoliti za pomoć našeg ljubaznog domaćina.

— Svakako, svakako. Naravno, gospodine — gospodine Jessop — zar ne?

Jessop se ozbiljno obratio dru Van Heidemu. Tobože nije gledao u gospodina Aristidesa.

— Ovdje smo sreli mnogo vaših ljudi — rekao je. — Zbunilo me što nisam vidio jednog mog prijatelja s kojim bih htio porazgovarati.

Pitam se da li bi se to moglo urediti prije nego što odem?

— Vaš prijatelj? — ljubazno se iznenadio Van Heidem.

— Zapravo dvoje prijatelja — rekao je Jessop. — Ovdje je gospođa Betterton, Olive Betterton. Vjerujem da njen muž radi ovdje. Tom Betterton. Bio je u Harwellu, a prije toga u Americi. Zaista bih rado govorio s njima prije nego što odem.

Reakcija dra Van Heidema bila je savršena. Njegove su se oči otvorile s ljubaznim iznenađenjem. Obrve su se malo skupile kao da razmišlja.

— Betterton, gospođa Betterton, ne, bojim se da nemamo ovdje nikoga s tim imenom.

— Tu je i jedan Amerikanac — rekao je Jessop. — Andrew Peters. Mislim da je njegovo područje istraživanja kemija. Nisam pogriješio, gospodine, zar ne? — Odlučno se okrenuo američkom ambasadoru.

Ambasador je bio mudar čovjek srednjih godina pronicljivih plavih očiju. Bio je to čovjek čvrsta karaktera i odličan diplomat. Kad je susreo Jessopov pogled, trenutak je razmislio i tada se odlučio.

— Da, da — potvrdio je — Andrew Peters. želio bih da ga vidim.

Van Heidemovo čuđenje je raslo. Jessop je uputio brz pogled Aristidesu. Malo žuto lice nije izražavalo nikakav znak nelagodnosti, ni čuđenja, ni zabrinutosti. Bilo je sasvim nezainteresirano.

— Andrew Peters? Ali, ekscelencijo, sigurno su vas pogrešno obavijestili. Ovdje nemamo nikoga s tim imenom. Bojim se da nisam ni čuo to ime.

— Ali vi znate za Thomasa Bettertona, zar ne? — rekao je Jessop. Van Heidem je oklijevao samo sekundu. Njegova se glava tek malo okrenula prema starom čovjeku na stolcu, ali se na vrijeme snašao.

— Thomas Betterton — rekao je. — Da, mislim...

Jedan od novinara brzo je reagirao.

— Thomas Betterton — uključio se u razgovor. — Bila je to vijest dana kad je nestao prije šest mjeseci! Njegovo ime se našlo na prvim stranicama svih evropskih novina. Policija ga je tražila na sve strane! Zar je on cijelo to vrijeme bio ovdje?

— Ne — oštro se usprotivio Von Heidem. — Vi griješite. Danas ste vidjeli sve radnike u Savezu. Ovdje nema više nikoga.

— Mislim da ipak ima — mirno je inzistirao Jessop. — Ovdje je i mladi čovjek koji se zove Ericsson — dodao je. — I dr Louis Barron, a možda i gospođa Calvin Baker.

— Ah — Van Heidemu kao da je sinulo — ali ti su ljudi poginuli u Maroku — u avionskoj nesreći. Sad sam se sjetio. Sjećam se da je Ericsson bio u olupini, a i dr Barron. Toga je dana Francuska doživjela veliki gubitak. Teško je nadoknaditi čovjeka kao što je bio dr Louis Barron. — Odmahnuo je glavom. — Ništa ne znam o gospođi Calvin Baker, ali čini mi se da se sjećam da je tom avionu bila jedna Engleskinja ili Amerikanka. To je možda ta gospođa Betterton, o kojoj ste govorili. Da, sve je to vrlo tužno. — Sa čuđenjem je pogledao Jessopa. — Zaista ne znam, gospodine, zašto ste pretpostavili da su ti ljudi došli ovamo? Možda je dr Barron jednom spomenuo da se nada kako će jedanput posjetiti našu ustanovu, kad bude u sjevernoj Africi. Možda vas je to navelo na ovaj nesporazum.

— Vi tvrdite da sam pogriješio? Da nitko od tih ljudi nije ovdje? — upitao je Jessop.

— Ali kako bi mogli biti, dragi gospodine, kad su svi poginuli u avionskoj nesreći? Vjerujem da su bili identificirani!

— Nađena tijela bila su previše izgorjela da bi se mogla identificirati — Jessop je posljednje riječi izrekao polako i s posebnim naglaskom.

Iza njega se čuo tanak, jasan glas.

— Jesam li dobro razumio, rekli ste da nije bilo prave identifikacije? — Lord Alverstoke se nagnuo naprijed s rukom na uhu. Ispod gustih obrva bistre očice gledale su u Jessopa.

— Nije moglo biti prave identifikacije, lorde — odgovorio je Jessop — i s razlogom vjerujem da su ti ljudi preživjeli nesreću.

— Vjerujete? — s nerazumijevanjem je pitao lord Alverstoke.

— Rekao bih, imam dokaze da su preživjeli.

— Kakve dokaze gospodine Jessop.

— Toga dana kad je iz Feza otputovala u Marakeš gospođa Betterton je nosila ogrlicu od lažnih bisera. Jedna kuglica s ogrlice nađena je na pola milje od izgorjelog aviona.

— Kako možete tvrditi da je nađeni biser upravo s ogrlice gospođe Betterton?

— Zato što su svi biseri te ogrlice bile označeni. Oznaka je nevidljiva za obično oko, ali se vidi ispod jake lece.

— Tko je stavio te oznake na njih.

— Ja, lorde Alverstoke, a tome je prisustvovao moj kolega gospodin Leblanc.

— Vi ste stavili te oznake — imali ste razloga zato?

— Tako je, lorde. Imao sam razloga da vjerujem da će me gospođa Betterton odvesti do njenog muža Thomasa Bettertona protiv kojeg je podignuta optužnica. Nađena su još dva bisera — Jessop je nastavio — i to na relaciji između stradalog aviona i mjesta gdje smo sada. Istragom na mjestima gdje su nađeni biseri ustanovili smo da je tamo viđeno šestero ljudi koji su po opisu odgovarali poginulim putnicima aviona. Jedan od tih putnika imao je rukavicu impregniranu svijetlećom fosfornom bojom. Taj znak je nađen na kolima kojima su se ti putnici vozili dio puta dovd.

— Vrlo značajno — suho je primijetio lord Alverstoke.

Gospodin Aristides promeškoltio se na stolcu, nekoliko puta je zatrepao očima i najzad je upitao.

— Gdje su nađeni posljednji tragovi tih ljudi?

— Na napuštenom aerodromu, gospodine — označio je točnu lokaciju.

— To je oko sto pedeset kilometara udaljeno odavde — rekao je Aristides. — Dopuštam da su vaše vrlo zanimljive teorije točne, da je zbog nečega nesreća inscenirana, ti su putnici tada, siguran sam, odletjeli s tog napuštenog aerodroma u nepoznatom pravcu. Budući da je aerodrom odavde udaljen oko sto pedeset kilometara zaista,

ne vidim na čemu se temelji vaše uvjerenje da su ti ljudi ovdje. Zašto bi trebali biti?

— Razlozi su vrlo uvjerljivi, gospodine. Jedan izviđački avion uhvatio je signal i poruka je donesena gospodinu Leblancu. Kad smo je dešifrirali, otkrili smo da su ljudi o kojima se govori bili u ustanovi za gubavce.

— Zanimljivo, vrlo zanimljivo — kimnuo je Aristides. — Bez sumnje, netko vas je prevario. Ti ljudi nisu ovdje — govorio je mirno i odlučno. — Slobodno pretražite ustanovu, ako hoćete.

— Površna pretraga ne bi ništa pomogla, gospodine. Ali znam gdje treba početi s pretraživanjem — ležerno je kazao Jessop.

— Zaista! A gdje je to?

— U četvrtom hodniku nalijevo, brojeći od drugog laboratorija i zatim na kraju prolaza.

Dr Van Heidem naglo se pokrenuo i dvije čaše su pale sa stola.

— Vidite, doktore, vrlo dobro sam obaviješten — nasmiješio se Jessop.

— To je nemoguće. Vi tvrdite da mi zadržavamo ljude protiv njihove volje. Kategorički to odbijam — žestoko se usprotivio Van Heidem.

— Izgleda da smo stigli u impasse rekao je ministar kojemu je očito bilo neugodno.

— To je vrlo zanimljiva teorija. Ali ipak samo teorija. — Aristides je pogledao na sat. — Oprostite mi, gospodo, ako vam predložim da sad odete. Dug je put do aerodroma i tamo će napraviti uzbunu ako propustite avion.

Leblanc i Jessop spoznali su da sad moraju otkriti karte. Aristides je uložio sav svoj autoritet. Prkosio je tim ljudima. Ministar je bio spreman da kapitulira, šef policije morao se pokoriti ministrovj želji. Američki ambasador, iako nezadovoljan, bio je predobar diplomat da bi upravo sad inzistirao. Britanskom konzulu nije preostalo ništa drugo nego da se složi s njima.

Novinari — Aristides je sigurno uzeo u obzir mišljenje novinara — s njima treba biti oprezan. Njihova cijena mogla je biti visoka, ali on je smatrao da se mogu potkupiti. A ako se ne mogu potkupiti — ima i drugih načina da ih se ucijeni.

Jessop i Leblanc nisu mogli ništa bez podrške vlasti. Očima je prelazio s jedne na drugu osobu i najzad pogleda starog čovjeka, oči

hladnog zakona. Tog čovjeka, znao je, ne možeš kupiti. Ali poslije svega... Njegove misli prekinuo je upravo taj jasni glas.

— Mislim da ne bismo trebali ubrzavati odlazak. Pred nama je slučaj koji bismo morali bolje istražiti. Izrečena je značajna tvrdnja i ne bi je trebalo olako odbaciti.

— Odgovornost dokaza je na vama — Aristides je graciozno upro prstom u njih. — Iznesena je besmislena optužba, nepotkrepljena bilo kakvim dokazima.

— Nije nepotkrepljena.

DrVan Heidem je sa čuđenjem zurio u marokanskog slugu koji je stupio naprijed. Bio je to prekrasan crnac u bijeloj ukrašenoj odjeći s bijelim turbanom oko glave.

Grupa je s nijemim zaprepaštenjem buljila u njega, jer su s tih punih crnačkih usana izlazile riječi izgovorene najčistijim američkim izgovorom.

— Nije nepotkrepljeno — rekao je ovaj — ja imam dokaze. Ta gospoda poriču da su ovdje Andrew Peters, Torquil Ericsson, gospodin i gospođa Betterton i dr Louis Barron. To nije istina. Svi su oni ovdje — i ja govorim u njihovo ime. — Krenuo je prema američkom ambasadoru. — Možda ćete me teško sad prepoznati, gospodine — ali ja sam Andrew Peters — kazao mu je.

Aristides je nešto prosiktao, ali se odmah smirio i navukao na lice masku ravnodušnosti.

— Ovdje je sakrivena cijela grupa ljudi — izjavio je Peters. — Ovdje se nalazi Schwartz iz Munchena, Helge Needheim, ovdje su Jeffreys i Davidson, engleski znanstvenici, zatim Paul Wade iz SAD, pa Talijani Ricchetti i Bianco, te Murchisonovi. Svi su oni upravo ovdje u ovoj zgradi, ali odijeljeni posebnim sistemom zatvaranja zidova koje laik ne može primijetiti. Cijela mreža tajnih laboratorija uklesana je u stijene.

— Dobri bože — uzviknuo je američki ambasador. Zagledao se u dostojanstvenu pojavu Afrikanca i tada se počeo smijati. — Mogu vam reći, ni sad vas nisam prepoznao — kazao je.

— To je injekcija parafina u usnice, gospodine.

— Ako ste Peters, koji broj imate u FBI?

— 813471, gospodine.

— Taj čovjek je Peters — kimnuo je ambasador gledajući u ministra.

— Vi tvrdite — obratio se Petersu — da su ti ljudi dovedeni ovamo protiv svoje volje?

— Neki su ovdje dobrovoljno, ekscelencijo, neki nisu.

— U tom slučaju — umiješao se ministar — treba napraviti izvještaj. — Pogledao je šefa policije. Ovaj je stupio naprijed.

— Samo trenutak, molim — podigao je ruku gospodin Aristides. — To znači da je ovdje zloupotrebjeno moje povjerenje. — Hladne oči prelazile su s Van Heidema na direktora i u pogledu čitala se zapovijed. — Gospodo, za ono što ste sebi dopustili da uradite u ime nauke ne želim odgovarati. Ja u tome nisam sudjelovao. Financirao sam ovaj pothvat sam zbog napretka medicine. Savjetovao bih vam, gospodine, direktore, ako se ta optužba zaista temelji na činjenicama, da odmah dovedete te ljude za koje se sumnja da su ovamo dovedeni protuzakonito.

— Ali gospodine, to je nemoguće. Ja — to će biti...

— Svaki takav eksperiment — rekao je Aristides — ima kraj. — Hladnokrvno je pogledao svoje goste. — Uvjeravam vas, gospodo, ako se ovdje događalo išta ilegalno, to nije bila moja zamisao.

Bila je to zapovijed i trebala se tako shvatiti zbog njegova bogatstva, snage i utjecaja. Gospodin Aristides, ta svjetska ličnost neće biti umiješana u tu aferu. Ali ako je on sam i izašao neokaljan, to je ipak bio poraz. Poraz za taj sef mozgova na kojem je htio tako mnogo zaraditi. Gospodin Aristides nije bio uznemiren zbog neuspjeha. To mu se često događalo i pri stvaranju karijere. Neuspjeha je uvijek primao filozofski i prelazio je na drugi potez.

— Perem ruke od te afere — izjavio je.

šef policije požurio je naprijed. Sad je znao kakve su njegove dužnosti i bio je spreman da ih izvrši.

— Ne želim nikakve zapreke, rekao je. — Moja je dužnost da sve pažljivo ispitan.

Prišao mu je Van Heidem blijeda lica.

— Ako pođete ovuda, pokazat ću vam naš rezervni odjel.

Dvadesetprvo poglavlje

— Oh, osjećam se kao da sam se probudila iz noćne more — uzdahnula je Hilary.

Raširila je ruke visoko iznad glave. Sjedili su na terasi hotela u Tangeru gdje su stigli tog jutra avionom.

— Zar se sve to dogodilo? Ne vjerujem! — nastavila je Hilary.

— Sve se to zaista dogodilo — rekao je Tom Betterton. — Ali slažem se s tobom, Olive, da je to bila noćna mora. Eto sad sam izvan svega toga.

Jessop je prešao preko terase i sjeo do njih.

— Gdje je Andrew Peters? — upitala je Hilary.

— Uskoro će biti ovdje — rekao je Jessop. — Izgleda da treba obaviti mnogo poslova.

— Tako je Peters bio jedan od vaših ljudi — kazala je Hilary — i on je izveo ono s fosforom i ostavio tabakeru, koja je bila radiaktivna. Nisam imala pojma o tome.

— Oboje ste bili vrlo diskretni jedno prema drugome. Iskreno rečeno, on nije jedan od mojih ljudi. On je iz SAD — ispravio ju je Jessop.

— To ste mislili kad ste rekli da se nadate da ću imati zaštitu ako ikad stignem do Toma ovdje? Mislili ste na Andrewa Petersa?

Jessop je kimnuo glavom.

— Nadam se da se ne ljutite što vas nisam doveo do željenog kraja — narugao joj se Jessop.

— Kakvog kraja! — začuđeno je pogledala Hilary.

— Mnogo zanimljiviji način samoubojstva — podsjetio ju je.

— Ah, to — odlučno je odmahнула glavom. — To je bilo vrlo davno. Toliko dugo sam bila Olive Betterton da se sad osjećam upravo čudno što sam ponovo Hilary Craven.

— Stigao je moj prijatelj Leblanc. Moram govoriti s njim — ispričao se Jessop i otišao niz terasu.

— Uradi još nešto za mene, Olive — zamolio ju je Betterton. — Još te zovem Olive, navikao sam se na to.

— Naravno, a što to?

— Pođi sa mnom preko terase, tada se vrati i reci da sam otišao gore i legao.

— Zašto? — pogledala ga je upitno.

— Ja moram otići, dok još mogu.

— Otići, kamo?

— Bilo kamo.

— Ali zašto?

— Mućni glavom, draga djevojko. Tanger je čudno mjesto i ne pripada pod sudsku jurisdikciju ni jedne zemlje. Ali ako s vama dođem do Gibraltara, prvo što će se dogoditi jest to da ću biti uhapšen.

Hilary ga je zabrinuto gledala. U uzbuđenju zbog odlaska iz Saveza zaboravila je probleme Toma Bettertona.

— Misliš na službene tajne spise, ili kako to već zovu? Ali zar se nadaš da ćeš uspjeti pobjeći? Gdje možeš otići?

— Rekao sam ti, bilo gdje.

— Da li je to moguće? Tu je novac i niz ostalih teškoća.

— S novcem je u redu — kratko se nasmijao. — On je spremljen tamo gdje ga mogu podići pod novim imenom.

— Dakle, ipak si uzeo novac?

— Naravno da sam ga uzeo.

— Ali oni će te slijediti.

— Otkrit će da je to teško. Zar ne shvaćaš, Olive, da je opis koji imaju o meni sasvim različit od mogeg sadašnjeg lika. Zato sam toliko nastojao na plastičnoj operaciji. Bio je to glavni cilj, razumiješ. Otići iz Engleske, položiti nešto novaca, promijeniti izgled i tako osigurati život.

— Griješiš — rekla je. — Sigurna sam da griješiš. Bilo bi mnogo bolje da se vratiš i prihvatiš sve posljedice. Konačno nije ratno doba. Ne vjerujem da ćeš dobiti tešku kaznu, što imaš od toga da te love ostatak života?

— Ti ne razumiješ — rekao je. — Ne razumiješ ono najvažnije. Hajde, idemo. Nemam vremena za gubljenje.

— Ali kako ćeš uspjeti otići iz Tangera?

— Uredit ću to. Ne brini.

Ustala je i polako pošla s njim preko terase. Osjećala se tako čudno. Ona je ispunila svoju obavezu prema Jessopu i prema mrtvoj Olive Betterton. Sada nema više ništa da učini. Njih su dvoje tjednima bili usko povezani, a ipak je osjećala da su jednom drugom potpuni stranci. Ni traga drugarstva ili prijateljstva među njima. Stigli

su do kraja terase i tada je ugledala mala pokrajna vrata na zidu, koja su vodila na usku cestu, što se spuštla niz brijeg do luke.

— Nestat ću ovim putem — rekao je Betterton — nitko ne gleda. Do viđenja!

— Želim ti mnogo sreće — odgovorila je Hilary.

Stajala je i promatrala Bettertona kako ide prema vratima. Uhvatio je za kvaku. Kad su se vrata otvorila, koraknuo je natrag i stao. U do vratku su stajala tri čovjeka. Dvojica od njih su mu prišla. Prvi je rekao službeno.

— Thomase Bettertone, imam ovdje nalog da vas uhapsim — službeno je rekao prvi. — Bit ćete ovdje u pritvoru, dok vas ne izruče.

Betterton se naglo okrenuo, ali drugi čovjek se stvorio s njegove druge strane. Tada se Tom vratio natrag sa smijehom.

— Sve je u redu osim što ja nisam Thomas Betterton — ustvrdio je.

Treći je čovjek prošao kroz vrata i stao kraj druge dvojice.

— Jeste — izjavio je odlučno. — Vi ste Thomas Betterton.

Betterton se smijao.

— Vi ste posljednji mjesec živjeli sa mnom i čuli da me zovu Thomas Betterton i da se ja predstavljam kao Thomas Betterton. Stvar je u tome što ja nisam Thomas Betterton. Sreo sam Bettertona u Parizu. Došao sam i zauzeo njegovo mjesto. Pitajte ovu damu, ako meni ne vjerujete — rekao je. — Ona je došla da mi se pridruži, predstavljajući se za moju ženu i ja sam je prepoznao kao svoju ženu, zar ne? Hilary je kimnula.

— To je bilo zato što nisam Thomas Betterton pa naravno nisam poznavao njegovu ženu. Mislio sam da je ona žena Thomasa Bettertona. Morao sam izmisliti nekakvu ispriku koja bi je zadovoljila. Ali ovo je prava istina.

— Zato si se pretvarao da me poznaješ — povikala je Hilary. — Kad si mi rekao da nastavim igru — da na stavim s varanjem!

— Ja nisam Betterton — rekao je. — Pogledajte bilo koju od njegovih fotografija i vidjet ćete da govorim istinu — samouvjereno se smijao Betterton.

Peters je došao do njega. Glas mu je bio hladan i neumoljiv, tako različit od glasa Petersa kojeg je Hilary dobro poznavala.

— Vidio sam Bettertonove fotografije — rekao je — i slažem se da vas ne bih prepoznao kao tog čovjeka. Ali vi ipak jeste Thomas Betterton i ja ću to dokazati.

Zgrabio je Bettertona i iznenada čvrstim stiskom rastrgao rukav od kaputa.

— Ako ste Thomas Betterton — kazao je — imate ožiljak u obliku slova Z na desnoj podlaktici.

Dok je govorio, podigao je košulju i okrenuo Bettertonovu ruku.

— Evo — rekao je pokazavši pobjedonosno. — U Americi su dva laboratorijska asistenta koja će to posvjedočiti. Znam o tome, jer mi je Elsa pisala i rekla kad ste to učinili.

— Elsa? — Betterton se nervozno trgnuo i zablujio u njega. — Elsa? što je s Elsom.

— Upitajte za što vas optužuju.

— Optužba glasi — ubojstvo prvog stupnja. Ubojstvo vaše žene Else Betterton — izjavio je policijski službenik.

Dvadesetdrugo poglavlje

— Žao mi je, Olive. Vjerujte da mi je žao. Zbog vas! Zbog vas sam mu dao još jednu šansu. Upozorio sam vas da je sigurniji ako ostane u Savezu, i to unatoč tome što sam prošao pola svijeta da ga nađem i da ga kaznim za ono što je učinio Elsi.

— Ne razumijem. Ništa ne razumijem. Tko ste vi?

— Mislio sam da znate. Ja sam Boris Andrej Pavlov Glydr, Elsin rođak. Iz Poljske su me poslali na američko sveučilište. A kad je u Evropi sve krenulo naopako, ujak je smatrao da je za mene najbolje da uzmem američko državljanstvo. Uzeo sam ime Andrew Peters. Tada je prošao rat i ja sam se vratio u Evropu. Radio sam u pokretu otpora. Izvukao sam ujaka i Elsu iz Poljske i oni su stigli u Ameriku. Već sam vam govorio o Elsi. Bila je prvorazredan učenjak. Ona je otkrila ZE cijepanje. Betterton, tada mladi Kanadanin, bio je dodijeljen Mannheimu kao asistent. Znao je svoj posao, ali ništa više od toga. Pretvarao se da se zaljubio u Elsu i oženio se njome samo da joj može asistirati.

Kad su njeni pokusi bili gotovo pri kraju i kad je shvatio kako je veliko otkriće ZE cijepanje, on ju je otrovao.

— Oh, ne, ne.

— Da. U to vrijeme nitko nije ništa sumnjao. Betterton je dobro glumio slomljenog i uciviljenog muža. Sa svim žarom posvetio se nauci i na kraju ZE cijepanje proglasio svojim otkrićem. To mu je donijelo slavu i priznanje prvorazrednog učenjaka. Pomislio je da bi poslije toga bilo mudro napustiti Ameriku. Tako je stigao u Englesku, počeo je raditi u Hanvellu.

— Neko vrijeme poslije rata bio sam vezan u Evropi. Dobro sam znao njemački, ruski i poljski jezik pa sam tamo bio vrlo koristan. Ali uznemirilo me pismo koje mi je Elsa napisala pred smrt. Kad sam se najzad vratio u Ameriku počeo sam istraživati na svoju ruku. Nećemo ulaziti u sve, ali našao sam što sam tražio. Dovoljno je da sam uspio dobiti dozvolu za ekshumaciju lesa. Tamo je bio jedan momak, Bettertonov prijatelj. U to je vrijeme otputovao u Evropu. Mislim da je posjetio Bettertona i spomenuo mu ekshumaciju. To mu je bilo dovoljno. Vjerojatno je već bio u vezi s agentima našeg prijatelja gospodina Aristidesa. U svakom slučaju, vidio je da mu ovaj nudi najbolje šanse kojima će izbjeći zatvor i suđenje za ubojstvo.

Prihvatio je sve ponude uz uvjet da mu se potpuno promijeni lice. Ono što se zapravo dogodilo, bilo je to da se on našao u potpunom utamničenju. Još gore našao se tamo u opasnoj situaciji jer je bio potpuno nesposoban da uruči robu — naučnu robu, kako se to kaže. Nikad i nije bio genije.

— I vi ste ga slijedili?

— Jesam. Kad su novine bile pune senzacionalnih vijesti o nestanku učenjaka Thomasa Bettertona, ja sam došao u Englesku. Prilično briljantan učenjak, moj prijatelj već je bio pokušao da mu se približi preko žene, gospođe Speeder, koja radi za UN. Kad sam stigao u Englesku, otkrio sam da se ona sastala s Bettertonom. Njoj sam se predstavljao kao lijevo orijentiran, prilično uveličavajući svoje naučne sposobnosti. Mislio sam da je Betterton otišao iza željezne zavjese gdje ga nitko ne može naći. Odlučio sam: ako nitko ne može stići do njega, ja hoću. — U glasu se osjećao prizvuk gorčine. — Elsa je bila prvorazredan učenjak, bila je lijepa i plemenita žena. Ubio ju je i pokrao čovjek kojeg je voljela i kojem je vjerovala.

— Razumijem — rekla je Hilary. — Oh, sad razumijem.

— Pisao sam vam kad sam došao u Englesku. Potpisao sam se svojim poljskim imenom i iznio vam činjenice. — Pogledao ju je. — Pretpostavljam da mi niste vjerovali. Nikad niste odgovorili. — Slegnuo je ramenima. Tada sam otišao do obavještajne službe. Prvo sam igrao ulogu poljskog oficira. Ukočen, stran, dokraja služben. Tada sam svima bio sumnjiv. Ipak na kraju smo se Jessop i ja sporazumjeli. I eto jutros je potraga stigla do kraja. Betterton će ići u SAD i tamo će biti osuđen. Ako je nevin, nemam više što da kažem. Ali on nije nevin. Dokazi su prejak — dodao je oštro.

Malo je zastao, gledajući preko suncem obasjanog vrta prema moru.

— Najgore je u svemu tome što ste vi došli da nam se pridružite, ja sam vas sreo i zaljubio se u vas. To je bio pakao, Olive. Vjerujte mi. Eto, dakle. Ja sam čovjek koji je odgovoran za to što će vaš muž biti poslan na električnu stolicu. Ne možemo od toga pobjeći. To je stvar koju nikad nećete moći zaboraviti, čak ako i oprostite.

— Ustao je. — Dakle, želio sam da vam sam ispričam cijelu priču. A sad zbogom — naglo se okrenuo.

— Čekajte — uhvatila ga je Hilary za ruku.

— Ima nešto što ne znate. Ja nisam Bettertonova žena. Bettertonova žena, Olive Betterton umrla je u Casablanki. Jessop me prisilio da zauzmem njeno mjesto.

Okrenuo se na peti i zurio unju.

— Vi niste Olive Betterton?

— Nisam.

— Dobri bože — zaprepastio se Andy Peters.

— Dobri bože! Olive! Olive, Draga moja!

— Ne zovi me, Olive, Moje ime je Hilary. Hilary Craven.

— Hilary? Morat ću se naviknuti na to. — Nježno je stavio ruku na njenu nadlanicu.

Na drugom kraju terase Jessop i Leblanc razmatrali su neka tehnička pitanja u sadašnjoj situaciji.

— Što ste rekli? — rastreseno je upitao Jessop.

— Rekao sam, mon cher, da se vjerojatno nećemo moći boriti protiv te životinje Aristidesa.

— Ne, ne. Aristides će uvijek pobijediti. I ovaj put će se izvući. Ali izgubit će mnogo novca i to ga sigurno neće obradovati. Osim toga čak ni Aristides se ne može zauvijek obraniti od smrti. Dobro sam ga promotrio i rekao bih da neće još dugo.

— Što je odvušlo našu pažnju, prijatelju?

— To dvoje — rekao je Jessop. — Poslao sam Hilary Craven na putovanje s nepoznatim ciljem, ali izgleda mi da je kraj njenog putovanja poslije svega sasvim običan.

Leblanc ga je trenutak gledao upitno, a onda je rekao.

— Aha! Vaš Shakespear!

— Vaši Francuzi se također, dobro čitaju — rekao je Jessop.

Napomene

[1] *To je kraj!*

[2] *Žao mi je Pierrea... On je zbilja nepodnošljiv. Ali mali Jules je veoma drag, I njegov otac se vrlo dobro snašao u poslovima. Konačno sam odlučila.*

[3] *Oh dugovječni oleander Izaziva nježne osjećaje.*

[4] *Ali dođi, Bobo. Sto radiš? Požuri! Ostavi loptu, dragi, idemo doručkovati.*

[5] *Moje duboko poštovanje, madame.*

[6] *Drago mi je da sam vas upoznao, dragi doktore.*

[7] *Molim vas, gospođo.*

[8] *Nikako, gospodine ministre.*

Table of Contents

Nepoznato odredište

(Destination unknown)

Agatha Cgristie

Prvo poglavlje

Drugo poglavlje

Treće poglavlje

I

II

III

Četvrto poglavlje

I

Peto poglavlje

Šesto poglavlje

Sedmo poglavlje

I

II

III

Osmo poglavlje

I

Deveto poglavlje

II

Deseto poglavlje

Jedanaesto poglavlje

Dvanaesto poglavlje

Trinaesto poglavlje

Četrnaesto poglavlje

Petnaesto poglavlje

Šesnaesto poglavlje

I

II

III

Sedamnaesto poglavlje

I

II

III

Osamnaesto poglavlje

[Devetnaesto poglavlje](#)

I

II

[Dvadeseto poglavlje](#)

[Dvadesetprvo poglavlje](#)

[Dvadesetdrugo poglavlje](#)

[Napomene](#)